

Södertörns högskola | Institutionen för genus, kultur och historia
Magisteruppsats 30 hp | Religionsvetenskap | vårterminen 2010

“Ingen vet vad islam är”

– En diskursanalytisk studie av två verksamheter som erbjuder utbildning om islam i Sverige.

Av: Madlene Roth
Handledare: Göran Ståhle

Abstract

The interest in providing a post 9/11 image of Islam to contrast the media's frequent focus on its practitioners' alleged tendencies toward hostility and violence has in Sweden manifested itself (among other things) in an increased range of courses on Islam given by denominational Muslim organizations. In this paper I examine the construction of Islam by two Muslim organizations that offer education in Islam to non-Muslims in the context of the management's stated goals of the education. My aim is to illustrate how discourses within these organizations are a result of the combination of local and global conditions.

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	6
1.1	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	7
1.2	DISPOSITION	8
2	FORSKNINGSLÄGE	9
2.1	MUSLIMER OCH ISLAM I SVERIGE	9
2.1.1	"BLÅGUL ISLAM"?	9
2.1.2	MUSLIMISKA ORGANISATIONER OCH ISLAMISK VÄCKELSE	10
2.2	GLOBALISERAD ISLAM	12
3	TEORI	14
3.1	GLOBALISERAD ISLAM OCH GLOBAL MUSLIM?	14
3.1.1	NEOFUNDAMENTALISM TILL LIBERAL ISLAM	14
3.1.2	VEM ÄR GLOBAL MUSLIM?	15
3.1.3	GLOBALISERAD ISLAM – RELIGION ELLER RELIGIOSITET?	15
3.2	BAKGRUNDEN TILL GLOBALISERAD ISLAM	17
3.2.1	DETERRITORIALISATION	18
3.2.2	KAMPEN OM RELIGIÖS LEGITIMITET	18
3.3	NYCKELBEGREPP	19
3.3.1	OBJEKTIFIERING AV ISLAM	19
3.3.2	INDIVIDUALISM OCH BETONING PÅ VÄRDEN/ETIK	20
3.3.3	DIALOG MELLAN MUSLIMER OCH KRISTNA	22
3.3.4	ISLAM UTTRYCKTS MED VÄSTERLÄNSK TERMINOLOGI	22
4	MUSLIMER ORGANISERAR SIG I SVERIGE	24
4.1	INVANDRING TILL SVERIGE OCH MUSLIMSKA FÖRENINGAR SKAPAS	24
4.2	VILKA ÄR DE FRAMTRÄDANDE MUSLIMSKA VERKSAMHETERNA I SVERIGE IDAG?	25
4.3	KONFESSIONELL UTBILDNING I ISLAM	26
4.3.1	AKSAA ISLAMUTBILDNING	26
4.3.2	ATT FRÄMJA ISLAMISK FREDSKULTUR – FREDSAGENTERNA	27

5	<u>METOD</u>	30
5.1	FALLSTUDIE SOM STRATEGI	30
5.1.1	FALLEN – URVAL	30
5.2	INTERVJU, OBSERVATION OCH SKRIFTLIGA KÄLLOR	32
5.3	"JAGET" UNDER INTERVJU OCH OBSERVATION	33
5.4	TRANSKRIBERING	34
5.5	DISKURSANALYS	34
6	<u>GENOMFÖRANDE</u>	36
6.1	KONTAKTEN MED AKSAA ISLAMUTBILDNING	36
6.1.1	INTERVJUPERSON – MOHAMMAD MUSLIM	36
6.1.2	PÅ FÄLTET – AKSAA ISLAMUTBILDNING	37
6.2	KONTAKTEN MED FREDSAGENTERNA	38
6.2.1	INTERVJUPERSON – ANDREAS HASSLERT OCH AMNA ISMAIL ABDULKARIM	39
6.2.2	PÅ FÄLTET – FREDSAGENTERNA	40
7	<u>AKSAA ISLAMUTBILDNING OCH FREDSAGENTERNAS DISKURSER</u>	41
7.1	DET SANNA ISLAM OCH DE RIKTIGA MUSLIMERNA	41
7.1.1	AKSAA ISLAMUTBILDNING – ATT GE EN FÖRSTÅELIG BILD AV ISLAM	41
7.1.2	FREDSAGENTERNA – UNGA MUSLIMER SKA FÖRETRÄDA ISLAM INFÖR ICKE-MUSLIMER	45
7.2	DIALOGEN MELLAN SVENSKEN OCH MUSLIMEN	50
7.2.1	AKSAA ISLAMUTBILDNING – ATT LÄRA SIG OM RELIGIONER ÖPPNAR FÖR DIALOG MELLAN TVÅ VÄRLDAR	50
7.2.2	FREDSAGENTERNA – ATT SPRIDA RÄTT KUNSKAP OM ISLAM GER MÖJLIGHET TILL DIALOG	53
7.3	FÖLJDEN AV DIALOG – INTEGRATION?	56
7.3.1	AKSAA ISLAMUTBILDNING – RELIGIONSDIALOG GRUNDEN FÖR INTEGRATION	56
7.3.2	FREDSAGENTERNA – MUSLIMER SOM SKAPANDE AKTÖRER OCH INTEGRATION PÅ LIKA VILLKOR	59
7.4	POLARISERING KONTRA SAMMANSMÄLTNING	61
8	<u>ANALYS</u>	66
8.1	GLOBALA MUSLIMER I ETT LOKALT FORUM	66
8.2	GLOBALA DISKURSER – LOKALA STRATEGIER	68
8.2.1	GLOBAL OBJEKTIFIERING GER LOKAL STRATEGI?	69
8.2.2	FOKUS PÅ INOM- SÅ VÄL SOM UTOM-RELIGIÖS DIALOG	72
8.2.3	VÄSTERLÄNDSK TERMINOLOGI GER LOKAL STRATEGI?	73

9	SLUTSATS	76
10	DISKUSSION	79
11	REFERENSER	80
11.1	TRYCKTA KÄLLOR	80
11.2	OTRYCKTA KÄLLOR	81
11.2.1	INTERNET	81
11.2.2	FÄLTSTUDIER	84
12	BILAGA 1 - INTERVJU MED MOHAMMAD MUSLIM	85
13	BILAGA 2 - INTERVJU MED ANDREAS HASSLERT	98
14	BILAGA 3 - INTERVJU MED AMNA ISMAIL ABDULKARIM	104

1 Inledning

”[S]ince 9/11 the debate on Islam has become more confused than ever [...] one element of the debate seems as widely known and accepted as it is irrelevant [...] I am referring to the culturalist approach¹ which states: Islam is the issue”.² Detta skriver den franske professorn i sociologi och statsvetenskap, Olivier Roy, i *Globalized Islam; The Search for a New Ummah* ifrån 2004.³ Roy menar att diskussioner om muslimer (som eskalerat efter attackerna mot World Trade Center 2001) ständigt återkommer till samma (irrelevanta) fråga: ”Vad är islam?” Med andra ord blir utgångspunkten att allt som har att göra med islam går och bör relateras till Koranen. Denna utgångspunkt i debatten delas både av ”the person in the street” (som inte är muslim), som av fundamentalistiska och konservativa muslimer menar Roy. Debattens fokus har sedan 11 september 2001 varit att finna ”svaren” på vad islam säger om *jihad*, självmordsbombare, demokrati, sekularisering och så vidare.⁴

I Sverige har intresset för att ge en motbild till att media post 11 september fokuserat på muslimer i samband med krig och våldshandlingar tagit sig uttryck i bland annat ett ökat utbud av islamutbildningar ifrån muslimska konfessionella verksamheter.⁵ Aksaa islamutbildning och Ibn Rushds och Sensus samarbetsprojekt ”Att främja islamisk fredskultur”⁶, som benämns Fredsagenterna, är två aktörer⁷ som jag valt att studera närmare.

¹ Återkommer till detta i teorikapitlet.

² Roy, 2004, s. 9

³ European University Institute, e-länk:

<http://www.eui.eu/DepartmentsAndCentres/PoliticalAndSocialSciences/People/Professors/Profiles/OlivierRoy.aspx> hämtad 20/4-10.

⁴ Roy, 2004, s. 10. Roy påpekar att Koranen blev en ”bestseller” efter 11 september 2001.

⁵ En rapportering ifrån integrationsverkets skriftserie: *Muslimer och islam i svenska nyhetsmedier; om rapporteringen av terrorattackerna i USA den 11 september 2001* pekar på att månaden efter den 11 september 2001 fokuserade media (i detta sammanhang Aftonbladet och Dagens Nyheter) på muslimer i samband med hotfulla, problematiska och främmande aspekter. Bland annat var 63 procent av alla bilder på muslimer i bägge tidningar i en direkt eller indirekt association till krig och våldshandlingar. Jag är dock främst intresserad av att aktörerna upplever att det finns en negativ bild i media, och inte att kartlägga hur den ”faktiskt” ser ut.

⁶ Fredsagenterna, e-länk: <http://www.fredsagenterna.se/default.asp> hämtad 17/5-10. Själva projektet heter ”Att främja islamisk fredskultur”, men det namn som hemsidan har och det namn som syns ”utåt” i utbildningsverksamheten är ”Fredsagenterna”. Därför har jag valt att endast skriva Fredsagenterna när jag i fortsättningen refererar till projektet.

1.1 Syfte och frågeställning

Mitt syfte är att studera hur islam konstrueras⁸ i konfessionell islamutbildning som riktar sig mot icke-muslimer⁹ i en svensk kontext, samt hur dessa konstruktioner relaterar till muslimers förändrade religiositet i globala diskurser. Detta genom en fallstudie av Aksaa islamutbildning samt projektet Fredsagenterna, vilka jag har valt att studera främst utifrån utsagor kring hur ändamålet med utbildning i islam motiveras: dels av ledningen¹⁰, dels i kursmaterial och dels på verksamheternas hemsidor. När det gäller Fredsagenterna är projektet inriktat på att undervisa både icke-muslimer och muslimer i islam (där ett antal unga muslimer först ska utbildas för att sedan kunna vara ”representanter för islam”¹¹ mot icke-muslimer), till skillnad ifrån Aksaa islamutbildning där målgruppen främst är icke-muslimer. Detta leder mig fram till mina forskningsfrågor:

- Hur konstrueras diskurser om islam i ändamålet med islamutbildning inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna?
- Hur relaterar konstruktionerna till teorier om muslimers förändrade religiositet i globala diskurser?

⁷ Både Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna startade 2006. Begreppet aktör (actor) används av Olivier Roy i *Globalized Islam; The Search for a New Ummah* för grupper som inträder i samhället i ”islams namn”. Återkommer till detta i teorikapitlet.

⁸ Jag förhåller mig till ”islam” som en konstruktion, och i de avsnitt där jag anser det behövas kommer jag att vara tydlig med detta i form av att skriva ”muslimers diskurser om islam” eller ”diskurser om islam”. I vissa avsnitt kommer detta dock att bli allt för klumpigt, särskilt när jag refererar till forskare som inte förhåller sig till islam som en konstruktion (eller åtminstone inte uttryckligen). Jag kommer då att skriva endast ”islam”, men fortfarande under premissen att jag förhåller mig till det som just en konstruktion.

⁹ Termen används av Olivier Roy i *Globalized Islam; The Search for a New Ummah*, vilken utgör mitt teoretiska ramverk. Jag väljer begreppet (som benämning på den ”grupp” som tar del av kursutbudet och inte är muslimer), framför exempelvis ”svenskar” eftersom intervjupersonerna oftast använder den benämning på de som ska ”lära sig om islam”.

¹⁰ Mohammad Muslim ifrån Aksaa islamutbildning, vilken driver kursverksamheten och är utbildare. Andreas Hasslert och Amna Ismail Abdulkarim ifrån Fredsagenterna, vilka är utbildare och därmed frontfigurer inom verksamheten.

¹¹ Kommer att återkomma till detta när jag går in på beskrivningen av Fredsagenterna.

1.2 Disposition

Jag kommer i kapitel 2 att gå igenom forskningsläget för att ge en inblick i forskning dels om muslimer och islam Sverige, och dels om islam i samband med globalisering. I kapitel 3 presenteras mitt teoretiska ramverk om globaliserad islam. Kapitel 4 kommer att bestå av en historisk bakgrund till muslimers organisation i Sverige, samt vilka verksamheter som i dagsläget (2010) tar emot statsbidrag. Kapitlet kommer även innefatta en presentation av Aksaa islamutbildnings och Fredsagenternas, samt Ibn Rushds och Sensus, verksamhetshistoria. Kapitel 5 utgörs av en metodgenomgång – ifrån val av fallstudie och intervju, observation – till diskursanalys som analysmetod. I kapitel 6 visas valen inom fallen och genomförandet av intervju och observation. Kapitel 7 innehåller en materialpresentation i en tematisk indelning. I kapitel 8 presenteras analysen där jag tar upp diskurser inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna i en återkoppling till det teoretiska ramverket, samt till forskning om muslimer och islam i Sverige. I kapitel 9 kommer min slutsats och i kapitel 10 en kort diskussion.

2 Forskningsläge

Genom att studera konfessionell utbildning i islam i Sverige kommer jag att bidra till forskning som berör muslimer i en svensk kontext, men även globaliseringens påverkan på diskurser om islam. Dessa är uppdelade i två kapitel där jag i "Muslimer och islam i Sverige" tar upp forskning om globaliseringens påverkan i en svensk kontext, samt även andra perspektiv på förändringar av islam i Sverige. I kapitlet "Globaliserad islam" knyter jag an till forskning som inte behandlar en svensk kontext, och som mer specifikt berör vilka förändringsprocesser som relaterar till mitt teoretiska ramverk.

2.1 Muslimer och islam i Sverige

2.1.1 "Blågul islam"?

Forskning som uteslutande behandlar muslimer i Sverige mot en bakgrund av globaliseringens effekter på diskurser om islam är inte så omfattande.

Globaliseringsteorier tenderar dock att komma upp eller befinna sig i bakgrunden till diskussioner om religionen, och om möjligheterna för en "blågul islam"¹² att ta form.

Jan Hjärpe, religionshistoriker och islamolog, har forskat om förändringsprocesser i muslimers sätt att förhålla sig till islam, både ur ett omvärldsperspektiv och i en svensk kontext. I *Islam och tradition; religion i förändring* (2002) har Hjärpe studerat hur islams förändringar påverkar muslimers integration, och hur muslimer i Sverige bland annat är måna om att ta avstånd ifrån det som anses vara "kulturella" yttringar. Religionen blir en privatsak inriktad på etik istället för juridik menar Hjärpe.¹³ Verket är författat på uppdrag av Arbetarnas bildningsförbund och är tänkt mer som en introduktion till islam för dem som inte har några omfattande förkunskaper. Detta medför att den teoretiska diskussionen

¹² "Blågul islam" är myntat av religionshistorikern Mattias Gardell. Går att läsa i inledningen till *Blågul islam?; Muslimer i Sverige*, 1999.

¹³ Hjärpe, 2002, s.113f

utelämnats, och läsaren får därför inga förklaringar till varför religionen skulle ha förändrats.

Etnologen Ingvar Svanberg har tillsammans med David Westerlund, som verkar inom fältet för religionsvetenskap, arbetat i ett flertal projekt, exempelvis med *Blågul islam? Muslimer i Sverige* (1999). Antologin berör främst muslimska rörelsers och organisationers framväxt och etablering i Sverige, samt hur muslimers traditioner integreras i det svenska samhället. I kapitlet *Islamisk ekoteologi – en ny grön rörelse?* skriver humanekologen Pernilla Ouis om att islam i en svensk kontext tenderar att bli mer “grönt” än i många andra länder. Ouis påpekar dock att svenska muslimer också påverkas av den globala islamismen, vilken har influerats av ett globalt miljöengagemang.¹⁴ Att visa på den komplexa samverkan mellan globala diskurser och muslimers situation i Sverige, ifråga om muslimers miljöengagemang, ger ett intressant perspektiv på hur förhållandet mellan lokalt och globalt kan förstås i en svensk kontext.

Islamologen Jonas Otterbecks avhandling, *Islam på svenska; tidskriften Salaam och islams globalisering* (2000) är intressant eftersom Otterbeck diskuterar sambandet mellan globalisering och diskurser om islam i en svensk kontext. Otterbeck menar att det inte finns något typiskt för ett “svenskt islam” utan att diskurserna är globala. Otterbeck visar på att det genom tidskriften Salaam går att förstå hur ett lokalt forum utan globala anspråk samtidigt är dominerat av tolkningar av islam som är i linje med “islamiska rörelsens globala islamflöde”.¹⁵

2.1.2 Muslimiska organisationer och islamisk väckelse

Åke Sander, som verkar inom fältet för religionsbeteendevetenskap, har tillsammans med religionshistorikern och islamologen Göran Larsson arbetat med *Islam and Muslims in Sweden; Integration or Fragmentation?; a Contextual Study* (2008), som undersöker såväl mål och önskningar formulerade av muslimer själva, såväl som tänkbara scenarion för muslimers situation och förhållande till islam i Sverige.¹⁶

¹⁴ Svanberg & Westerlund (red.), 1999, s. 242

¹⁵ Otterbeck, 2000, s. 251

¹⁶ Göran Larsson har även ingått i den statliga imamutbildningsutredningen som år 2009 presenterades i ett betänkande: *Staten och imamerna: religion, integration, autonomi (SOU 2009:52)*. Här diskuteras det eventuella behovet av en statlig imamutbildning (dels ifrån imamernas och dels ifrån muslimska verksamheters perspektiv), och hur den skulle påverka muslimers situation och integration i Sverige. Utredningens förslag var att inte införa en statlig imamutbildning.

Sander och Larsson tar bland annat upp att muslimska ungdomar efterfrågar omtolkningar av traditioner, vilka blir utmanade av "västerländska" värden som tolerans, demokrati och medborgerliga rättigheter.¹⁷

Larsson har även forskat om hur muslimer (särskilt ungdomar) organiserar sig i Sverige och är delaktiga i hur religionen omtolkas och når ut i samhället. Larsson har bland annat studerat två muslimska ungdomsförbund: Sveriges Unga Muslimer (SUM) och Bosnien-Hercegovinas Muslimska Ungdomsförbund (BeMUF) i artikeln "Att vara ung och muslim i Sverige", som ingår i *Talande tro; ungdomar, religion och identitet* (2003). I artikeln visar Larsson på hur förbunden arbetar med att förmedla kunskap om islam både till dem som uppfattas vara "sekulariserade" muslimer (som enligt SUM och BeMUF känner sig förvirrade och identitetslösa i Sverige), samt till de svenska icke-muslimer som uppfattas behöva mer information om religionen för att häva sina fördomar.¹⁸ SUM och BeMUF kommer jag att återkomma till eftersom de är relevanta ifråga om projektet Fredsagenterna.

Sveriges Unga Muslimers betydelse för unga (här kvinnliga) muslimer i Sverige diskuteras även i etnologen Pia Karlsson Mingantis *Muslima; islamisk väckelse och unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige*. Minganti behandlar muslimsk ungdomsrörelse i en svensk kontext och "global islamisk väckelse" i anknytning till unga muslimska kvinnors möjlighet att skapa sig en "islamisk" identitet, vilket hon kommer fram till befinner sig i ett "tredje rum" – mellan något svenskt och något islamiskt.¹⁹

Religionshistorikern Anne Sofie Roald har tillsammans med Pernilla Ouis arbetat med *Muslim i Sverige* (2003). Verket tar upp vardagen för muslimer främst i en svensk kontext, med fokus på svenska konvertiters situation, men berör även globaliseringens påverkan på muslimer i Sverige. Ouis ger exempelvis en inblick i hur Islamiska informationsföreningen alltid försöker att ge rationella svar på muslimers

¹⁷ Larsson & Sander, 2008, s. 353

¹⁸ Larsson (red.), 2003, s. 70f. Förbunden har koncentrerat sig än mer på detta sedan 11 september 2001, och anordnat kurser som uppmärksammar islamofobi.

¹⁹ Minganti, 2007, s. 281. Förutom Karlsson Minganti har både religionssociologen Madeleine Sultan-Sjökvist och etnologen Anna Månsson intresserat sig för kvinnors identifikation inom islam. Båda (Sultan-Sjökvist och Månsson) har forskat om konvertiter och presenterat sina avhandlingar om kvinnor i Sverige som konverterat till islam: "*Vi blev muslimer*"; *svenska kvinnor berättar; en religionssociologisk studie av konversionsberättelser* ifrån 2006 respektive *Becoming Muslim; Meanings of Conversion to Islam* (2002).

livsval gentemot icke-muslimer²⁰, vilket anknyter till en global betoning på värden som jag återkommer till i nästa kapitel "Globaliserad islam".

2.2 Globaliserad islam

Teorier om hur islam har förändrats i en global värld och då särskilt i och med muslimers förflyttning till "väst" (Europa och Förenta Staterna) bygger delvis på gemensamma begrepp.²¹ Det handlar om förändrade tolkningsmöjligheter för muslimer i ett icke-muslimskt land, vilket möjliggör att andra än de klassiskt religiöst skolade (exempelvis *ulama*) kan verka som uttolkare och talespersoner för islam. Likheter berör även det individuella valet inom religionen, en inkorporerad västerländsk terminologi, samt en identifikation med det universella *ummah* och universella muslimska "värden".

"In other words, they [specific groups of Muslims in Western Europe and North America] are key elements in a current production of Islam. Hence, in the present discussions of Islam among Muslims the term "knowledge" plays a significant role, and it is intimately related to notions of authority. Both are connected to the crucial question of who has the legitimate right to interpret – and to speak in the name of – Islam".²² Detta skriver islamologen Leif Stenberg i "Islam, Knowledge and 'the West'"²³ i *Globalization and the Muslim world; Culture, Religion and Modernity* (2004). Stenberg framhåller även att dessa grupper oftast vill förklara problem som involverar muslimer med att det rör sig om ett "oislamiskt" beteende, och att lösningen för dem bör vara att vända tillbaka till det "korrekta" islam. Allt efter premissen: "there is nothing wrong with Islam".²⁴

Grunden till förändringen ifrån en kulturell identifikation går att relatera till begreppet "objektification", eller som forskaren inom globala studier och islam Peter Mandaville skriver i *Global Political Islam* (2007), "[some Muslims] objectify their

²⁰ Ouis & Roald, 2003, s. 307

²¹ Avgränsningar har gjorts gentemot forskning som relaterar till ett specifikt fall till förmån för ett mer allmänt perspektiv, men även gentemot "dialogfrämjande" teorier som närmar sig ett normativt perspektiv.

²² Schaebler & Stenberg (red.), 2004, s. 94

²³ Texten behandlar – "the Islamization of knowledge and science" vilken Stenberg tidigt (1996) forskat på och presenterat i avhandlingen; *The Islamization of Science; Four Muslims Positions Developing an Islamic Modernity*.

²⁴ Schaebler & Stenberg (red.), 2004, s. 110

religion”.²⁵ Antropologen Dale F. Eickelman och islamologen James Piscatori myntade begreppet i *Muslim Politics* (1996) och menar att det före mitten av 1970-talet inte var möjligt att ifrågasätta det dagliga praktiserandet av tron, medan det vid slutet av 1980-talet ”had reached into all parts of the Muslim world”.²⁶ Eickelman och Piscatori skriver som en förklaring på termen, ”objectification is the process by which questions come to the fore in the consciousness of large numbers of believers”.²⁷ Den typ av frågor som ställs är exempelvis: ”Vad är islam?” och ”Varför är min tro viktig i mitt liv?”, vilka enligt författarna skapar den diskurs och praktik som är utbredd ibland allt fler muslimer i samtliga sociala klasser.²⁸

En identifikationsförändring sker – ifrån en gemenskap med muslimer som begränsas till en geografisk plats – mot en upplevd global gemenskap och delade globala värden. Peter Mandaville visar i ”Reimagining the *Ummah*?” i antologin *Islam Encountering Globalization* (2002) på hur globaliserade kommunikationssystem som internet både hjälper till att återskapa, men även splittra, en upplevd solidaritet med ett världsomspännande *umma*.²⁹ I avsnittet ”Islam and the West” i *Globalization and the Muslim World; Culture, Religion and Modernity* talar Jocelyne Cesari, forskare inom politik och islam, om ”New Muslims” och menar att de upplever religion ”first and foremost as a matter of spirituality and personal ethics”.³⁰ Betoningen på (personlig) mening över ”display”, som Cesari uttrycker det, möjliggör muslimers dialog med icke-muslimer.³¹ Denna typ av dialog menar Cesari framhäver delade värden som legitimerar islam ”in Western eyes”.³²

²⁵ Mandaville, 2007, s. 320

²⁶ Eickelman & Piscatori, 1996, s. 38

²⁷ *ibid*

²⁸ *ibid*

²⁹ Mohammadi (red.), 2002

³⁰ Schaebler & Stenberg (red.), 2004, s. 85

³¹ *ibid*, s. 87

³² *ibid*

3 Teori

I detta kapitel kommer jag att redogöra för mitt teoretiska ramverk, vilket utgörs av Olivier Roys *Globalized Islam; The Search for a New Ummah*. Roy är professor i sociologi och statsvetenskap vid European University Institute.³³ Mitt intresse är Roys diskussion om vilka förutsättningar som finns för formandet av globala diskurser om islam. Men mitt fokus är främst att utifrån Roy diskutera förändringar inom diskurserna, där jag valt att koncentrera mig på de tendenser som behandlas mer generellt.³⁴ Jag kommer även att föra en diskussion om begreppet "religion", eftersom det är grundläggande för förståelsen av hur Roy menar att diskurserna har förändrats. Kapitlet är uppdelat i tre underkapitel med sina respektive avsnitt. I det första underkapitlet kommer jag att ta upp hur Roy definierar begrepp som är centrala för att kunna relatera till hans religionsforskning. Sedan diskuterar jag hur bakgrunden till "globaliserad islam" kan förstås utifrån Roy. För att till sist gå in på de teoretiska begrepp jag specifikt kommer att använda mig av i analysen.

3.1 Globaliserad islam och global muslim?

3.1.1 Neofundamentalism till liberal islam

Roy poängterar att de "inriktningar" inom islam han har valt att fokusera på – "neofundamentalism" (främst), "liberal islam" och "spiritualism" – alla har gemensamma nämnare i form av ett förändrat fokus ifrån religion till religiositet. Detta bygger på individualiseringen av religiositeten och den kris som religionen har gått igenom på grund av förlorad social auktoritet, vilket leder till en rekonstruktion av en "purely religious community". Dessa infallsvinklar kommer jag att ta upp i

³³ European University Institute, e-länk:

<http://www.eui.eu/DepartmentsAndCentres/PoliticalAndSocialSciences/People/Professors/Profiles/OlivierRoy.aspx> hämtad 20/4-10.

³⁴ Därmed avgränsas teorin, på grund av överflödighet och irrelevans för uppsatsens ämne, till att inte på djupet beröra det jag uppfattar vara Roys huvudpoäng – att förklara det komplexa förhållandet mellan globalisering, den politiska islamismens "fall" och framväxandet av neofundamentalismen.

avsnitten nedan. Roy menar även att inriktningarna inte ska ses som fasta grupperingar, eftersom muslimer aldrig rakt av följer de mönster som grupperingarna (utifrån) konstrueras till att innehålla.³⁵ Roy behandlar även inriktningarna på ett diffust sätt och tar ofta fasta på likheter mellan dem, vilket är på det sätt jag förhåller mig till Roys analyser som teori. Jag kommer därför nämna vilka grupper Roy talar om i olika sammanhang men mitt syfte är inte att göra en vidare poäng av skillnader mellan dessa.

3.1.2 Vem är global muslim?

Roy definierar ”global muslim” som de muslimer vilka permanent har bosatt sig i icke-muslimska länder (främst i ”väst”) och/eller de som försöker att ta avstånd ifrån en ”muslimsk kultur” till förmån för att tillhöra en universell *ummah*. Sistnämnda kategori innefattar även muslimer boende i ”muslimska länder”.³⁶ Som jag förstår Roy är det tillräckligt att bo i ett icke-muslimskt land för att benämnas som global muslim, även om individen inte tar avstånd ifrån en ”muslimsk kultur” eller uppfattar sig tillhöra en universell muslimsk gemenskap – *ummah*.

”Globaliseringseffekten” förmodas därigenom uppnås i och med själva förflyttningen. Att däremot leva som muslim i exempelvis Saudi Arabien, Indonesien eller Iran kräver ett ställningstagande och avståndstagande ifrån den inhemska ”kulturen”, samt en identifikation med gemenskapen i *ummah*, för att falla under kategorin.³⁷ Jag är främst intresserad av Roys resonemang om muslimer i väst³⁸ eftersom min studie behandlar muslimer i Sverige.

3.1.3 Globaliserad islam – religion eller religiositet?

Globalised Islam refers to the way in which the relationship of Muslims to Islam is reshaped by globalisation, westernisation and the impact of living as a minority. The issue is not the theological content of the Islamic religion, but the

³⁵ Roy, 2004, s. 8f, citat s. 9

³⁶ *ibid*, preface (inget sidnummer). Roy nämner inte vilka länder detta innefattar men jag förmodar att alla länder med en majoritet av muslimer räknas dit.

³⁷ *ibid*

³⁸ När Roy talar om ”West” (och ”Western”, ”Westernized”) är det ett diffust område som täcker Nordamerika och Europa (vet inte om hela Europa räknas in). Jag kommer att använda mig av begreppet trots detta, eftersom det är svårt att föra en diskussion utifrån Roy utan begrepp som ”väst” och/eller ”västerländsk”.

*way believers refer to this corpus to adapt and explain their behaviours in a context where religion has lost its social authority.*³⁹

Roy anser det problematiskt att debatten kring muslimer alltid landar på: ”Vad är islam?” Det mest förekommande förhållningssättet är att försöka ta reda på vad islam ”som sådant” säger om *jihad*, självmordsbombare, demokrati och så vidare. Positionen, att se islam som ”a coherent and closed set of beliefs, values and anthropological patterns embodied in a common society, history and territory”⁴⁰ och förklaringsmodell för allt som involverar muslimer, menar Roy är typiskt för ”the culturalist approach”. Denna position återfinns hos traditionella orientalister som Bernard Lewis och sociologer som Samuel Huntington (och hans kritiserade begrepp ”The Clash of Civilisations”) men är även utbredd bland annat hos politiker, skribenter och ”the person on the street”.⁴¹ Synen delas även av fundamentalistiska och ”konservativa”⁴² muslimer, som menar att allt som har att göra med islam går och bör relateras till Koranen.⁴³

Hur ska diskussioner rörande muslimer istället angripas enligt Roy?

“The key question is not what the Koran actually says, but what Muslims say the Koran says. [...] The issue here is not Islam as a theological corpus, but the discourses and practices of Muslims.”⁴⁴ Roys religionsdefinition hänger tätt samman med hur han menar att diskurserna om islam har ändrat uttryck i en global kontext. Roy skiljer på ”religion” – ”a coherent corpus of beliefs and dogmas collectively managed by a body of legitimate holders of knowledge”⁴⁵ och ”religiositet” (*religiosity*) – ”self-formulation and self-expression of a personal faith”⁴⁶. Enligt Roy rör det sig inte om en förändring av den grundläggande dogmatiken inom islam, och skiljer sig därför ifrån vad kristendomen gick igenom på 1500-talet.⁴⁷ Med detta menas att det teologiska innehållet i islam inte är reformerat medan muslimers förhållningssätt till religionen – religiositeten – däremot har ändrat skepnad. ”Globalised Islam is not a new Islam. On the contrary, most of the actors concerned

³⁹ Roy, 2004, preface (inget sidnummer)

⁴⁰ *ibid*, s. 9

⁴¹ *ibid*

⁴² Något kritisk till att tala om ”konservativa muslimer”; konservativa i förhållande till vad? Men Roy använder denna term och därför är den svår att komma undan.

⁴³ Roy, 2004, s. 9

⁴⁴ *ibid* s. 10

⁴⁵ *ibid* s. 6

⁴⁶ *ibid*, s. 5f

⁴⁷ *ibid*, s. 5

are keen to adhere to the basic tenets of their religion”.⁴⁸ När Roy diskuterar hur diskurserna har förändrats i en global kontext behandlar han därför religiositetens omvandling.⁴⁹ Jag avser att utgå ifrån denna distinktion i uppsatsen med några anmärkningar.

Genom att säga att islam ”i sig”, enligt Roy det teologiska innehållet⁵⁰, inte har ändrat skepnad utan endast personers tro och utövande, funderar jag över hur Roy förhåller sig till detta “teologiska innehåll”. I *The Islamic Challenge; Politics and Religion in Western Europe* kritiserar Jytte Klausen Roy för hans ignorans av det teologiska innehållet, som Klausen menar visst har förändrats.⁵¹ Jag vill dock problematisera Roys förhållningssätt till religion – religiositet något annorlunda än Klausen. Roys sätt att tala om religion, genom att enbart beröra “religiositetens” förändringar, gör den mer dynamisk än ”the culturalist approach” men lämnar samtidigt muslimers förhållande till (i min mening – konstruktioner av) det teologiska innehållet ofreflekterat. I fall Roy menar att det handlar om muslimers diskurser om det teologiska innehållet eller att det finns ett “faktiskt” islam att utgå ifrån framkommer dåligt. I min läsning av Roy ter sig hans förhållningssätt som om det finns delar av islam som är statiska, men att dessa inte är intressanta att diskutera eller referera till i diskussionen om muslimer. Detta är något jag inte är överens med Roy om.⁵²

3.2 Bakgrunden till globaliserad islam

Bakgrunden till varför muslimers diskurser om islam har förändrats i och med deras förflyttning till en västerländsk kontext delar Roy upp i tre punkter:

- (1) *The dilution of the pristine culture, where religion was embedded in a given society;*
- (2) *the absence of legitimate religious authorities who could define the*

⁴⁸ Roy, 2004, s. 29

⁴⁹ Distinktionen mellan religion och religiositet är dock otydlig efter inledningskapitlet där själva definitionen fastläggs.

⁵⁰ Roy, 2004, s. 29

⁵¹ Klausen, 2005, s. 204f

⁵² Eller snarare så att flera personer skulle hålla med mig i min läsning av Roy.

*norms of Islam, coupled with a crisis of transmission of knowledge; (3) and the impossibility of any form of legal, social or cultural coercion.*⁵³

Dessa kommer jag att behandla i de kommande två avsnitten.

3.2.1 Deterritorialisation

”Deterritorialisation”⁵⁴ innebär att religion och kultur har flyttats ur sitt sammanhang där de inte längre är bundna till ett visst samhälle eller geografiskt område.⁵⁵ I icke-muslimska länder finns inte samma sociala och religiösa auktoriteter, och därmed ingen press att följa muslimsk praxis i samhället, som i länder med en muslimsk majoritet. Detta ändrar religionens förutsättningar skriver Roy, ”religion has to define itself solely in terms of religion [...] in comparison with all ”others” – other religions, other values, other environments”.⁵⁶ Svaret på frågan ”Vad är islam?” måste därför bli individuellt menar Roy, ansvaret ligger på individen att vara en ”god” muslim.⁵⁷

3.2.2 Kampen om religiös legitimitet

På grund av att det för muslimer i västvärlden inte finns en specifik religiös auktoritet att förlita sig på, men som heller inte kan utöva kontroll, kan fler aktörer vara med och etablera ”sina” diskurser som ”det sanna islam”, och samtidigt avgöra vilka som kan kvalificeras som ”goda” muslimer. ”Competition for religious legitimacy means also competition for the right to say who is a good Muslim and conversely who is not”.⁵⁸

Att tillgodogöra sig religiös ”kunskap” och sprida den blir upp till individen, och nya muslimska grupper som inte är klassiskt skolade.⁵⁹ ”Given the weakening of traditional networks for transmitting religious knowledge, the new actors need a corpus [...] such a corpus exists thanks to new media”, konstaterar Roy.⁶⁰ Men vilka är det då som sprider kunskap och islam via ”ny” media, framförallt internet? Roy framhåller att det inte rör sig om muslimer generellt, eller som jag redan tydliggjort

⁵³ Roy, 2004, s. 151

⁵⁴ Detta begrepp har jag inte översatt eftersom jag inte kunnat finna en lämplig översättning. Övriga begrepp är dock min översättning av Roy.

⁵⁵ Roy, 2004, s. 108

⁵⁶ *ibid*, s. 38

⁵⁷ *ibid*

⁵⁸ *ibid*, s. 161

⁵⁹ I motsats till ”klassiskt” skolade som exempelvis *ulama* eller *mullah*.

⁶⁰ Roy, 2004, s. 168

inte heller dem som är klassiskt skolade, utan "actors who intervene in the public sphere in the name of Islam".⁶¹ De som agerar som talespersoner för islam (främst på internet, till vilket det finns en stor tillgång i väst) menar Roy är med och skapar vad islam "är" för muslimer, men inte minst för icke-muslimer.⁶² Vissa blir företrädare för alla genom att icke-muslimer mer väljer att lyssna till konservativa och fundamentalistiska muslimer än liberala. Anledningen till detta är att de är mest benägna att svara på frågan: vad är islam? Medan konservativa och fundamentalister ger definitiva svar på frågan hävdar Roy är det svårare för "a sufi, a spiritualist or a lay Muslim to do".⁶³

3.3 Nyckelbegrepp

3.3.1 Objektivisering av islam

Vad individen tror på blir inte längre självklart i en globaliserad värld utan något som behöver reflekteras över och jämföras med vad andra tror och praktiserar. Det är också upp till individen i en västerländsk kontext att ta detta ansvar då det inte längre finns en religiös auktoritet i frågan att vända sig till. "Objektivisering av islam" (*Objectification of Islam*) knyter an till det möte muslimer har gjort med andra kulturer och religioner, vilket innebär ett ifrågasättande och jämförande mellan islam och andra trossystem. Detta möte behöver inte ske enbart i form av att muslimer flyttar till icke-muslimska länder utan är även en pågående process i muslimska länder.

Roy diskuterar "objektiviseringen"⁶⁴ utifrån Dale F. Eickelman och James Piscatori som jag nämnde i kapitlet "Forskningsläge" där följande definition av begreppet togs upp: "objectification is the process by which questions come to the fore in the consciousness of large numbers of believers".⁶⁵ Eickelman och Piscatori tar upp den roll islam intar som "a self-contained system"⁶⁶, vilket liknar Roys resonemang: "religion has to define itself [...] in terms of religion".⁶⁷ Ursprunget till

⁶¹ Roy, 2004, s. 171

⁶² *ibid*, s. 171

⁶³ *ibid*, s. 154

⁶⁴ *ibid*, s. 153

⁶⁵ Eickelman & Piscatori, 1996, s. 38

⁶⁶ *ibid*, s. 38

⁶⁷ Roy, 2004, s. 38

objektifieringen (av islam) bygger enligt Eickelman och Piscatori till stor del på att fler människor i muslimska länder idag har möjlighet till en utbildning, även på högre nivå. De har även enorma möjligheter till kommunikation världen över, på grund av tillgång till internet och ett större antal tryckta böcker.⁶⁸

Roy anknyter begreppet objektifiering till den västerländska situation som många muslimer befinner sig i. Mötet med människor i det nya landet behöver inte bara betyda att individen på eget initiativ ifrågasätter sin tro, utan det kan också komma som ett påbud utifrån. Roy påpekar att icke-muslimer har en stor del i processen av objektifieringen (av islam) genom att ställa frågor till muslimer där de ”måste” stå till svars för sin religion. ”Objectification is also reinforced by pressure from non-Muslims, especially in periods of crisis, when Muslims are summoned to answer questions such as, What does the Koran say on...[*jihad*, violence]?”⁶⁹

3.3.2 Individualism och betoning på värden/etik

”The definition of what it means to be a Muslim and the reconstruction of a Muslim community rest on the individual”.⁷⁰ I och med globaliseringen har muslimer skapat ”församlingar” som enbart bygger på religiositet menar Roy. Detta grunder sig i den kris religionen har gått igenom ifråga om förlorad social auktoritet samt den individualiseringsprocess av religiositeten som ägt rum.⁷¹ Organisationsmässigt innebär detta att muslimer i väst tenderar att bygga “muslimska kyrkor”, vilket är en effekt och anpassning till de västerländska länder dessa muslimer befinner sig i menar Roy. “If we compare how Muslims organise themselves in different Western countries we may conclude that they express more the dynamics of the host country than Islamic traditions”.⁷²

Roy menar att kristendomen har kommit att fokusera på tro (*faith* – ”individual reappropriation of religion, a return to the inner self and a direct, unmediated connection to religion”⁷³) och värden (*values*), vilket nu även är vanligt förekommande inom islam (särskilt när det kommer till bland annat “liberal islam”).⁷⁴

⁶⁸ Eickelman & Piscatori, 1996, s. 39ff

⁶⁹ Roy, 2004, s. 154

⁷⁰ *ibid*, s. 148f

⁷¹ *ibid*, s. 9

⁷² *ibid* s. 205

⁷³ *ibid*, s. 185

⁷⁴ *ibid*, s. 149

Tro eller *iman* på arabiska har alltid varit en del av diskurser om islam men har inte betonats på det vis som globala muslimer gör påpekar Roy. Den schweizfödde Tariq Ramadan (av Roy kallad ”Muslim intellectual”⁷⁵) figurerar vid ett flertal tillfällen⁷⁶ när det gäller Roys diskussioner om betydelsefulla muslimers framhållning av tron som central inom islam.⁷⁷ Ramadan frågar sig i sitt franska verk *Le Musulmans* (1998) hur han ska finna frid, och konstaterar att friden finns inom honom själv.⁷⁸ Dessa frågeställningar är typiska för globala muslimer menar Roy. Det finns också en oro över att styrkan i tron ska ge vika, vilket tidigare varit karaktäristiskt för en kristen hållning.⁷⁹

Roy visar även på hur muslimer (främst i ledande positioner⁸⁰) i väst närmar sig konservativt kristna värden, samt anammar det kristna sättet att argumentera emot vissa företeelser som anses skadliga för individen och/eller samhället.

Homosexualitet, sex utanför äktenskapet, äktenskapsbrott, droger och pornografi är några av de företeelser vilka målas upp som en hotbild för muslimer i väst. Att diskutera fenomenen utifrån att dessa skadar samhället, familjen och hälsan är enligt Roy att frångå synsättet på *hudud* i Koranen (begränsningar givna av gud) för en moral baserad på vad som är bäst för samhället. Istället för att endast säga att ”it is forbidden because God has forbidden it and He knows best” (vilket Roy menar ligger närmare *hudud*), intas en position nära den konservativt kristna.⁸¹

Förutom att värden betonas, så framhålls även etik (*ethic*). Roy lyfter fram dessa som en form av ”ersättning” för en mer lagbunden förklaring på frågor som kan uppkomma i en västerländsk kontext.⁸² Roy tar upp ett exempel angående inställningen till *hijab* hos tidigare nämnda Ramadan. Ramadan skriver i *Le Musulmans* att det är ett måste för kvinnor att bära *hijab*, men det ska inte påtvingas individen utan komma utav ett personligt ställningstagande som då blir ett bevis på dennes tro.⁸³ Att göra val som visar på ens ställningstagande som individ ifråga om

⁷⁵ Roy, 2004, s. 150

⁷⁶ *ibid*, se s. 134, 150, 157, 170, 185, 189, 194, 210, 217, 233, 333.

⁷⁷ *ibid*, s. 185

⁷⁸ *ibid*. Roy refererar till s. 10 i *Le Musulmans*.

⁷⁹ *ibid*

⁸⁰ *ibid*, s. 215. Dr Muzammil Siddiqi, chef för ISNA – *Islamic Society of North America*.

⁸¹ *ibid*

⁸² *ibid*, s. 189

⁸³ *ibid*, s. 189. Roy refererar till en tidigare upplaga av *Le Musulmans* (1994) s. 121. Hållningen liknar mer ortodox sufism enligt Roy.

exempelvis kläder och *hijab* är också typiskt för denna nya form av individualism bland muslimer menar Roy.⁸⁴

3.3.3 Dialog mellan muslimer och kristna

Dialog mellan muslimer och kristna uppstår där de i västerländska länder uppfattar sig ha mer gemensamt med varandra än med det övriga ”ateistiska” samhället. Roy menar att både kristna (katoliker) och muslimer anser sig som minoritetsgrupper i väst där den ”kultur” länderna har att erbjuda är något de inte vill vara en del av.⁸⁵

Interreligiös dialog blir istället aktuell och stöds av personer i ledande positioner som Dr Muzammil Siddiqi, chef för ISNA – *Islamic Society of North America*. Roy skriver att Siddiqi anser det av vikt att en dialog mellan religionerna förs (främst islam, kristendom och judendom), för att öka förståelsen mellan dessa.⁸⁶

3.3.4 Islam uttrycks med västerländsk terminologi

Det är inte bara mellan religiösa grupper i väst som det finns en koppling. Roy tar även upp hur västerländska ”themes and ideas” inkorporeras i diskurser om islam. Han skriver, ”the language in which opposition to the West is expressed is often Western”, och syftar här till hur ”mainstream” islamister uttalar sig. Begrepp som ”civilt samhälle” (”civil society”), demokrati, pluralism och mänskliga rättigheter används av personer som Ayatollah Khatami i Iran och inom *Refah Partisi* i Turkiet. Roy talar här om grupper i muslimska länder (som faller något utanför ramen för mitt arbete), men diskuterar även frågan gällande konservativa muslimer i bland annat Storbritannien. Ett exempel på detta är *Universal Islamic Declaration of Human Rights* (1981) som Roy menar är ett tecken på hur konservativa muslimer gärna anammar västerländska begrepp som mänskliga rättigheter.⁸⁷ På liknande sätt förs debatter om *sharia*, kvinnor och straffrätt så att de ska passa ”modern Western concerns”. Roy tar exempelvis upp hur muslimer ofta anser att *sharia* skyddar kvinnors rättigheter bättre än vad den västerländska ”kvinnofrigörelsen” har lyckats med.⁸⁸

⁸⁴ Roy, 2004, s. 193

⁸⁵ *ibid*, s. 36

⁸⁶ *ibid*, s. 216

⁸⁷ *ibid*, s.32

⁸⁸ *ibid*, s. 33

Diskussionen ovan berör Roys analys av ”mainstream” islamister och konservativa muslimer, men författaren nämner även ”Islamic revival” och dess aktivister i väst. Denna rörelse åkallar i en västerländsk kontext kulturella och lagbundna begrepp som minoritetsrättigheter och antirasism för att bli erkänd. Men använder sig även av västerländska diskurser som multikulturalism, autenticitet och identitet, som blir ”Islamisk kultur” eller ”Islamisk identitet” vilka Roy menar är produkter av väst. Dessa ska dock inte ses som endast ”taktik” eller ”bekvämlighet” enligt Roy, ”nor is it only a matter of convenience and tactics: these Western categories are deeply entrenched even among fundamentalists”.⁸⁹

Som jag tidigare påpekat är Roys diskussion ifråga om ”inriktningar” något ostrukturerad, där ett ämne ena sekunden berör konservativa muslimer för att sedan gå över till exempelvis reaktionära islamistgrupper. Det är också högst diffusa begrepp som det rör sig om. Trots att Roy refererar till olika inriktningar menar jag att det ifråga om en västerländsk terminologi i mångt och mycket handlar om samma sak. Roy visar att globalisering har en effekt på hur diskurser om islam ändras och i detta fall hur västerländska begrepp internaliseras i dessa diskurser, samt uppfattas som en självklar del av religionen.

⁸⁹ Roy, 2004, s. 33

4 Muslimer organiserar sig i Sverige

Med detta kapitel vill jag ge en bakgrund till muslimers invandring till Sverige och etablering av olika föreningar och organisationer. Några verksamheter är speciellt intressanta för uppsatsen då de samarbetar med Ibn Rushd och Sensus i projektet Fredsagenterna.

4.1 Invandring till Sverige och muslimska föreningar skapas

Muslimer har organiserat sig i Sverige ända sedan 1949, då en lokal muslimsk förening i Stockholm bildades med namnet ”Turk-islamföreningen i Sverige för religion och kultur”.⁹⁰ Denna kom till genom den grupp av tatarer som invandrade till Sverige vid slutet av andra världskriget. Genom arbetskraftsinvandringen på 1960-talet till början av 1970-talet kom muslimer ifrån Balkanhalvön och Turkiet till Sverige. Göran Larsson skriver i *Islam och muslimer i Sverige; en kommenterad bibliografi* att ”till skillnad från många grupper som anlände senare tycks den turkiska gruppen närt en dröm om att återvända hem”, vilket medförde att religiösa handlingar inte utfördes i Sverige utan under resor till hemlandet.⁹¹

Sedan 1980-talet har en invandring ifrån samtliga delar av den muslimska världen förändrat det homogena mönstret av turkar som fram till dess var i dominans. Detta beror särskilt på den invandring som skett ifrån arabiska länder, vilka på grund av etniska, religiösa, sociala, ekonomiska och geografiska skillnader utgör en mer heterogen ”grupp”⁹² än den turkiska. Att den ”arabiska gruppen” blivit större har gjort att konflikter mellan muslimer i Sverige har tilltagit, menar Larsson. Detta gäller

⁹⁰ Larsson, 2004, s. 11

⁹¹ ibid

⁹² Det kan vara missvisande att tala om en arabisk ”grupp” som Larsson gör, även om han påpekar att den är heterogen, eftersom det rör sig främst om människor både ifrån den arabiska halvön som till exempel Saudiarabien och människor ifrån Nordafrikanska länder som Marocko, vilka säkerligen inte identifierar sig med varandra i alla frågor. Däremot har dessa länder arabiska som officiellt språk vilket förenar dem.

framförallt spänningar mellan turkar och araber. Larsson påpekar även att ett stort antal ledande arabiska muslimer har haft ”en ambition att framträda som representanter och talesmän för alla muslimer i Sverige, något som inte alltid uppskattas av samtliga muslimer”.⁹³

Under 1980-talet kom även två stora flyktinggrupper, iranier och kosovoalbaner, till Sverige. Iranier har till största del valt att leva ett sekulärt liv i Sverige, vilket har ökat spänningen mellan de muslimska grupperna ytterligare. Detta är dock inget som uppmärksammas i media då iranier ofta blir ”ihopklumpade” (som Larsson skriver) med övriga muslimer. Iranier och kosovoalbaner har inte engagerat sig nämnvärt i muslimska församlingar, medan däremot flyktingar ifrån Somalia och Bosnien som kom under 1990-talet är högst aktiva. När det gäller somalierna har svårigheterna på den svenska arbetsmarknaden bidragit till ett utanförskap där engagemanget i muslimska organisationer istället har ökat.⁹⁴ Larsson tar även upp den växande grupp konvertiter i Sverige som har spelat en betydande roll för muslimska organisationer. Detta särskilt i mötet mellan svenska och muslimska institutioner där de på grund av sin språkliga och ”kulturella kompetens” får agera talesperson och representant.⁹⁵

4.2 Vilka är de framträdande muslimska verksamheterna i Sverige idag?

I Sverige finns det ett flertal förbund, organisationer, råd och församlingar som har som ändamål att stödja muslimer i Sverige samt att främja deras intressen i samhället. Uppskattningsvis finns det runt ett hundratal⁹⁶ muslimska församlingar i Sverige och av dessa är de flesta inordnade under de riksorganisationer som erhåller stadsbidrag ifrån Samarbetsnämnden för stadsbidrag till trossamfund (SST)⁹⁷, vilket sker genom Islamiska Samarbetsrådet (IS).⁹⁸ Enligt Samarbetsnämnden för stadsbidrag till

⁹³ Larsson, 2004, s. 12

⁹⁴ ibid

⁹⁵ ibid, s. 13

⁹⁶ ibid, s. 14

⁹⁷ Nämnden för statligt stöd till trossamfund, e-länk:

<http://www.sst.a.se/bidrag/bidragsberattigadetrossamfund.4.34203c0511c3ec0b58580004962.html>
hämtad 19/4-10.

⁹⁸ Nämnden för statligt stöd till trossamfund, e-länk:

<http://www.sst.a.se/samfundsadresser/islamiskasamarbetsradet.4.3e8d58c211f8378233080009304.html>
hämtad 19/4-10.

trossamfund (SST) tar år 2010 följande emot bidrag: Förenade Islamiska Församlingar i Sverige (FIFs)⁹⁹ som bildades 1974, Sveriges Muslimska Förbund (SMF)¹⁰⁰ som bildades 1981 och Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige (IKUS)¹⁰¹ bildat 1984, Svenska Islamiska Församlingarna (SIF)¹⁰², Bosniska Islamiska Samfundet (BIS)¹⁰³, samt Islamiska Shiasamfunden i Sverige (ISS).

Sveriges Muslimska Råd (SMRs)¹⁰⁴, som bildades 1990¹⁰⁵, representerar Förenade Islamiska Församlingar i Sverige, Sveriges Muslimska Förbund samt Bosniska Islamiska Samfundet inför myndigheterna.¹⁰⁶ Ahmadiyya-rörelsen samt sufiorganisationer är etablerade i olika former i Sverige men erhåller inte stadsbidrag.¹⁰⁷ Kvinnoförbund finns även representerade runt om i landet, exempelvis Islamiska Kvinnoföreningen¹⁰⁸ och Muslimska Kvinnoföreningen.¹⁰⁹

4.3 Konfessionell utbildning i islam

Jag kommer nedan att göra en kort redogörelse av Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna, samt de ansvariga studieförbunden för projektet. Detta för att ge en inblick i verksamheternas uppbyggnad och historia (som den presenteras på deras hemsidor).

4.3.1 Aksaa islamutbildning

Aksaa Ltd Management and Training Consultants startade i Storbritannien 2001 och har sedan 2006 funnits i Sverige under namnet Aksaa islamutbildning. Företaget drivs

⁹⁹ Förenade Islamiska Föreningar i Sverige, e-länk: http://www.fifs.se/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=25 hämtad 19/4-10.

Ordförande Mostafa Kharraki (även viceordförande i SMR), Helena Benaouda är ledamot (en av dem).

¹⁰⁰ Har ingen hemsida. Se Larsson, 2004, s. 14. Otterbeck, 2000, s. 111.

¹⁰¹ ibid. Se Larsson, 2004, s. 14. Otterbeck, 2000, s. 111.

¹⁰² ibid. Finner ingen uppgift om året de grundades.

¹⁰³ Bosniakiska Islamiska Samfundet, e-länk: <http://www.izb.se/> hämtad 17/5-10. Finner ingen uppgift om året de grundades eftersom hemsidan inte finns att läsa på svenska.

¹⁰⁴ Sveriges Muslimska Råd, e-länk: <http://www.sverigesmuslimskarad.se/index.php?subpage=12> hämtad 19/4-10. Ordförande är Helena Benaouda.

¹⁰⁵ Otterbeck, 2000, s. 111

¹⁰⁶ ibid och e-länk: <http://www.sverigesmuslimskarad.se/index.php?subpage=38> hämtad 19/4-10.

¹⁰⁷ Otterbeck, 2000, s. 15ff

¹⁰⁸ Finner ingen hemsida.

¹⁰⁹ Finns en hemsida för Stockholm, e-länk: <http://www.ifis.se/stockholm/mkf/> hämtad 20/9-10.

här av Mohammad Muslim (Max Dahlstrand är administratör¹¹⁰) som även är utbildningsansvarig för företagets kurser i islam, vilka främst erbjuds människor som arbetar inom den offentliga sektorn.¹¹¹ Kurserna är ”öppna” eller ”anpassade” beroende på om en beställare vill skicka några medarbetare på en kurs där även andra kan delta, eller om de vill ha en kurs som är privat för beställaren och anpassad efter deras ”behov”. På Aksaa islamutbildnings lista bland de som tagit del av anpassade kurser finns bland andra Stockholm stads bostadsförmedling AB och Polismyndigheten i Stockholms län (Järva närpolisområde).¹¹² På Aksaa islamutbildnings hemsida framgår det även att 13000 personer hade tagit del av kurserna i Storbritannien vid årsskiftet 2009.¹¹³ Aksaa islamutbildning befinner sig i Sverige som en bifirma under den ekonomiska föreningen Det Yttersta Trädet som startades 2001¹¹⁴ där ordförande är Mohammad Muslim.¹¹⁵ Här finns även Aksaa Konsult som en bifirma, vilken erbjuder utbildning gentemot den privata sektorn och har samma ansvariga som Aksaa islamutbildning.

4.3.2 Att främja islamisk fredskultur – Fredsagenterna

Fredsagenterna är ett samarbete mellan studieförbundet Ibn Rushd och studieförbundet Sensus. Projektledare och grundare av Fredsagenterna är Yasin Ahmed som även arbetar som verksamhetsutvecklare på Sensus.¹¹⁶ Fredsagenterna har ett samarbete med bland andra Sveriges Unga Muslimer (SUM), Sveriges Muslimska Råd (SMR), Sveriges Muslimska Scouter (SMS) och Bosniska Muslimska Ungdomsförbundet (BeMUF)¹¹⁷ och har tre bidragsgivare: Arvsfonden, Folkebernadotteacademy samt Ungdomsstyrelsen.¹¹⁸

¹¹⁰ Aksaa islamutbildning, e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/Om_Aksaa-main.html hämtad 17/5-10. Max Dahlstrand konverterade till islam 1995.

¹¹¹ ibid, e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/Om_Aksaa-main.html hämtad 17/5-10.

¹¹² ibid, Anpassade kurser se e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/REFERENSER/Referenser-vara_kunder_anpassade_kurser.html Full lista även inkluderat öppna kurser se e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/REFERENSER/Referenser-historik_genomforda_kurser.html hämtade 16/4-10.

¹¹³ ibid, e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/Om_Aksaa-main.html hämtad 17/5-10. Finns förutom i Storbritannien även i USA och Kanada.

¹¹⁴ ibid

¹¹⁵ Det Yttersta Trädet, e-länk: www.dyt.se hämtad 16/4-10.

¹¹⁶ Sensus, e-länk: <http://www.sensus.se/Kontakta-oss1/Forbundskansliet1/Verksamhetsenheten/Medarbetare/> hämtad 16/4-10.

¹¹⁷ Fredsagenterna, e-länk: <http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=261> hämtad 16/4-10. Samarbete äger även rum med kristna fredsrörelser.

¹¹⁸ ibid, e-länk: <http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=260> hämtad 16/4-10.

Projektets utbildning av unga muslimer, mellan 16 och 25 år, pågick mellan åren 2006 till 2008. Utbildningen av de som antogs till Fredsagenterna hölls under fyra till fem tillfällen per kull, om cirka 25 personer, ledd av tio utbildare (dock inte alla vid samma tillfälle) som själva gått en utbildning inom projektet.¹¹⁹ Hösten 2008 var hundra fredsagenter färdigutbildade och redo för att föreläsa på skolor, föreningar, företag med mera. Fokus för utbildningen inom projektet har varit frågor om islam, fred och mänskliga rättigheter, och ambitionen är att bygga ett nationellt nätverk för fredsarbete.¹²⁰

En del i projektet har även varit att producera antologin *Salam* som kom ut i december 2007 där journalisten och fotografen Donald Boström (red.) har varit involverad. En heterogen grupp har bidragit till verket, bland annat religionshistorikerna Mattias Gardell och Ann-Sofie Roald, en kvinnlig imam Suad Mohamed, icke-vålds utbildare Martin Smedjeback och idéhistorikern Mohammed Fazlhashemi.¹²¹

4.3.2.1 Grundare av Fredsagenterna – Ibn Rushd och Sensus

Islamiska Förbundet i Sverige har varit initiativtagare till och grundare av Ibn Rushd¹²² som startades 2001. Fram till 2007 samarbetade Ibn Rushd med Sensus, men sedan 2008 har Ibn Rushd blivit ett stadsbidragsberättigat studieförbund¹²³ och är numera fristående ifrån Sensus.¹²⁴ Ibn Rushd samarbetar med Islamiska Förbundet i Sverige, samt åtta andra medlemsorganisationer däribland Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS), Sveriges Muslimska Förbund (SMF) och Sveriges Unga Muslimer (SUM).¹²⁵ Ibn Rushds verksamhet täcker både studiecirklar, skräddarsydda kurser, seminarium samt projekt där Fredsagenterna är ett av de två nuvarande.¹²⁶

¹¹⁹ Fredsagenterna, e-länk:

<http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=259&subMenuItem=264> hämtad 16/4-10.

¹²⁰ ibid, e-länk: <http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=259> hämtad 16/4-10

¹²¹ ibid, e-länk: <http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=259&subMenuItem=263> hämtad 16/4-10.

¹²² Ibn Rushd eller Averroes var en filosof ifrån Cordoba i Spanien som levde och verkade åren 1126 till 1198. Hans verk är kända i både kristna och muslimska länder. Hämtat på Islamic Philosophy Online, e-länk: <http://www.muslimphilosophy.com/ir/> 16/4-10. Sidan är uppdaterad 6/12-07.

¹²³ Enligt "Förordningen om statsbidrag till folkbildningen". IBN Rushd, e-länk:

<http://www.ibnrushd.se/index.php?s=omibnrushd> hämtad 16/4-10.

¹²⁴ IBN Rushd, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?id=22> hämtad 16/4-10.

¹²⁵ ibid, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?s=medlemsorganisationer> hämtad 16/4-10.

¹²⁶ ibid, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?s=foer-allmaenheten> hämtad 16/4-10. Finns även verksamhet för studiecirkelledare.

Sensus har växt fram ur tre olika studieförbund: KFUK-KFUMs studieförbund som grundades 1929, Sveriges Kyrkliga Studieförbund som grundades 1930 av Svenska kyrkan, samt Tjänstemännens Bildningsverksamhet (TBV) som grundades 1935 av tjänstemannarörelsen. Studieförbunden har gått samman i två omgångar 2002 och 2004 och verkar nu alla under Sensus studieförbund.¹²⁷ Sensus har en omfattande kursverksamhet med allt ifrån kurser i mångfald och livsfrågor till Språk och IT.¹²⁸

I dagsläget (våren 2010) har Ibn Rushd och Sensus planer på ett nytt projekt som är tänkt att bli den europeiska motsvarigheten till Fredsagenterna, "European Muslim Peace Agents". Deras ambition är att utbilda 1000 muslimska ungdomar mellan 18-30 år ifrån tio europeiska länder. Dessa ska fungera som "inspiratörer, informationsbärare och ledare i sina egna länder".¹²⁹

¹²⁷ Sensus, e-länk: <http://www.sensus.se/Om-Sensus1/Sensus-historia/> hämtad 16/4-10.

¹²⁸ ibid, e-länk: <http://www.sensus.se/> hämtad 16/4-10.

¹²⁹ Fredsagenterna, e-länk: <http://fredsagenterna.se/default.asp?extEvent=getNews&newsItem=148> hämtad 19/4-10.

5 Metod

5.1 Fallstudie som strategi

I *Forskningshandboken; för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* tar sociologen Martyn Denscombe upp att fallstudien lämpar sig främst för småskalig forskning som vill undersöka en enhet och gå på djupet i denna. Detta för att kunna upptäcka relationer och processer vilka skulle gått omärkt förbi i exempelvis en surveyundersökning.¹³⁰

*Fallstudier fokuserar på en (eller några få) förekomster av ett särskilt fenomen i avsikt att tillhandahålla en djupgående redogörelse för händelser, förhållanden, erfarenheter eller processer som förekommer i detta särskilda fall.*¹³¹

Detta stämmer överens med mitt studieobjekt som behandlar en undersökningsenhet, konfessionella studier i islam av icke-muslimer i Sverige, i form av två fall Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna.

5.1.1 Fallen – urval

Men vad grundar sig valet av just Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna på? Martyn Denscombe tar upp fyra utgångspunkter för att välja ett fall. Det typiska, avvikande, teoriprovande och det minst sannolika fallet.¹³² Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna är inte ensamma om att erbjuda kurser gällande islam och muslimer, men få andra vänder sig mot icke-muslimer, samt utgår ifrån ett konfessionellt perspektiv.¹³³

¹³⁰ Denscombe, 2009, s. 41f

¹³¹ ibid, s. 59

¹³² ibid, s. 44f

¹³³ Beträktarens öga har haft en liknande verksamhet, men de är svåra att nå eftersom hemsidan ligger nere, e-länk: <http://www.betraktarensoga.se/index.php> hämtad 17/5-10. Islamiska informationsföreningen har den verksamhet som kan sägas vara närmast Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna eftersom de uttalat erbjuder föreläsningar mot skolor, myndigheter och så vidare, e-länk: <http://islamiska.net/> hämtad 19/5-10.

Fallen skulle därför kunna sägas både vara typiska, de finns andra aktörer än dessa, men främst avvikande gällande ovannämnda anledning. Aksaa islamutbildning är det fall som kvalificerar sig mer under kategorin avvikande då jag inte funnit något annat företag som specialiserat sig på utbildning av islam till icke-muslimer på en konfessionell grund. Fredsagenterna är däremot inte avvikande i fråga om att projektet vänder sig emot unga muslimer som ska få mer kännedom om den egna religionen. Kombinationen av två ändamål – att utbilda unga muslimer (de blivande fredsagenterna), och att de i sin tur ska kunna utbilda icke-muslimer i islam på skolor, föreningar, organisationer och företag – får dock sägas vara avvikande.

Initiativtagarna till Fredsagenterna utgör även en intressant bakgrund till projektet. Ibn Rushd är det nyaste¹³⁴ tillskottet ibland studieförbunden, samt det enda muslimska studieförbundet inom folkbildningen.¹³⁵ Sensus har däremot en lång historia som studieförbund och bedriver även omfattande kursverksamhet i bland annat ”mångfald”.¹³⁶ Sensus kan ses som en betydande aktör när det kommer till utbildning som har ambitionen att öka människors kunskap om ”religiös mångfald”.

Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna sträcker sig även utanför Sveriges gränser eller har ambitionen att göra det.¹³⁷ Min studie ska dock inte ses som ett försök till att ge en generell bild av verksamheternas ”helhet” eller andra aktörer som arbetar med konfessionell ”islamutbildning” i Sverige eller i Europa. Mitt val av två fall är inte heller ett försök till att bedriva en komparativ studie. Fallen utgörs av två helt olika verksamheter, som dock kan få gemensamma nämnare på ett diskursivt plan.

¹³⁴ IBN Rushd, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?s=start> hämtad 10/5-10.

¹³⁵ Folkbildningsrådet skriver på sin hemsida att folkbildning (delvis samhällsstödda av stat, regioner och kommuner) är arbetet som pågår i studieförbund, främst studiecirkel och kulturverksamhet där ”deltagarna har ett stort inflytande och gemensamt är med och formar innehåll och uppläggning” samt att en ”demokratisk samtalskultur” har utvecklats inom denna verksamhet. Folkbildningsrådet, e-länk: <http://www.folkbildning.se/Folkbildning/> hämtad 19/4-10.

¹³⁶ Sensus, e-länk: <http://www.sensus.se/Start/-Amnesgrupper-2--/Mangfald/> hämtad 19/4-10. Våren 2009 hölls en kurs i islam för just icke-muslimer. Denna var dock inte aktuell när jag valde fallen.

¹³⁷ I form av Aksaa islamutbildnings motsvarighet i Storbritannien, USA och Kanada, samt Ibn Rushds och Sensus planerade projekt; European Muslim Peace Agents.

5.2 Intervju, observation och skriftliga källor

Martyn Denscombe framhåller att fallstudier är den typen av strategi som ”inbjuder och uppmuntrar”¹³⁸ till användandet av flera metoder. Denscombe skriver även att ”tillvägagångssättet med kombinerade metoder gör det möjligt att bekräfta eller ifrågasätta resultaten genom att jämföra data som har framskaffats med hjälp av olika metoder”.¹³⁹ Jag har valt att närma mig fallen genom främst intervju, men även observation och skriftliga källor. Först tänker jag nämna något om de skriftliga källorna för att gå vidare med intervju och observation som metod.

Med skriftliga källor syftar jag till det kursmaterial som är knutet till Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna, samt deras hemsidor. Hemsidorna är dels studerade för att få kännedom om verksamheternas historia¹⁴⁰, men främst avsedda att tillsammans med kursmaterialet vara ett komplement till intervju och observation för att kunna ”bekräfta eller ifrågasätta resultaten”.¹⁴¹ De skriftliga källor som finns tillgängliga om Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna är dock inte tillräckliga för att – som fallstudien påbjuder – gå in på djupet.

Intervju som metod kan däremot ge mer detaljerade utsagor. För intervjuerna valdes ”nyckelpersoner”¹⁴² inom respektive verksamhet, vilka kan ge ”information som grundar sig på att de är människor i en speciell position”.¹⁴³ Eftersom mitt intresse är att se hur diskurser om islam konstrueras i utsagor kring hur ändamålet med utbildningen motiveras, ur ett officiellt perspektiv, valdes personer som på olika sätt är ansvariga för just utbildningen inom verksamheterna. Intervjuerna följde en semistrukturerad form¹⁴⁴ där jag med ingången kring hur ändamålet med utbildningen formulerades, sedan ställde följdfrågor kring de ämnen som intervjupersonerna diskuterade.

För att även få en inblick i hur kursverksamheten inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna ser ut, valde jag även att genomföra en observation. Då mitt syfte främst är att se hur diskurser om islam konstrueras i utsagor

¹³⁸ Denscombe, 2009, s. 43

¹³⁹ *ibid*, s. 103

¹⁴⁰ Vilket kan vara problematiskt att se som ”fakta” men svårt att finna andra källor.

¹⁴¹ Denscombe, 2009, s. 103

¹⁴² Denscombes uttryck.

¹⁴³ Denscombe, 2009, s. 133

¹⁴⁴ *ibid*, s. 135

ifrån ledningen valde jag en ”fokuserad observation”¹⁴⁵, vilket i detta fall innebär en koncentration på hur nyckelpersonerna presenterade islam för kursdeltagarna. Detta var möjligt eftersom intervjupersonerna är ansvariga för själva kursen och/eller en del av dem som agerar föreläsare. Jag har varit öppen med min roll som forskare under både intervju och observation, vilket innebär att jag först erhållit ett ”informerat samtycke”¹⁴⁶ för att kunna genomföra dessa.¹⁴⁷

5.3 ”Jaget” under intervju och observation

Att reflektera över sin egen position och påverkan i undersökningen av ”den Andre” är svårt att komma ifrån i en postkolonial kontext.¹⁴⁸ Att förstå sin egen bakgrund, och vilken påverkan på intervjupersonen detta kan ge, är betydelsefullt för att förstå svaret forskaren får.¹⁴⁹ Intervjuerna har inneburit ett möte mellan mig som forskare – en ung kvinna med svensk bakgrund – och intervjupersonerna. Denscombe skriver att det är vanligt ifråga om intervjuer som rör ”känsliga frågor” (som exempelvis religion) att forskarens kön, ålder och etnicitet spelar en större roll i förhållande till intervjupersonens kön, ålder och etnicitet än i andra frågor.¹⁵⁰ I frågan om mina intervjuer menar jag att den mest betydelsefulla aspekten är att intervjupersonerna talar till någon de inte delar religionstillhörighet med. De talar om islam, som alla tre vill presentera väl för en utomstående person, vilken även i detta fall kommer att skriva om deras uttalanden. Ålder, kön och etnicitet spelar självklart in, men inte i samma grad som det faktum att jag inte är muslim.

Denscombe menar även att ”känsliga frågor” kan göra intervjupersoner besvärade och göra att de svarar vad de tror att forskaren vill höra.¹⁵¹ Detta kan delvis stämma in på intervjupersonerna – att säga det som de tror att jag vill höra. Men inte på grund av osäkerhet utan för att samtliga är vana att tala om islam, ett ämne de

¹⁴⁵ Denscombe, 2009, s. 178

¹⁴⁶ ibid, s. 179. Denscombe betonar vikten av att erhålla samtycke före observationen inleds. Detta för att arbetet ska vara etiskt försvarbart.

¹⁴⁷ Ingen av intervjupersonerna önskade heller att bli anonymiserade i uppsatsen utan såg sig själva som offentliga personer/representanter inom/för verksamheten.

¹⁴⁸ Sigrid Kahle är en av dem som har skrivit in Sverige som en del av den koloniala historien. Kahle författade 1993 förordet till Saids *Orientalism* när det utgavs på svenska i förlaget Ordfront. Kahle drar exempelvis paralleller mellan den arabiska språkvetenskapen i Sverige och orientalism.

¹⁴⁹ Denscombe, 2009, s. 138

¹⁵⁰ ibid, s. 138f

¹⁵¹ ibid, s. 139

funderat över, till stor del ”tagit ställning till” och har vana att presentera. När det gäller observation är ”jaget” själva redskapet för metoden enligt Denscombe, vilket kräver en medvetenhet kring hur ens närvaro påverkar.¹⁵² I mitt fall rör det sig inte om ett ”totalt deltagande” (inte avslöja sin identitet som forskare) utan ett ”deltagande som observatör” (avslöja sin forskaridentitet).¹⁵³ Jag tog tidigare upp i redogörelsen för observation som metod att jag valt att fokusera på hur islam framställs av föreläsarna. Huruvida innehållet i föreläsningarna har modifierats på grund av min närvaro är intressant utifrån samma kriterier jag tog upp gällande intervjuerna. Både gällande intervju och observation är eventuella modifieringar dock inte ett problem eftersom fokus *är* de officiella diskurserna, och inte en studie av någon ”verklighet” bakom dessa. Jag återkommer mer om detta i avsnittet ”Diskursanalys”.

5.4 Transkribering

I och med att vissa störningsmoment¹⁵⁴ uppkom under intervjuerna, främst med Aksaa islamutbildning, upptäckte jag en hel del otydligheter under transkriberingen. I citat ifrån intervjumaterialet kommer detta att skrivas ut som – [otydligt]. Jag kommer även att sätta klamrar om en längre tystnad uppstod – [paus] – eller intervjupersonen skrattar eller betonar något. Talspråk och skrivspråk skiljer sig åt och jag har inte gjort talspråket mer ”vårdat”, men däremot valt att ta bort dubbelsägningar som ”jag menar att, jag menar att” och ”uhm” och ”äh” för att undvika missförstånd för läsaren.

5.5 Diskursanalys

Diskursanalys är omskrivet och diskuterat i allt ifrån social- och kulturvetenskapliga till statsvetenskapliga ämnen, och det finns förmodligen lika många definitioner av en diskurs som det finns författare som skrivit om ämnet. Diskursanalytikerna Jonathan Potter och Margaret Wetherell ger i *Discourse and Social Psychology* ett förhållningssätt till hur en forskare inom deras fält bör förhålla sig till ett material.

¹⁵² Denscombe, 2009, s. 180

¹⁵³ *ibid*, s. 177

¹⁵⁴ Kvaliteten på ljudet i intervjun med Mohammad Muslim blev sämre av att hans medarbetare (Max Dahlstrand) städade i samma rum vid tidpunkten för intervjun. Ljudet försämrades även av att batteriet blev dåligt fram emot slutet av intervjun.

Potter och Wetherell har en öppen definition av begreppet diskurs, “all forms of spoken interaction, formal and informal, and written texts of all kinds”¹⁵⁵, vilket är det sätt jag använder mig av begreppet på. Diskursanalys enligt Potter och Wetherell handlar främst om att dekonstruera, men även om att finna vanligt förekommande mönster i ett material.

The discourse analyst is concerned with the detail of passages of discourse, however fragmented and contradictory.¹⁵⁶ Consistency is important for the discourse analyst as well [...] to the extent that the researcher wishes to identify regular patterns in language use.¹⁵⁷

I analysen av materialet ifrån Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna har jag försökt att finna gemensamma mönster inom, respektive mellan, de två aktörerna. Jag har valt att fokusera på begrepp som är återkommande, och hur kontexten kring begreppen byggs upp i texten. På denna nivå har jag även analyserat mångfalden och motsägelserna i hur begreppen relaterar till varandra i texten. Mitt intresse har även varit att se hur dessa begrepp bygger upp diskurser om islam, och hur diskurserna kan relatera till (större) diskurser som inte begränsas till mitt material.

¹⁵⁵ Potter & Wetherell, 1987, s. 7

¹⁵⁶ ibid, s. 168

¹⁵⁷ ibid, s. 163f

6 Genomförande

6.1 Kontakten med Aksaa islamutbildning

Min första kontakt med Aksaa islamutbildning skedde via deras administratör Max Dahlstrand.¹⁵⁸ Dahlstrand erbjöd mig att närvara vid ett ”öppet” kurstillfälle den 15 oktober 2008. Valet av att endast närvara vid detta tillfälle grundar sig, dels i att de öppna kurserna har mer eller mindre samma innehåll varje gång, dels i ambitionen att genom fallstudien göra en ”studie på djupet” snarare än en ”studie på bredden”.¹⁵⁹ Denscombe skriver att fallstudien erbjuder en ”möjlighet att förklara *varför* vissa resultat kan uppstå – mer än att bara ta reda på vilka dessa resultat är”.¹⁶⁰ Att undersöka olika möjligheter till frågan ”varför” och inte endast redogöra för ”vilka” resultat jag har funnit, har gått att genomföra på grund av min avgränsning.

6.1.1 Intervjuperson – Mohammad Muslim

Mitt val av intervjupersoner är (som tidigare nämnts) tätt sammankopplat med syftet att nå ”nyckelpersoner” inom utbildningsverksamheten. I fråga om Aksaa islamutbildning har Mohammad Muslim både grundat utbildningen, samt är den som föreläser på kurserna (ibland förekommer gästföreläsare), och därför utgör han det tydliga valet av en officiell person inom verksamheten.

På Aksaa islamutbildnings hemsida går det att läsa om att Mohammad Muslim inte växte upp i ett religiöst hem men att han sedan 1980 bekänner sig till islam.¹⁶¹ Muslim har sedan dess arbetat som imam vid ett flertal moskéer i Storbritannien,¹⁶² och även i Uppsala moské mellan åren 1991 och 1996.¹⁶³ På hemsidan kan man även läsa att Muslim har studerat islamisk teologi vid flera

¹⁵⁸ Hos vilken jag hörde mig för vilken dag det skulle gå för mig att närvara vid en kurs samt intervju ansvarig föreläsare.

¹⁵⁹ Denscombe, 2009, s. 43

¹⁶⁰ ibid, s. 42

¹⁶¹ Aksaa islamutbildning, e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/Om_Aksaa-main.html hämtad 17/5-10.

¹⁶² ibid

¹⁶³ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

islamiska institut och "är känd inom muslimska kretsar som en alim, eller lärde inom de muslimska vetenskaperna".¹⁶⁴ Mohammad Muslim är numera imam i moskén Aysha (Skandinaviska islamiska organisationen)¹⁶⁵ i Stockholm, och håller förutom kurserna inom Aksaa islamutbildning även föreläsningar i sufism, vilket är det som ligger honom "närmast hjärtat".¹⁶⁶ Muslim har figurerat i media vid ett flertal tillfällen där han talat om sin roll som kursledare eller imam, och hur det kom sig att han konverterade till islam.¹⁶⁷

6.1.2 På fältet – Aksaa islamutbildning

Observationen och intervjun hos Aksaa islamutbildning ägde rum i moskén Aysha där en del av kurserna hålls (en del är på kursdeltagarnas arbetsplats). Föreläsningen kretsade kring olika "aspekter" av islam: "ett andligt perspektiv" (*Ihsan* eller *sufism*), "sociala, ekonomiska och politiska aspekter", "kvinnan i islam", samt en genomgång av vad muslimer "tror" och bakgrund till deras närvaro i en svensk kontext. Eftersom observationen var "fokuserad" antecknade jag främst vad Mohammad Muslim sa under föreläsningen, men jag försökte även att skapa mig en "helhetsbild"¹⁶⁸ av situationen. Intervjun med Muslim ägde rum på eftermiddagen när kursen hade avslutats, och pågick cirka en timme. Intervjun togs upp av en diktafon och kompletterades med fältanteckningar. Gällande kursmaterial har *En introduktion till islam och muslimsk kultur* som gavs ut av Aksaa islamutbildning 2009 inkluderats eftersom den är tänkt som ett komplement till kursutbudet, och därmed värd att studera närmare.

Viktigt är att min ingång till studiet av Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna delvis skiljde sig åt. Båda var med syftet att se hur ändamålet med utbildning i islam formulerades, men inför studiet av Aksaa islamutbildning fokuserade jag mer på hur begreppet "kulturell kompetens" definierades än islam. Det

¹⁶⁴ Aksaa islamutbildning, e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/Om_Aksaa-main.html hämtad 17/5-10.

¹⁶⁵ Masjid Aysha, e-länk: <http://www.aysha.se/> hämtad 11/5-10.

¹⁶⁶ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

¹⁶⁷ Artiklar om Mohammad Muslim som presenteras på hemsidan;

"Hittade hem inom islam", artikel om Aksaas kursledare Mohammad Muslim i UNT 2008-09-28

"Islam på schemat", artikel om Aksaa i Dala Demokraten 2007-09-26

"Utplåna inte det svenska", artikel om Aksaa i Dalarnas Tidning, 2007-09-27

"Att leva som muslim", artikel i SvD om Aksaa från Bokmässan, 2006-09-25

"Motståndet mot moskéer", intervju med kursledare Mohammad Muslim, Studio Ett, SR P1

¹⁶⁸ Denscombe, 2009, s. 176

som framkom ur intervjun, men även av observationen av Aksaa islamutbildning, var det som låg till grund för en förändring av syfte och frågeställning inför fältstudien av Fredsagenterna. Jag uppmärksammade att utbildningens innehåll till stor del kretsade kring att definiera islam och att begrepp som kultur, muslim och svensk var centralt i relation till detta. Samtidigt förändrades förutsättningarna för det teoretiska perspektivet om ”kulturell kompetens” som studien av konfessionell utbildning i islam var tänkt att utveckla, vilket ledde till mitt ändrade fokus ifrån kulturell kompetens till hur islam konstruerades.¹⁶⁹

6.2 Kontakten med Fredsagenterna

Fredsagenterna kom jag i kontakt med via Martin Nihlgård som är rektor på Ibn Rushd.¹⁷⁰ Jag uttryckte mitt intresse av att studera den del av Ibn Rushd som även ägnar sig åt utbildning för icke-muslimer, då större delen av verksamheten är studier i islam för muslimer. Förslagen jag fick ta del av var de projekt studieförbundet arbetar med som en ”öppen verksamhet”, vilket innebär den verksamhet som inte endast är för medlemmar (muslimer).¹⁷¹ Fredsagenterna var det projekt som även ägnade sig åt utbildning i islam av icke-muslimer i form av föreläsningar på skolor och företag. Genom Nihlgård kunde jag kontakta Yasin Ahmed som är projektledare för Fredsagenterna. Vi (jag och Yasin Ahmed) bestämde oss först för att träffas och diskutera grunden till mitt intresse för Fredsagenterna. Jag bestämde mig då för att endast närvara vid en kursdag, dels ur perspektivet att göra en ”studie på djupet”, men även för att samla in ett likvärdigt material (ifråga om kvantitet) i förhållande till Aksaa islamutbildning.

Kursen var i Malmö mellan den 31 oktober till den 2 november 2008, där jag deltog den 1 november, och var ett av fyra tillfällen varje ”kull” fredsagenter utbildas på. Detta gav mig möjligheten att se hur de unga muslimerna ”lärdes upp” till fredsagenter samt intervjuas ansvariga för utbildningen. Jag vill poängtera att valet av

¹⁶⁹ Jag hade tänkt föra en teoretisk diskussion kring begreppet ”Cultural Competence” utifrån den brittiska professorn i ”Modern Religions” Gwilym Beckerlegge. Detta fick dock ett tidsmässigt förhinder då Beckerlegges forskning vid tillfället (2008) befann sig i en arbetsfas, vilket gjorde att jag inte kunde använda mig av hans teorier som jag tidigare förutsatt.

¹⁷⁰ IBN Rushd, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?s=nyhetsarkiv> hämtad 16/4-10.

¹⁷¹ Se projekten: IBN Rushd, e-länk: <http://ibnrushd.se/index.php?s=foer-allmaenheten> hämtad 16/4-10.

studietillfälle skiljer sig ifrån Aksaa islamutbildnings kurser. Dessa vänder sig främst till icke-muslimer, vilket jag har tagit upp tidigare i kapitlen ”Fallen – valet av Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna” och ”Konfessionell utbildning i islam”.

Innehållet under de fyra kurshelgerna skiljer sig även åt, till skillnad ifrån Aksaa islamutbildnings kurser som i stort sett fokuserar på samma ämnen och frågor vid varje tillfälle.

6.2.1 Intervjuperson – Andreas Hasslert och Amna Ismail Abdulkarim

Valet av intervjupersoner för Fredsagenterna grundar sig liksom vid Aksaa islamutbildning i att nå ”nyckelpersoner”. Eftersom jag endast deltog under en helg så begränsades mina valmöjligheter till de utbildare och föreläsare som undervisade vid kurstillfället. Intervjupersonerna, Andreas Hasslert och Amna Ismail Abdulkarim, är två av de tio utbildare projektet som helhet har. Hasslert och Abdulkarim är inte bara frontfigurer inom Fredsagenterna utan även förekommande personer i mediebevakningen kring islam.¹⁷² Hasslert konverterade till islam för ungefär tio år sedan¹⁷³ och är studiekonsulent i Ibn Rushd i det södra distriktet.¹⁷⁴ Hasslert driver även Svenskt islamiskt stöd som riktar sig till konvertiter (tillsammans med sin fru Jenny Hasslert).¹⁷⁵ Amna Ismail Abdulkarim, arbetar som lärare på Sofielundskolan i Malmö.¹⁷⁶ En grund för mitt val av intervjupersonerna är att de som utbildare fokuserar på helt olika teman, och därmed ger en större ”mångfald” åt verksamheten.

¹⁷² Andreas Hasslert: Sydsvenskan, e-länk: <http://sydsvenskan.se/malmo/article107546.ece> (Om Islamic Center, 2005-06-06) hämtad 17/5-10. MyNewsdesk, e-länk: http://www.newsdesk.se/pressroom/ibn_rushd/pressrelease/view/ramadanbord-foer-hemloesa-i-malmoe-237566, (Om Ramadanbord för hemlösa i Malmö, 2008-09-15) hämtad 17/5-10. Amna Ismail Abdulkarim: Bolagsfakta, e-länk: http://www.bolagsfakta.se/index.php?option=com_compressrelease&id=59226, (Om ”The European Forum of Muslim Women”, 2008-11-07) hämtad 17/5-10.

¹⁷³ Artikel är om Jenny Hasslert som även figurerar i media här i: Trelleborsallehanda, e-länk: <http://www.trelleborsallehanda.se/apps/pbcs.dll/article?AID=/20051029/TRELLEBORG/110290800/1077> (Talar om sin tro och sin make Andreas, 2005-10-29) hämtad 17/5-10.

¹⁷⁴ IBN Rushd, e-länk: http://www.ibnrushd.se/index.php?s=ss_kontakt hämtad 11/5-10.

¹⁷⁵ Finner ingen hemsida till denna, men finns omskrivet i artikeln ifrån Sydsvenskan som nämndes tidigare.

¹⁷⁶ Bolagsfakta, e-länk:

http://www.bolagsfakta.se/index.php?option=com_compressrelease&id=59226 hämtad 17/5-10.

6.2.2 På fältet – Fredsagenterna

Observationen av Fredsagenterna samt intervjuerna med Amna Ismail Abdulkarim och Andreas Hasslert hölls i Sensus lokaler i Malmö. Under dagen deltog jag i de föreläsningar som de blivande fredsagenterna fick ta del av. Ämnena som låg i fokus för föreläsningarna och debatterna var bland annat ”miljöaspekten” inom islam som drevs av Andreas Hasslert, samt samtal om ”islamofobi” och ”västofobi” där Yasin Ahmed föreläste och deltagarna fick utrymme att ”ventilera” fördomar. En avgränsning har gjorts till att fokusera på den föreläsning Andreas Hasslert höll i, eftersom intervjuerna är mitt fokus och Hasslert utgör en av de två intervjupersonerna. Därmed har även kursmaterial som inte relaterar till Hasslerts föreläsning uteslutits.¹⁷⁷

Intervjuerna med Amna Ismail Abdulkarim och Andreas Hasslert pågick ungefär 20 till 25 minuter vardera samt spelades in med en diktafon. I intervjun talade de både om ämnen som de valt att föreläsa om, eftersom det uttrycktes vara en betydelsefull del av islam för dem. Hasslert diskuterade vikten för fredsagenterna att kunna representera islam på ett ”bra” sätt, där ett miljöengagemang togs upp som en viktig del i vad som definierar ett ”sant” islam, samt som ett bra redskap för att föra en dialog med ”svenskarna”.

Amna Ismail Abdulkarim tog upp kvinnans roll i islam, straffrätt och på vilket sätt de blivande fredsagenterna ska kunna bli ”trygga” muslimer. Abdulkarim presenterade en mångfacetterad bild av vad hon väljer att fokusera på i sina föreläsningar. Men på grund av att jag inte deltog vid hennes föreläsning (Abdulkarim undervisade inte den dagen) var det svårt för mig att få en vidare inblick i dessa ämnen, i motsats till fallet med Andreas Hasslerts val av ”miljöaspekten”. På grund av mitt förändrade fokus (med utgångspunkt i vad jag fann intressant i Aksaa islamutbildning), tog jag i Hasslerts föreläsning och intervju samt i Abdulkarims intervju, fasta på hur begrepp diskuterades i samband med ett intresse för hur islam konstrueras.

¹⁷⁷ Detta gäller även antologin Salam som jag valt att inte inkludera i materialet eftersom texterna är skrivna av författare som (enligt min vetskap) inte har någon direkt anknytning till projektets utbildning som sådan.

7 Aksaa islamutbildnings och Fredsagenternas diskurser

Nedan följer en presentation av vad som kommit fram dels ifrån observationen av kurstillfällena och det skrivna material som Aksaa islamutbildning samt Fredsagenterna gav ut i samband med dem, dels det som presenteras på verksamheternas hemsidor, och dels vad som kommit fram ur intervjuerna vilka utgör huvudmaterialet i studien. Utsagorna har kategoriserats i: ”Det sanna islam och de riktiga muslimerna”, ”Dialogen mellan svensken och muslimen”, och ”Följden av dialog – integration?”. Dessa teman diskuteras utifrån valda citat ifrån ovannämnda material. Kapitlet kommer att avslutas med ett avsnitt ”Polarisering och sammansmältning”, där jag tar fasta på återkommande begrepp i materialet och visar på hur mångfacetterat de förhåller sig till varandra.

7.1 Det sanna islam och de riktiga muslimerna

7.1.1 Aksaa islamutbildning – att ge en förståelig bild av islam

Med ökad kunskap blir det lättare att förstå varandra och man kan undvika stora och små missförstånd som ofta leder till frustration, ineffektivitet i arbetet och i värsta fall diskriminering. Kurserna ger insikt i islams grunder samt kunskaper om olika vanligt förekommande sätt som muslimer förhåller sig till sin tro samt verktyg för att bemöta dessa.¹⁷⁸

Aksaa islamutbildning verkar igenom föreningen Det Yttersta Trädet som syftar till ”att presentera en balanserad bild av världsreligionen islam” där islam ska föras fram ”på ett sätt och ett språk som ska vara lätt att begripa och ta till sig, särskilt för dem som har växt upp och lever i Sverige, världens kanske mest sekulariserade land”.¹⁷⁹ Det mest omfattande medlet för att göra detta är Aksaa islamutbildnings kursutbud

¹⁷⁸ Aksaa islamutbildning, e-länk: <http://www.islamutbildning.se/index.html> hämtad 16/3-10.

¹⁷⁹ Det Yttersta Trädet, e-länk: www.dyt.se hämtad 16/3-10.

som främst erbjuder kurser till personer inom offentliga sektorn. Kurserna ska vara anpassade till de ”sekulariserade svenskar” som tar del av undervisningen, och förklara islam på ett sådant sätt att dessa kan förstå ”islams grunder samt [...] vanligt förekommande sätt som muslimer förhåller sig till sin tro”.

Det som lyftes fram under kursen hos Aksaa islamutbildning (som jag tog del av) var de “aspekter” som presenterades i “På fältet – Aksaa islamutbildning”. Genomgående fanns ett fokus på vad Mohammad Muslim ansåg utgöra den “personliga religionen”, och ett avståndstagande emot att tala om en “politisk aspekt” av islam. En stor del av föreläsningstiden handlade om “kvinnan i islam” där Muslim lade fram argument för hur kvinnan är jämlik mannen, som att kvinnor och män är lika värda inför gud och att både män och kvinnor ska söka kunskap.¹⁸⁰

Huvudtemat under kursen, som löpte igenom samtliga delar av Muslims presentation, var att poängtera vad islam *inte* är och hur det kan särskiljas ifrån ”kultur”. Islam uppfattas av Muslim som skilt ifrån den kultur många muslimer har vuxit upp i, och religionen ska därför heller inte klandras för sådant som är ”kulturellt betingat”. Exempel på kulturellt betingade företeelser som diskuterades under kurstillfället var tvångs gifte, könsstympning och hedersbrott, vilka Muslim poängterade inte är förenligt med islams lära.¹⁸¹ Jag följde i intervjun med Muslim upp det resonemang om religion/kultur som förts under kursdagen.

*Det som går som en röd tråd genom våra utbildningsdagar det här med att det finns skillnader på vad islam säger som religion och hur muslimer lever och handlar som till större delen kan vara betingat av kultur [...] att lära sig skillnaden på kultur och religion, det kanske är det viktigaste då.*¹⁸²

När det gäller muslimer ”världen över” finns en antydning om att deras praktik inte uppfyller Muslims kriterium för vad islam är, eftersom muslimers handlingar ofta är ”betingat av kultur”. När kultur omnämns under både kurstillfället samt intervjun är det främst i association till negativt laddade begrepp som tvångs gifte, könsstympning och hedersbrott.¹⁸³ I *En introduktion till islam och muslimsk kultur* som gavs ut av

¹⁸⁰ Fältanteckningar ifrån kursen 15/10-08

¹⁸¹ ibid

¹⁸² Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

¹⁸³ Här menar jag främst hur de presenteras. Tvångs gifte, könsstympning och hedersbrott innehåller ord som associerar till negativa handlingar; tvång, stympning och brott. Men begreppen är även i sin helhet negativt laddade bland annat genom en medial framställning.

Aksaa islamutbildning 2009 och är tänkt som ett komplement till kursutbudet går det att läsa:

*Man bör skilja på de element i människors livsstil som kommer från religionen och de element som härstammar från olika kulturella och traditionella seder och bruk [...] Världens mångfald betraktas som något positivt i islam, förutsatt att seder och bruk inte strider mot islams lära. Muslimer bär många olika slags kulturer och på ytan kan detta ge en bild av att islams essens skiljer sig från kultur till en annan. Muslimer hävdar oftast det inte är så. [...]*¹⁸⁴

Även här framkommer vikten av att lära sig skilja på religion och kultur. Däremot framförs inte det ”kulturella” som explicit negativt i texten utan istället poängteras det att ”världens mångfald” ses som något positivt i islam. Detta förutsatt att det inte strider emot ”islams lära”, då blir det negativt, och kan återkopplas till tidigare resonemang om tvångsgifte, könsstympning och hedersmord. Att lära sig skilja mellan religion och kultur är även grundläggande för att förstå att islams ”essens” inte skiljer sig åt – utan är densamma – trots olika kulturella ”ytor”. Muslim ser som sin uppgift att försöka förklara denna ”essens”.

*[P]å nått sätt försöka ge en motbild till den bild som presenteras i media [...] som tyvärr också ibland muslimers handlande runt om i världen ger upphov till, och tala om vad islam egentligen går ut på [...] Jag tycker det är väldigt angeläget.*¹⁸⁵

Enligt Muslim finns det en snedvriden bild (särskilt presenterat i media) av islam som behöver klargöras. Denna relaterar delvis till enskilda muslimers handlingar som ger upphov till en negativ bild, som tidigare konstaterats beror (i alla fall delvis) på kultur. Icke-muslimers uppfattning om islam beror med andra ord främst på en medialt felaktig framställning av islam, men även på muslimer själva. I *En introduktion till islam och muslimsk kultur* står det även om hur det direkta mötet med muslimer kan ge icke-muslimer svårigheter i att skilja mellan religion och kultur.

Ordet islam framkallar en mängd olika föreställningar hos många av oss, tyvärr inte alltid i de mest positiva sammanhang. Den egna åsikten, eller

¹⁸⁴ Utgiven av Aksaa islamutbildning, s. 19

¹⁸⁵ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

attityden, är ofta färgad av hur mycket kontakt man själv har haft med muslimer. Dessutom påverkas man av hur de muslimer man möter ser på sin egen religion, vilken kulturell bakgrund de härstammar ifrån och om de själva har kunskaper om islam. Det är inte ovanligt att muslimer själva har svårt att skilja mellan vad som är religion och vad som är kultur i deras egna uppfattning om islam.¹⁸⁶

icke-muslimers bild av islam beror på vilken muslim de mött. Är det en muslim som själv har en stor kunskap om islam och handlar i enlighet med religionen, eller en muslim som handlar mer efter kultur och inte kan skilja på det och ett ”egentligt” islam, avgör icke-muslimens bild av islam. Att förmedla ”rätt” kunskap om islam till icke-muslimer är därför grundläggande i Aksaa islamutbildnings kurser. Det ska även föras fram ”på ett sätt och ett språk som ska vara lätt att begripa och ta till sig”, som är anknutet till föreningen Det Yttersta Trädets syfte. Men vad anser då Muslim är av vikt att lyfta fram i islam? Under intervjun med Muslim ställer jag frågan om hur han vill presentera islam, och om han tror att valet av vissa aspekter påverkas av den mediala bilden av islam han tidigare diskuterat.

Jag inser ju att jag omedvetet naturligtvis gör väldigt många val och urval i det jag säger. Medvetet däremot så är jag inte riktigt lika övertygad om att jag gör det, utan att jag försöker nog, jag försöker vara så objektiv jag kan. Det betyder ju inte däremot [...] att jag lyckas och det är heller inte helt klart att jag pratar mest om det aspekter av islam som ligger mig varmast om hjärtat. Då skulle jag nog prata uteslutande om sufismen egentligen. Utan jag försöker ge en bred bild [...] tillhandahålla en sådan kunskap som ska vara behjälplig helt enkelt, som man ska ha nytta av. Det är väl egentligen mitt största val [...]¹⁸⁷

Valet att utesluta eller delvis utesluta sufismen ifrån kurserna i Aksaa islamutbildning finns det inget svar på i citatet ovan. Däremot är det tydligt att en undervisning om sufismen enligt Muslim inte ger en ”bred bild” av islam, och att det i detta fall är den breda bilden som är eftersträvansvärd eftersom den hjälper kursdeltagaren att förstå muslimer i deras dagliga liv. Kunskapen om islam ska göra att deltagarna kan hantera mötet, dialogen, med muslimer. Som det går att läsa i citatet ifrån Aksaa

¹⁸⁶ Utgiven av Aksaa islamutbildning, s. 19

¹⁸⁷ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

islamutbildnings hemsida i början av kapitlet förutsätts det att ”med ökad kunskap blir det lättare att förstå varandra och man kan undvika stora och små missförstånd [...]”. Finns här en föreställning om vad som är möjligt att presentera för icke-muslimer utan att de tar avstånd ifrån budskapet? En diskussion om detta kommer att föras i avsnittet ”Dialogen mellan svensken och muslimer”.

7.1.2 Fredsagenterna – unga muslimer ska företräda islam inför icke-muslimer

Fredsagenterna har ett binärt syfte eftersom utbildningen tillskillnad ifrån Aksaa islamutbildning både rör sig om att öka icke-muslimers och muslimers kunskap om islam och då framförallt om ”islamisk fredskultur”.¹⁸⁸ På Fredsagenternas hemsida formuleras deras syfte som följer:

*Föreställningen om islam som en fredlig religion är nästan obefintlig i västvärlden. Efter 11 september ifrågasätts den och många muslimer känner sig vilsna. De flesta unga svenska muslimer saknar tillräckligt med kunskap för att kunna bemöta ifrågasättandet. Vi vill öka kunskapen om islamisk fredskultur bland alla svenskar.*¹⁸⁹

De unga muslimerna som får ta del av utbildningen till fredsagenter ska först och främst lära sig om vad islam ”egentligen är” för att upphäva den förvirring som uppstått, inte minst sedan den 11 september. Detta för att kunna förmedla kunskapen om islam ”som en fredlig religion” till ”svenskarna”, och då även kunna bemöta den sistnämndes ifrågasättande. Fokus för detta avsnitt kommer att vara vad Andreas Hasslert och Amna Ismail Abdulkarim anser som mest angeläget att fokusera på inom islam i sin utbildning av fredsagenterna, och som därmed innefattas i begreppet ”islamisk fredskultur”. Här diskuteras även hur islam kan fungera som ett ”system” och att det finns skillnader mellan religion och kultur – och islam och muslimers handlingar.

¹⁸⁸ Mer utförligt om islamsk fredskultur presenteras i antologin Salam. Här finns det ett fokus på mänskliga rättigheter, tolerans och demokrati.

¹⁸⁹ Fredsagenterna, e-länk: <http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=609> hämtad 17/5-10.

7.1.2.1 Islam som den gröna religionen

Islams "miljöaspekt" är enligt Andreas Hasslert inte "tillräckligt belyst för den muslimska gruppen"¹⁹⁰ och det är därför viktigt att ta upp ämnet för de blivande fredsagenterna.

*Eftersom jag nu talar med en grupp människor som ska företräda oss [...] som muslimer på nått sätt, är det ju också viktigt att [...] de tar med det [miljöaspekten] i vad islam faktiskt är. För att ett av problemen i samhället är ju att ingen, ingen inom parentes, vet vad islam är.*¹⁹¹

Att arbeta för miljön genom att tänka på djur och natur i alla delar av det vardagliga livet, som att konsumera ekologiska varor och reducera köttkonsumtionen, är för Andreas en självklar del av islam.¹⁹² Eftersom ett syfte med fredsagenterna är att företräda muslimer i det svenska samhället, och att det enligt Andreas "i samhället" finns en stor förvirring om islams innehåll, är det nödvändigt för fredsagenterna att lära sig om kopplingen (inom islam) mellan ett föredömligt sätt att leva på och en miljömedvetenhet. Vilken koppling gör Andreas mellan de två? Människans roll som ställföreträdare för gud på jorden, *khalifa*, gör att vi borde hysa en omtanke för natur och djur enligt Andreas, eftersom allt egentligen är "guds planet".¹⁹³ Andreas tar upp att begreppet *halal* inte endast rör sättet att slakta ett djur på, utan även innefattar att djurets liv ska vara gott före slakten. Profeten Mohammad framstår i Hasslerts beskrivning som en "miljöaktivist", där bland annat profetens begränsade köttkonsumtion tas upp, som får visa exempel på varför han bör vara en förebild för muslimer (även) på denna punkt.¹⁹⁴

7.1.2.2 Islam kontra geografisk plats

Få personer vet vad islam är. Men hur presenterar Andreas Hasslert islam och vilka uppfyller egentligen kriterierna för att vara muslim? Precis som hos Mohammad Muslim finns det en tanke om att få muslimer praktiserar ett "sant" islam, men hos Hasslert diskuteras detta även i samband med att få eller inga länder kvalificerar sig för att vara "islamiska".

¹⁹⁰ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

¹⁹¹ ibid

¹⁹² Fältanteckningar ifrån föreläsning med Andreas Hasslert 1/11-08

¹⁹³ ibid

¹⁹⁴ ibid

*I dagsläget så tror jag ju majoriteten av muslimerna håller på att det inte finns några islamiska länder [...] alla länder där det bor muslimer besitts av en ledare eller några ledare som ofta inte lever upp till kriterierna för att vara islamiska.*¹⁹⁵

Hasslert uttrycker en liknande tanke även under föreläsningen när han säger, ”det finns inga muslimska länder, men det finns många muslimer som bor i olika länder”.¹⁹⁶ Definitionen av ett islamiskt land beror med andra ord inte på att majoriteten av de som bor där kallar sig för muslimer eller att ledarna uppfattar sig vara islamiska. I detta uttalande läggs inte ”skulden” så tydligt på enskilda muslimers felaktiga handlingar utan problemet befinner sig på en högre statlig nivå. När Hasslert talar om islam är det en utopisk bild av religionen som framkommer, där endast de länder som uppfyller kriterierna skulle kunna kallas för islamiska. Vilka krav det handlar om utvecklar Hasslert aldrig eftersom han istället diskuterar möjligheten (omöjligheten?) för islam att vara ett statskick.

*Statskick är konstanta och är ju ganska tröga rörelser. Islam är inte en, islam kan nog aldrig vara statskick egentligen, det är ju en rörelse i hjärtat, sen så kan många muslimer gå samman och vilja driva samma frågor och då till slut, och blir man tillräckligt många så blir man en hel stat.*¹⁹⁷

En islamisk stat ska med andra ord skapas på en gräsrotsnivå och inte av personer i en maktposition. Att det idag inte finns några riktiga religiösa statskick är inte unikt för islam menar Hasslert, utan att även kristna och alla andra religioner ”sitter i samma båt”.¹⁹⁸ Dessa länder uppfyller inte heller vad Hasslert menar att religionen egentligen står för. Hasslert påpekar exempelvis att det inte finns några länder som lever på det sätt som Jesus förespråkade. Bilden av att det finns en sann tolkning av islam gäller med andra ord även för kristendomen, där ingen enligt Hasslert lever som religionen egentligen lär.

Islam som det ”privata” framkommer här – religionen är en ”rörelse i hjärtat”. Detta stärks även av andra uttalande ifrån Hasslert där han benämner islam

¹⁹⁵ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

¹⁹⁶ Fältanteckningar ifrån föreläsning med Andreas Hasslert 1/11-08.

¹⁹⁷ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

¹⁹⁸ ibid

främst som ”ett andligt system för att förbättra människan”.¹⁹⁹ Precis som Mohammed Muslim fokuserar Hasslert mer på privat ”tro” än politik, men här finns även resonemanget utvecklat som en definition av vem som är muslim. Det handlar om ett ”system” som kan förbättra och utveckla människan:

*Den är muslim som vet att islam är ett bra sätt, ett bra och tydligt sätt att göra mig bättre som människa och som ständigt försöker att [...] förnya sig själv för att nå det. Det är ständigt en, en introspektion över var är jag, var är jag på väg [...] hela tiden varje dag. [...] Ständigt är jag på tå, hur är jag? hur uppfattar andra människor mig? har jag skadat dem? har jag inte skadat dem? Och så vill jag be om förlåtelse för det jag har gjort fel, och ber om att stärka mig i det som jag har gjort bra. Det är liksom en röd tråd att ständigt vilja bli bättre som troende och som människa – det är en muslim.*²⁰⁰

7.1.2.3 Islam med fokus på icke-muslimer

*[J]ag brukar ställa sådana frågor, som är brinnande frågor, som har mycket med våra ungdomar att göra här i Sverige, till exempel ta vetenskapliga saker och koppla den till islam och sådant. För mig var det alltså massa frågor när det gäller kvinnor faktiskt – ”varför har de till exempel det här sätt att klä på sig?” till exempel. Jag försöker hitta svar så att jag kan förmedla detta svaret till våra ungdomar, ifall att de konfronteras eller bemöta sådana frågor av svenskarna.*²⁰¹

Till skillnad ifrån Andreas Hasslert talar Amna Ismail Abdulkarim om sin undervisning av fredsagenterna i ett mer mångfacetterat val av ämnen under den gemensamma nämnaren av ”brinnande frågor”. I citatet framkommer Abdulkarims intresse för frågor som berör islam/kvinnor och islam/vetenskap. Men hur relaterar dessa ämnen till varandra, och finns det någon beröringspunkt med Hasslerts miljöinriktning? Både Abdulkarim och Hasslert lyfter fram vikten av att kunna presentera ämnen och svar som är relevanta för de unga muslimerna i sitt representantskap, av muslimer i Sverige, gentemot ”svenskarna”. Frågar en icke-muslim någon av fredsagenterna (exempelvis), ”varför har de [kvinnorna] till exempel

¹⁹⁹ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

²⁰⁰ ibid

²⁰¹ Intervju med Amna Ismail Abdulkarim 1/11-08, se bilaga.

det här sätt att klä på sig?”, ska den personen enligt Abdulkarim kunna svara på varför muslimska kvinnor bär annorlunda kläder än gemene ”svensk”. Det räcker inte menar Abdulkarim att svara ”därför att Koranen sa det, därför att Allah, gud sa det”, utan man måste även som muslim själv kunna tänka efter.²⁰²

*Så för att Koranen jo sa det, och profeten, fred vare med honom, sa också det, men han sa också massa verser i Koranen tänk, tänk, tänk. Alltså det är viktigaste i islam, [...] de som tänker, de som tänker, de som har förstånd.*²⁰³

Av största betydelse för Abdulkarim är även att fredsagenterna (men även muslimer i allmänhet) lär sig att kombinera en ”muslimsk” identitet med det svenska samhällets krav och hinder. Detta gör att hon i sin undervisning lyfter fram hur islam och straffrätt kan diskuteras i förhållande till en svensk kontext.

*Hur kan man tillämpa islamiska regler här i det här Sverige, vad ska jag ta bort som passar inte svenskar och vad är det som jag ska hålla fast för att jag är muslim, och det är min identitet oavsett vad befinner jag mig. [...] Det viktigaste att du anpassar den [islam] till allt, till samhället på väldigt klokt sätt utan att vara emot dina plikter och dina viktigaste grunder i islam.*²⁰⁴

De unga muslimerna ska bygga upp en identitet baserad på islam, men som inte motsäger det svenska samhällets regler. I Fredsagenternas binära syfte, att undervisa de unga muslimerna om islam så att de i sin tur kan vara islams representanter inför icke-muslimer, är det sistnämnda främst betonat av Abdulkarim. Detta syns även i Hasslerts uttalanden, även om det blir än tydligare i vad Abdulkarim lyfter fram som ett betydande syfte med utbildningen. ”Svensken”, och dennes frågor som ska besvaras på ett ”lämpligt” sätt, placeras i fokus. Att presentera islam på ett sätt som de kan ta till sig, och som i sin tur syftar till ett dialogskapande mellan ”muslimen” och ”svensken”, finns med i utsagorna hos både Abdulkarim och Hasslert. Sättet att presentera islam på, att anpassa sig till det svenska samhället och det icke-muslimer förmodas vilja höra, framkommer som en nyckel till ett dialogskapande mellan ”muslimen” och ”svensken”. Detta bygger även på en bild av vem ”svensken” är och vilka svar denne vill ha.

²⁰² Intervju med Amna Ismail Abdulkarim 1/11-08, se bilaga.

²⁰³ ibid

²⁰⁴ ibid

7.2 Dialogen mellan svensken och muslimen

7.2.1 Aksaa islamutbildning – att lära sig om religioner öppnar för dialog mellan två världar

Ingen fred i världen utan fred mellan religioner, ingen fred mellan religioner utan religionsdialog och ingen religionsdialog utan grundläggande kunskap om religionerna [Muslim citerar en plansch på väggen i utbildningslokalen²⁰⁵]. Det är liksom någonting där också för att ha en effektiv dialog, för att kunna lära oss att förstå varandra. Så mitt bidrag blir alltså att jag försöker [ge] ökad förståelse för och kunskap om islam och muslimer i det här landet och sen får andra jobba på andra områden, att försöka ge muslimerna en ökad kunskap om Sverige och svenskarna.²⁰⁶

För att en dialog mellan ”svensken” och ”muslimen” ska bli möjlig krävs det enligt Mohammad Muslim att det finns en grundläggande förståelse för bägge parter religion. Muslims arbete är att ge en kunskap om islam till icke-muslimer, för att de ska erhålla en ökad förståelse för muslimer. I föregående kapitel diskuterade jag citatet, ”det finns skillnader på vad islam säger som religion och hur muslimer lever och handlar, som till större delen kan vara betingat av kultur”, vilket grundade sig på att utbildningens ”röda tråd” är att få kunskap om skillnad mellan just detta – religion och kultur. Vad som ska läras ut och möjligheten till dialog är följaktligen tätt sammankopplade, eftersom endast en viss kunskap om islam öppnar för denna möjlighet. Denna kunskap ska bygga på lärdomen om vad islam är, och därmed även inte är – det vill säga kultur. Att lära sig om muslimer blir synonymt med att lära sig om islam. Men hur menar Muslim att kunskapen om islam ska öka förståelsen för alla muslimer, och inte endast de som praktiserar religionen?

[D]et är väldigt viktigt, som ett led i, för att öka sin förmåga helt enkelt att förstå att man sätter sig in det, som på nått sätt bildar just bakgrunden till de flesta muslimers sätt att leva [...] och det gäller i stort sätt alla muslimer eller människor med muslimsk bakgrund oavsett hur mycket eller lite praktiserande de är. Jag skulle till och med vilja säga att det gäller de som har tagit avstånd

²⁰⁵ Från början ett uttalande av Hans Küng, professor i teologi vid Eberhard Karls University i Tyskland.

²⁰⁶ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

*ifrån islam, för även de har ju då tagit avstånd till detta islam. Vad är det då de har tagit avstånd ifrån? Även där finns det ju faktiskt ett värde att sätta sig in i vad religionen islam går ut på, för att kunna förstå deras avståndstagande.*²⁰⁷

Att ”sätta sig in vad religionen islam går ut på” hjälper icke-muslimer att förstå alla muslimer, oavsett grad av praktiserande eller till och med avståndstagande, eftersom religionen betraktas som en betydande enhet i en muslims identitet. Kunskap om religionen ger i Muslims resonemang nyckeln till att förstå såväl en ung kvinna ifrån en opraktiserande turkisk-”muslimsk” familj i Sverige, som en moskébesökande iransk mans vardagsliv (mina exempel). Religion uppfattas som något eget i sig – oberoende av kultur– som kan studeras och på så vis ge en förståelse för alla muslimer. Detta gäller både ”muslimer” – de praktiserande– och ”människor med muslimsk bakgrund”, där Muslim verkar syfta till de människor som inte i någon större utsträckning, eller överhuvudtaget inte, praktiserar islam. Att gå till religionen för att finna svar på frågor om muslimer verkar vara att föredra, även om Muslim nämner möjligheten att studera en muslimsk ”mentalitet”. Denna mentalitet är något totalt annorlunda ifrån ”svenskens” mentalitet som baseras på andra grunder, bland annat kristendom. Citatet nedan är ett längre utdrag ifrån intervjutillfället för att förstå sammanhanget i resonemanget.

[P]å nått sätt har vi en någonstans en förståelse för det som bildar bakgrund till våra svenska traditioner och svenska kultur och så [...] Kanske inte så mycket som vi egentligen borde det är en sak [...] och vi kan koderna [...] Att förstå och sätta oss in i och även kanske när det gäller många andra kulturer som har antingen kristendom som religion eller religiös bakgrund gemensamt eller västerländsk levnadssätt [...] Vi kanske till och med kan förstå ja, hur människor ifrån Ryssland fungerar och tänker i lite lättare än i alla fall muslimer som kommer ifrån [...] vitt skilda delar ska jag säga och annorlunda både kultur och också annorlunda slags [...], ja det är alltså inte bara frågan om kultur utan det är frågan om en mentalitet kanske, man har ofta en annan underliggande mentalitet, ett annat sätt att tänka och ett annat sätt att fungera på. Och för att då kunna ha någon chans att förstå en sådan person eller för att ge sig själv en chans att förstå en sådan person så är ju mer man kan lära sig

²⁰⁷ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

om [...] det som bidrar till att skapa den personens identitet desto större chans ger man sig. Och just religionen islam är ju någonting som man ganska lätt [...] kan sätta sig in i. Specifika kulturella yttringar eller så att säga, vad ska man kalla det för, någon slags ogripbar anda som råder i den del av världen där de växt upp, måste man ju nästan åka dit och vara där i långa tider för att kunna sätta sig in eller få någon slags förnimmelse av. Men religionen är ju ändå någonting som är ganska lätt att sätta sig in i, jämförelsevis då i alla fall [skratt].²⁰⁸

Muslim talar här om tre olika saker som skiljer muslimer och svenskar åt. Det gäller både religion och kultur, men även en ”mentalitet” och en ”ogripbar anda”, som tycks vara mer omfattande än begreppet kultur och även inkorporera religionens sfär. Mentaliteten eller andan verkar båda sträcka sig utanför ett specifikt geografiskt område och gälla muslimer generellt i ”den del av världen där de växt upp”. Dessa aspekter ”som bidrar till att skapa den personens identitet” uppfattas vara totalt annorlunda ifrån människor som har ett ”västerländskt levnadssätt”, och som delar kristendomen som ”religion eller religiös bakgrund”. På samma sätt som alla personer med en ”muslimsk bakgrund” delar någonting ogripbart, delar alla med en ”kristen bakgrund” någonting annat, och bägge grupperingar har svårt att förstå varandra.

Religionen blir i resonemanget det ”enklare” att sätta sig in i för att förstå den andra parten. Studerar icke-muslimer i Sverige islam kan de begripa en del av det som utgör alla muslimers identitet. Men som tidigare konstaterats är det även av stor vikt att den kunskapen bygger på separationen av religion och kultur. Målet med detta är inte endast att de som tar del av Aksaa islamutbildnings kurser ska kunna kommunicera med muslimer de möter i arbetet, utan att även på ett samhälleligt plan skapa en ”effektiv dialog” mellan muslimer och icke-muslimer. Denna dialog bygger på kunskapen om varandras religiösa bakgrund där Muslim vill bidra med att ”jobba bort fördomar och missförstånd om religionen islam”²⁰⁹ – det vill säga – vad som är kultur och vad som är religion. Om denna kunskap erhålls, och icke-muslimer utbildas i det ”sanna” islam, kommer en dialog mellan de två parterna kunna öppnas upp, och vad händer då?

²⁰⁸ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

²⁰⁹ ibid

7.2.2 Fredsagenterna – att sprida rätt kunskap om islam ger möjlighet till dialog

7.2.2.1 Muslimer och icke-muslimer möts under det gröna taket

[J]ag tror att svensken i gemen har ett ganska stort såhär miljö-tänk [...] Svensken tycker om sin natur och svensken tycker om att vi har allemansrätten [...] Jag är ju född svensk, jag har ju levt med det hela livet, personerna där inne [syftar till kursdeltagarna], det är ju ingen som är född svensk tror jag, så de har ju inte det med sig och det är svårt för dem att se att det här. Det finns många naturliga bryggor mellan islam och att vara svensk som det inte talas tillräckligt mycket om, och det är viktigt att ta upp de frågorna på agendan. Så därför tog jag detta som ett exempel på, jag kunde hållit föreläsning på andra ämnen, men jag tog detta som ett väldigt tydligt exempel på att här kan islam och svenskhet vara samma sak.²¹⁰

[...]

Ja, här kan man ju jobba sida vid sida utan att blinka, du behöver inte fundera på vad den andra tror eller tycker, om varför vi gör det utan bara, vi gör exakt samma sak, det är bara att samarbeta.²¹¹

Andreas Hasslert är tydlig när det gäller varför han valt att tala om just ”miljöaspekten” under sina föreläsningar. Det handlar både om att visa för de kommande fredsagenterna att islam och en ”svenskhet” går att förena, att det till och med finns många ”naturliga bryggor” mellan de två, och att finna gemensamma nämnare i en dialog med icke-muslimer. I ett miljöengagemang behöver ingendera parter ifrågasätta att det finns meningsskiljaktigheter i andra åsikter, utan de två kan arbeta tillsammans ”sida vid sida”. Det är också tydligt hur Hasslert – en konvertit som är född i Sverige – ser sig själv som en länk mellan ”svenskarna” och ”muslimerna” (de blivande fredsagenterna) i detta fall, eftersom han säger att det kan vara svårt för dem att se kopplingen som finns mellan att vara svensk och muslim. Men vad har Hasslert för vision om hur dialogen ska gå till?

²¹⁰ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

²¹¹ ibid

*Det är ju så vi vill, vi vill komma dit – ”jaha då ringer vi Fredsagenterna” – och så kommer det en av våra ungdomar och pratar om islam så att de förstår det på en svenska och med ett synsätt som gör att det kan föras en dialog där det slutar med att alla har förstått varandra. Sen behöver man inte tycka allt lika om allting men det är viktigt att förstå den andre, för att kunna säga – ”ja man kan göra så också, jag föredrar att göra det på ett annat sätt men okej”.*²¹²

Genom att utbilda icke-muslimer i islam inom exempelvis olika myndigheter och på skolor runt om i Sverige menar Hasslert att en dialog kan uppstå som ”slutar med att alla har förstått varandra”. Hans förhoppning är att de hundra utbildade fredsagenterna inom projektet ska vara ett självklart val för myndigheter och skolor som vill veta någonting om islam, eller som citatet antyder – när det finns ett problem som kan lösas med hjälp av en dialog. Detta leder tillbaka till den grundläggande uppfattningen och syftet med Fredsagenterna, ”föreställningen om islam som en fredlig religion är nästan obefintlig i västvärlden [...] vi vill öka kunskapen om islamisk fredskultur bland alla svenskar.”²¹³ Men islam och ”islamisk fredskultur” kan inte presenteras av vem som helst och inte hur som helst för att en dialog ska möjliggöras. Förutsättningen är att fredsagenterna ”pratar om islam så att de förstår det på en svenska och med ett synsätt [...] där det slutar med att alla har förstått varandra”.

7.2.2.2 Muslimer och icke-muslimer kan mötas om islam uttrycks på icke-muslimers vis

Föreställningen om att islam behöver presenteras på ett visst sätt för att en dialog mellan muslimer och icke-muslimer ska kunna uppstå återfinns även hos Amna Ismail Abdulkarim. I citatet nedan talar Abdulkarim om vilka frågor ”svenskarna” har och att de inte nöjer sig med ”traditionella” svar.

Så jag ser på dem, deras sätt att ställa frågor visar att de har okunskap om islam men samtidigt de är väldigt nyfikna och de vill ha det bra svaret som tillfredställer deras behov [...] Men det går inte liksom bara säga – ”varför har du till exempel det här sätt att klä på dig? varför har du sjal på dig?” – ”därför att Koranen sa det, därför att Allah, gud sa det” – ”jag vill inte ha det, jag vill

²¹² Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

²¹³ Fredsagenterna, e-länk: <http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=609> hämtad 17/5-10.

att du förklarar” [...] Så jag vill gärna lära våra fredsagenter att svara inte det här traditionella sätt att svara på – ”att Koranen sa det, för att gud sa det” och då [säger svenskar, min notering] – ’vad säger du själv?’”²¹⁴

För Abdulkarim är bemötandet och anpassningen till svenskars ”behov” centralt i undervisningen av fredsagenterna. Bemötandet av svenskar bygger på föreställningen om att det finns en avgörande skillnad mellan dem och muslimer, ”eftersom de [svenskar] har ett helt annat sätt att tänka, andra uppfattningar [...] helt [annat] sätt att leva [...]”²¹⁵ Därför måste fredsagenterna vara medvetna om denna skillnad så de inte svarar på ett ”traditionellt” sätt. Svenskar vill ha svar som förklarar olika ställningstaganden i livet; som till exempel att bära *hijab*, genom en individuell reflektion. Att endast stödja sig på en gudsauktoritet är inte tillräckligt enligt Abdulkarim för att tillfredställa deras ”behov”. Detta grundar sig på bilden av ”svensken” som en sekulariserad individ vilken inte uppfattar en gud eller någonting i förhållande till religion som ”heligt”, utan istället kritiserar den.

Det viktigaste för mig, hur kan man bemöta deras frågor, du vet svenskar till exempel, ställer sådana frågor när det gäller gud, de har ingenting som är helig, jag menar när det gäller gud. Gud för oss till exempel – heligaste – och sen Koranen och sen profeten till exempel och sen resten av reglerna i islam. Som när de till exempel kommer till mig och säger – ”vad är gud?”, ”jag tror inte på gud”, ”gud är ingenting”, ”gud alltså straffar oss”, ”gud gör ingenting”, ”kriget på grund av religion”. Sådana frågor hur kan man bemöta utan att bli irriterad, utan att svara hård, utan försöka hitta dialog, försöka och oavsett, även om vi inte överens, det viktigaste för mig är att, att visa de att jag typ person som, som lugnar sig, som försöker liksom att nå sitt mål i lugnande dialog. Det är också en del av mitt intresse faktiskt, inte bara vad jag pratar om, vad jag tänker, utan hur kan jag nå det här?”²¹⁶

Eftersom svenskar, ”har okunskap om islam” (föregående citat), måste fredsagenterna försöka att förklara islam på ett sådant sätt som de förstår för att kunna ”nå sitt mål i lugnande dialog”. Detta försöker Abdulkarim att lära de unga muslimerna, eftersom

²¹⁴ Intervju med Amna Ismail Abdulkarim 1/11-08, se bilaga.

²¹⁵ Amna Ismail Abdulkarim talar om detta i sammanhanget av hur det går att diskutera straffrätt inom islam i en svensk kontext. Eftersom icke-muslimer enligt Abdulkarim har ett helt annat sätt att tänka, uppfatta, leva är det svårt för dem att förstå muslimers sätt att tänka, uppfatta, leva.

²¹⁶ Intervju med Amna Ismail Abdulkarim 1/11-08, se bilaga.

det inte endast är av vikt att fokusera på vad som sägs – utan hur det sägs. Det viktigaste är inte att vara överens utan att försöka hålla en lugn dialog och igenom denna försöka att nå sitt uppsatta mål för samtalet.

7.2.2.3 Vad betyder dialog?

Andreas Hasslert och Amna Ismail Abdulkarim uttrycker båda att fokus ligger på hur islam presenteras för icke-muslimer som en öppning för dialog, där båda kan komma överens utan att nödvändigtvis hålla med varandra. Som Hasslert uttrycker det, ”sen behöver man inte tycka allt lika om allting, men det är viktigt att förstå den andre för att kunna säga, ja man kan göra så också, jag föredrar att göra det på ett annat sätt men okej”, och som Abdulkarim säger, ”även om vi inte överens [...] nå sitt mål i lugnande dialog”. Abdulkarim fokuserar dock mer på anpassningen till ”svensken”, som bygger på synen på dennes olikhet ifrån ”muslimen”, medan Hasslert talar mer specifikt om att fredsagenterna själva måste definiera och leda samtalet.

[J]ag vill att de lär sig att själva föra talan istället för hela tiden svara på frågor, som att de själva kan prata om vad islam är istället för att svara på arga tillhugg [...] Jag vill att fredsagenterna ska kunna bli sådana personer som ständigt kan se vart samtalet är på väg [...], själva leda samtalet istället för att bli ledda, utan riktning, och ställa sig i försvarsställning hela tiden.²¹⁷

Men vad ska dialogen leda till? Och hur väl stämmer Hasslerts och Abdulkarims uttalande överens med projektet Fredsagenternas målsättning i stort? I nästa kapitel kommer jag att diskutera frågan om muslimers aktiva deltagande i det svenska samhället och intervjupersonernas definiering av begreppet integration.

7.3 Följden av dialog – integration?

7.3.1 Aksaa islamutbildning – religionsdialog grunden för integration

[I] ett större perspektiv att bidra till ökad integration [...] Jag brukar tala om integration i tre stadium eller tre scenario: det finns segregation, det finns assimilation och det finns integration [...] Segregation är en katastrof som väntar på att hända [...] Det är ju som man har, som jag har sett mycket i

²¹⁷ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

*Storbritannien och där jag har en ganska stor erfarenhet av att muslimer isolerar sig och lever litegrann som en slags oas [...] och där ser man ju inte minst hur de här hemskheterna som hände i juli och sjunde juli [...] i London. Det är inget bra läge liksom, det leder till katastrof någon gång i framtiden, assimilation är en katastrof i sig, och då återstår bara integration.*²¹⁸

I citatet ovan presenterar Mohammad Muslim sin vision med de kurser Aksaa islamutbildning håller i utifrån ett mer allomfattande samhällsperspektiv. Muslim är tydlig på denna punkt, han arbetar för ”att bidra till ökad integration”. Muslimer får inte avskärma sig ifrån resterande del av samhället och leva i en ”oas” – detta leder endast till ”hemskheter” enligt Muslim. Integration är den enda lösningen och för att den ska kunna genomföras måste en dialog mellan icke-muslimer och muslimer, som i grunden är en dialog mellan religionerna kristendom och islam, uppstå. För att kunna etablera en dialog på en samhällsnivå som ska bidra till att, ”jobba bort fördomar och missförstånd om religionen islam”, behövs det enligt Muslim en ”plattform” – som Aksaa islamutbildning – där icke-muslimer kan revidera sina förutfattade meningar om muslimer och utarbeta en ”policy”.

*[J]ag tror att när det nu finns många människor med muslimsk bakgrund som bor här i väst, och inte minst i Sverige, så är det väldigt viktigt att de som möter dessa människor och ska utveckla kanske olika former av policy för att [...] göra plats för dem så att säga i samhället.*²¹⁹

[...]

*För att mera effektivt arbeta med integration, för att kunna ha den grundläggande kunskap, den plattform, eller de verktyg som behövs för att kunna på ett effektivt sätt hitta vägar för att jobba för integration, jag tror det är väldigt viktigt.*²²⁰

I Aksaa islamutbildning är icke-muslimer förutsättningen till muslimers integration i det svenska samhället. Icke-muslimer måste lära sig om islam för att kunna förstå muslimer, där kunskapen i sin tur ämnar till att icke-muslimer öppnar upp för muslimers integration. Dialogen är på icke-muslimens initiativ, men samtidigt

²¹⁸ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

²¹⁹ ibid

²²⁰ ibid

behöver den en grund i en kunskap om muslimer som främst en ”insider” kan ge – och särskilt en som har en kunskap om bägge kontexter – som Mohammad Muslim.

Det som jag känner att vi erbjuder med den här kursen då som är speciellt eller mer eller mindre unikt, det är att vi dels erbjuder ett inifrånperspektiv på islam genom att jag som kursledare och de som utvecklade kursen och så vidare är muslimer, så är det ett perspektiv på islam från insidan som vi erbjuder men ändå med förståelse för varifrån de människor kommer ifrån som ska tillgodogöra sig den här kursen. Så det är inte muslimer som talar om islam till andra muslimer heller, utan det är människor, jag själv som svensk som växt upp i Sverige som talar med människor med samma bakgrund som jag själv, om en religion som jag själv är, både bekänner mig till och har så att säga studerat ifrån insidan, så det kan ge ett inifrånperspektiv som kan vara svårt för andra.²²¹

Kurserna som Aksaa islamutbildning erbjuder blir en förlängning av den länk som Mohammad Muslim uppfattar sig vara mellan en ”muslimskhet” och en ”svenskhhet”. På grund av sin dubbla förståelse kan han förklara för icke-muslimer om hur muslimer ”egentligen” fungerar, vilket i sin tur ska öppna för en dialog och en möjlig integration. Grunden till integration går återigen tillbaka till vilken bild icke-muslimer får av islam. I Aksaa islamutbildning är den bilden främst styrd av islam som en utopisk ”teori” och inte av muslimers praktik. Det är skillnaden där emellan som måste klargöras för att ge icke-muslimer en chans till att upphäva sina fördomar om islam – en grund för integration. Islam som religion ska där med separeras ifrån den kultur som många muslimer lever efter, vilket gör att det som blir kvar också är fråntaget alla negativa associationer. Islam som religion, utan kultur, kvarstår som ett fredligt förhållningssätt till livet som går att acceptera för icke-muslimer.

Det som går som en röd tråd genom våra utbildningsdagar det här med att det finns skillnader på vad islam säger som religion och hur muslimer lever och handlar som till större delen kan vara betingat av kultur [...] att lära sig skillnaden på kultur och religion, det kanske är det viktigaste då.²²²

²²¹ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

²²² ibid

I *En introduktion till islam och muslimsk kultur* (finns även att läsa på Det Yttersta Trädets hemsida) finns utsagor om föreningens mål i stort, där Aksaa islamutbildning kursutbud är (som tidigare nämnt) själva medlet för att uppnå dessa mål.

*Vi arbetar även för utvecklingen av en ”svensk” muslimsk kultur. Med detta menar vi en integrerad muslimsk kultur i Sverige, där det skall kunna vara lika naturligt att vara både svensk och muslim samtidigt, utan att det behöver råda någon motsättning mellan dessa två begrepp.*²²³

Begreppet “muslimsk kultur” används här annorlunda än i de utsagor jag diskuterat ifrån kursen och intervjun. “Kultur” antar här någonting positivt som ska integreras i Sverige och som utgör en betydande del av vad som definierar en muslim. Det intressanta i citatet är även att “svensk” och “muslim” inte ska vara en motsättning utan att en integration av själva begreppen ska ske. Detta återkommer hos Fredsagenterna.

7.3.2 Fredsagenterna – muslimer som skapande aktörer och integration på lika villkor

*Ibn Rushds vision är att islam ska vara en självklar del av Sverige. Vi vill inte att Sveriges muslimer ska vara passiva och alltid vara de som får svara på frågor, som andra definierar. Vi vill vara aktiva och vara de som leder samtalet. De som inför nya ämnen och som är delaktiga i att bygga det nya Sverige. Det kan handla om vad islam är, men likaväl om vad svenskhet är. Svenskhet för oss är något föränderligt, något som rymmer mer än en religion och något som berikas av mångfald.*²²⁴

Målsättningen för Ibn Rushd, en av de två grundarna till Fredsagenterna, visar på syftet med projektet. Muslimer i Sverige måste enligt Ibn Rushd vara aktiva i definierandet av den egna identiteten, men även ta del av diskussion om islam och ”svenskhet” på ett samhälleligt plan. Med Fredsagenterna blir detta uttryckt konkret eftersom de unga muslimerna ska arbeta med islam och ”svenskhet” både på en individnivå – att bygga upp en säker identitet som muslimer och svenskar – så väl som på en samhällsnivå – att vara med och ”leda” samtalet kring vad islam och

²²³ Utgiven av Aksaa islamutbildning, s. 10

²²⁴ IBN Rushd, e-länk: <http://ibnrushd.se/index.php?s=malsattning> hämtad 12/3-10.

”svenskhet” innebär. Den individ- och samhällsvision som finns med projektet Fredsagenterna tar även Andreas Hasslert upp, där han talar om vad han önskar att fredsagenterna ska uppnå både ”inåt” och ”utåt” i samhället.

Så jag ser det framför allt som en enorm möjlighet och en tvåvägskommunikation, det är ju vad Ibn Rushd presenterar på en samhällsnivå. Fredsagenterna specifikt är ju när man tar ner alltihopa på mer en individnivå, så är det exakt samma sak. Vi utbildar unga människor som också kommer att vara, dels företrädare för sin grupp inåt och dels utåt. Så [...] det är ju det som är nyckeln till att muslimerna kan bo i Sverige och tillsammans med alla andra som inte är muslimer.²²⁵

[...]

[J]ag vill att de lär sig att själva föra talan istället för hela tiden svara på frågor, som att de själva kan prata om vad islam är istället för att svara på arga tillhugg [...] Jag vill att fredsagenterna ska kunna bli sådana personer som ständigt kan se vart samtalet är på väg [...], själva leda samtalet istället för att bli ledda, utan riktning, och ställa sig i försvarsställning hela tiden. [...] ²²⁶

Individ- och samhällsnivå är förenat i både målsättningen för studieförbundet Ibn Rushd och i projektet Fredsagenterna – att muslimer aktivt ska delta i det svenska samhället. Grundförutsättningen är utbildning. När det gäller Fredsagenterna handlar det både om muslimer själva, här specifikt ett utvalt antal unga muslimer, men även icke-muslimer inom myndigheter, på skolor och så vidare. De unga muslimerna inom fredsagenterna måste lära sig om islam, vad religionen ”faktiskt” innebär, för att kunna skapa sig en identitet som både trygga muslimer och svenskar. Men kunskapen om religionen innebär även en position där fredsagenterna kan ”leda samtalet” om islam och definiera dess innebörd i det svenska samhället.

Om muslimer själva, och specifikt fredsagenterna, aktivt är med och formulerar vad islam ”är” kan en dialog öppnas med icke-muslimer i Sverige. Om de aktivt kan föra fram religionen som fredlig, och på så vis motverka negativa uppfattningar om islam som styrs av media, kan islam bli en självklar del av Sverige. Som Hasslert uttrycker det i citatet ovan, ”så [...] det [tvåvägskommunikation] är ju

²²⁵ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

²²⁶ ibid

det som är nyckeln till att muslimerna kan bo i Sverige och tillsammans med alla andra som inte är muslimer”. ”Tvåvägskommunikationen” – den mellan fredsagenterna (som i sin tur är tänkt att representera den muslimska ”gruppen”) och icke-muslimer – bygger på att de unga muslimerna inom projektet har en kunskap om vilka gemensamma nämnare som ”faktiskt” finns mellan islam och en ”svenskhets”, som till exempel ett miljöintresse. Kommunikationen, eller dialogen, ses som en grund för att muslimer och icke-muslimer ska kunna leva tillsammans. Integration uppfattas med andra ord ske genom dialog, men muslimer ska själva vara aktiva i den processen. Idealet för integrationen är med andra ord att den sker ifrån bägge håll. Det är inte endast muslimer som ska ”anpassa” sig till ”svenskarna”, utan någonstans på vägen ska de två mötas och omformulera vad det innebär att vara svensk och hur det ”nya Sverige” ska se ut.

7.4 Polarisering kontra sammansmältning

Jag kommer här att fokusera på hur begrepp konstrueras i utsagorna och hur samma begrepp kan ges olika betydelser, samt hur de förhåller sig till varandra. Det intressanta för mig är hur aktörerna konstruerar polariseringar mellan begreppen för att sedan finna vägar för att låta dem smälta samman. Diskussionen kommer även att förhålla sig till hur begreppens funktion kan ses som både statiska och föränderliga. Begreppen som kommer att diskuteras är religion, kultur, muslim, svensk, dialog och integration.

Inom både Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna behandlas islam utifrån premisen att det finns ett ”sant” islam som kan definieras och läras ut. Utsagorna kretsar kring vikten av att reda ut ”missförstånd” om religionen där en tydlig avgränsning gentemot det kulturella dras.²²⁷ Missförståndens ursprung förläggs främst till begreppet kultur där det får stå för en blandning av de företeelser som muslimer är involverade i, men som inte uppfattas vara en del av det sanna islam.

²²⁷ I Göran Larssons studie av SUM och BeMUF i artikeln ”Att vara ung och muslim i Sverige” konstaterar Larsson att den tolkning av islam som unga svenska muslimer lockas av oftast utsluter det som uppfattas som nationellt eller kulturellt betingat. Detta stöds även av SUM som enligt Larsson uttrycker en önskan om att verka för en islamisk/muslimsk identitet i samverkan med en svensk identitet. Exempelvis uttrycker SUM att islams språk i Sverige är svenska och inte ungdomarnas eller deras föräldrars modersmål. Förbunden har koncentrerat sig mer på detta sedan 11 september 2001, och anordnat kurser som uppmärksammar islamofobi (s. 73, informationen är hämtad på SUM:s hemsida).

Begreppen angränsar och avgränsar på så vis varandra och en polarisering mellan de två byggs upp i utsagorna. I polariseringen mellan religion och kultur blir religion, främst islam men även kristendom, positivt medan kultur blir negativt laddat.

Kultur är det som religion inte är och tvärt om. Kultur, i form av de traditioner som muslimer har som inte ingår i vad som uppfattas vara det sanna islam, framställs i angränsning till islam som något mångfacetterat på så vis att begreppet innefattar ett brett spektrum av handlingar och företeelser världen över, men däremot inte som föränderligt. Det rör sig om flera *olika* kulturer, men kultur som begrepp är statiskt och går att avgränsa ifrån religion.

Begreppet muslim figurerar därigenom främst i två olika sammanhang. Muslimer i samband med kultur och muslimer i samband med islam. Muslim som begrepp skiftar även mellan att vara en inkluderande och exkluderande term där "muslim" kan vara alla som kallar sig så eller endast de som uppfattas följa det "rätta" islam. De "äka" troende tillskrivs i utsagorna att befinna sig inom det sanna islams ramar, där påverkan av kultur i den negativa betydelsen inte existerar. De muslimer som är omedvetna om religionens äkta betydelse befinner sig dock inom främst en kulturell sfär. Muslim som begrepp tar olika former och skiftar mellan något klanderfritt och klandervärt beroende på vilka handlingar som kan tillskrivas individer som kallar sig för muslimer. Begreppet figurerar även i en kollektiv form av muslimer som utgör stater som inte bör kallas för "islamiska" i Hasslerts utsagor. Här blir dock individen mindre klandervärd och det handlar snarare om ett kollektiv av makthavare, som får bära skulden av att styra landet på ett sätt som inte uppfattas vara islamiskt.²²⁸

I både utsagor ifrån Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna byggs en polarisering mellan muslimer och svenskar upp, vilken är anknuten till tidigare diskussion om religion/kultur men i förhållande till varandra får religion och kultur andra betydelser. Om det i förhållandet mellan religion och kultur fanns en polarisering mellan muslimers handlingar och islam som utopi, förknippas muslimer i förhållande till svenskar mer synonymt med islam trots att religionen behåller sin statiska form. Detta är särskilt förekommande i Muslims uttalande där en inkluderande syn på vem som är muslim framkommer i uttalanden om skillnader mellan muslimer och svenskar baserade på religionstillhörighet.

²²⁸ I Jonas Otterbecks nyutgivna (2010) *Samtidsislam; unga muslimer i Malmö och Köpenhamn* talar Otterbeck om en "disidentifikation" där hans intervjupersoner tar avstånd ifrån muslimer som förekommer i negativa situationer, och på så vis "renar" den egna positionen (s. 156).

Att förstå och sätta oss in i och även kanske när det gäller många andra kulturer som har antingen kristendom som religion eller religiös bakgrund gemensamt eller västerländsk levnadssätt. Vi kanske till och med kan förstå ja, hur människor ifrån Ryssland fungerar och tänker i lite lättare än i alla fall muslimer som kommer ifrån [...] annorlunda både kultur och också annorlunda slags [...] mentalitet.²²⁹

Religion som begrepp förhåller sig även här statiskt i förhållande till kultur, men det är en statisk del av alla individer, antingen om det finns där aktivt eller som en ”bakgrund”. Religion konstrueras till *den* enskilt viktigaste delen för att förstå en individ, oavsett grad av tro eller levnadssätt. Polariseringen mellan religion och kultur blir inte som i de olika betydelseerna av ”muslim”, en uppdelning mellan klanderfri/klandervärd, utan en kontrast mellan okomplicerat /komplicerat i Muslims uttalanden.

Och för att då kunna ha någon chans att förstå en sådan person [...] det som bidrar till att skapa den personens identitet [...] Och just religionen islam är ju någonting som man ganska lätt [...] kan sätta sig in i. Specifika kulturella yttringar [...] någon slags ogripbar anda som råder i den del av världen där de växt upp, måste man ju nästan åka dit och vara där i långa tider för att kunna sätta sig in eller få någon slags förnimmelse av.²³⁰

Religion och kultur bygger upp en människas identitet som två statiska beståndsdelar, där den ena är mer lättillgänglig än den andra. Dessa två skiljer sig även totalt mellan människor som har islam som en beståndsdel och människor som har kristendom som en beståndsdel. En polarisering mellan muslimer och icke-muslimer konstrueras i utsagan, där svaret för deras enhet är kunskap om varandras religioner. I Aksaa islamutbildning blir dialogen mellan muslimer och icke-muslimer därför den mellan religioner. Det människor måste ha kunskap om för att kunna prata med varandra är just religionen, och det är även den beståndsdel av en individ som det ska skapas en förståelse för mellan parterna, ”ingen fred i världen utan fred mellan religioner, ingen

²²⁹ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

²³⁰ ibid

fred mellan religioner utan religionsdialog och ingen religionsdialog utan grundläggande kunskap om religionerna.”²³¹

Som jag tidigare tog upp finns det även en polarisering mellan muslimer och svenskar i utsagorna ifrån både Andreas Hasslert och Amna Ismail Abdulkarim inom Fredsagenterna. Men till skillnad ifrån Aksaa islamutbildning bygger den främst på svenskars olikhet ifrån muslimer och inte tvärt om. Denna olikhet måste muslimer, och i utbildningen de blivande fredsagenter, vara medvetna om så de kan tala till svenskar på ett sätt som passar dem. Abdulkarim säger, ”svenskar [...] ställer sådana frågor när det gäller gud, de har ingenting som är helig, jag menar när det gäller gud. Gud för oss till exempel – heligaste – och sen Koranen och sen profeten till exempel och sen resten av reglerna i islam.”²³² Även här förknippas muslimer synonymt med islam medan svenskar inte har något som är “religiöst” heligt enligt Abdulkarim. Svaren som muslimer ska ge svenskar om islam kan med andra ord inte vara religiösa, eftersom dessa svar inte accepteras av svenskar menar Abdulkarim, ”så jag vill gärna lära våra fredsagenter att svara inte det här traditionella sätt att svara på – att Koranen sa det, för att gud sa det, och då [säger svenskar, min notering] – ’vad säger du själv?’”²³³ Här bygger inte dialogen på en mellan religioner, utan snarare mellan en religion – islam – och en uppfattning om en “svenskhet”.

Vilka former tar då begreppet dialog i utsagorna från Fredsagenterna? I Hasslerts uttalande konstrueras begreppet dialog till att vara individer som förstår varandra, men som inte behöver tycka likadant i frågor eller ändra åsikt i diskussionen, utan snarare acceptera varandras olikhet. ”Sen behöver man inte tycka allt lika om allting men det är viktigt att förstå den andre, för att kunna säga – ’ja man kan göra så också, jag föredrar att göra det på ett annat sätt men okej.”²³⁴ Abdulkarim uttrycker sig liknande, ”även om vi inte överens, det viktigaste för mig är att, att visa de [svenskarna] att jag typ person som lugnar sig, som försöker liksom att nå sitt mål i lugnande dialog”.²³⁵

I både utsagor ifrån Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna ska någonting hända i och med denna dialog, något ska förändras och smälta samman. Det som

²³¹ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga. Från början ett uttalande av Hans Küng, professor i teologi vid Eberhard Karls University i Tyskland.

²³² Intervju med Amna Ismail Abdulkarim 1/11-08, se bilaga.

²³³ ibid

²³⁴ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

²³⁵ Intervju med Amna Ismail Abdulkarim 1/11-08, se bilaga.

tidigare inte var förenbart, ”muslim” och ”svensk”, ska genom förståelse för varandras olikheter bilda någonting nytt. Den svenskhet som i tidigare uttalanden konstrueras i motsats till en ”muslimskhet”, utvidgas och förändras i utsagor kring begreppet integration. Integration blir i utsagorna därmed inte lika med en anpassning, att muslimer ska byta ifrån det de var innan till det som en svenskhet i tidigare utsagor konstrueras till att vara. Svenskheten ska istället förändras och utvidgas till att kunna betyda olika saker.²³⁶ Däremot skiljer sig ansvaret för integrationen åt mellan Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna. I Aksaa islamutbildning, eftersom de riktar sig direkt till icke-muslimer, finns ett fokus på deras ansvar för att ”göra plats för dem [muslimerna] så att säga i samhället”.²³⁷ Medan Fredsagenterna, som inriktar sig på att muslimer ska lära sig att företräda islam inför icke-muslimer, aktivt ska omdefiniera begreppet ”svensk” i detta möte till att även innefatta en identitet som muslim. I både Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna är dock begreppet integration nära bundet till att icke-muslimer måste förstå ”islam” som någonting de kan acceptera i en del av en ny ”svenskhet”.

²³⁶ I Pia Karlsson Mingantis *Muslima; islamisk väckelse och unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige* kommer Minganti fram till att unga muslimska kvinnor utifrån kritisk reflektion snarare än ett kategoriskt avståndstagande skapar ett islamiskt ”tredje rum” som befinner sig emellan något muslimskt och något svenskt (s. 281). Minganti problematiserar dock det hon kommit fram till genom att fråga sig vad avhandlingen egentligen har ”berättat” om; Det ”tredje rummet” som något kreativt eller som ett slutet system? Islamisk väckelserörelse i termer av motstånd eller integration? Både-och är nog svaret snarare än antingen-eller menar Minganti (s. 282).

²³⁷ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

8 Analys

Jag kommer i kapitlet att ta upp hur diskurser inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna går att förstås i förhållande till dels globala och dels lokala (svenska) förutsättningar. Men även hur globala diskurser i det specifika sammanhanget av Aksaa islamutbildnings och Fredsagenternas utbildning kan konstrueras till strategier i det tänkta mötet med icke-muslimer.

8.1 Globala muslimer i ett lokalt forum

De förutsättningar som finns för muslimers organisation i Sverige, samt hur diskurserna inom organisationen kan se ut, styrs både av stora valmöjligheter, men även av begränsningar. I och med att många muslimer i Sverige har flyttat ifrån sina ”ursprungliga” länder, det som Olivier Roy (med flera) talar om som ”deterritorialisation”, är dem per definition ”globala”. De kommer att reflektera och ”objektifiera” sin religion på grund av detta möte, på ett mer eller mindre medvetet sätt. Den ”nya” förutsättningen blir som Roy uttrycker det, ”religion has to define itself [...] in terms of religion”.²³⁸

Roy påpekar även att icke-muslimer har en stor del i processen av objektifieringen (av islam) genom att ställa frågor till muslimer där de ”måste” stå till svars för sin religion, ”objectification is also reinforced by pressure from non-Muslims, especially in periods of crisis, when Muslims are summoned to answer questions such as, What does the Koran say on...[*jihad*, violence]?”.²³⁹ Förflyttningen framkallar även en frånvaro av (traditionella) religiösa auktoriteter, vilket möjliggör att fler aktörer kan arbeta för att etablera sina diskurser om islam som “sanna”, och samtidigt avgöra vilka som kan kvalificeras som ”goda” muslimer. ”Competition for

²³⁸ Roy, 2004, s. 38

²³⁹ *ibid*, s. 154

religious legitimacy means also competition for the right to say who is a good Muslim and conversely who is not”.²⁴⁰

Borde inte möjligheterna för hur religiositeten kan organiseras vara obegränsade i ett land som inte har religiösa auktoriteter (i fråga om islam)? Kanske inte. Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna som aktörer skulle inte kunna existera, eller i alla fall ha svårt att existera, i ett land där en religiös elit dominerar och har monopol på vad ett “sant” islam är. Men likheterna mellan diskurserna inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna måste även förstås mot en bakgrund av vilka restriktioner som finns för dem, dels globalt men även lokalt. De globala begränsningar som finns styrs till stor del av att vissa ”svar” på frågan ”Vad är islam?” kommer att höras högre än andra. Detta formar vilka diskurser som är mer troliga att organiserade former av religionen ”vill” tillhöra, vilket i sin tur påverkar det lokalt svenska svaret på frågan om vad islam ”är”.²⁴¹

De lokala restriktionerna innebär att det finns ramar för hur religion kan organiseras i Sverige, vilket jag behandlat i kapitlet ”Muslimer organiserar sig i Sverige”. Även om inte vare sig Fredsagenterna eller Aksaa islamutbildning följer specifikt dessa ramar har de andra begränsningar för sin verksamhet, detta gäller främst Fredsagenterna. Roy menar att muslimer i väst tenderar att bygga “muslimska kyrkor”, vilket är en effekt och anpassning till de västerländska länder de befinner sig i.²⁴² Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna begränsas dels av konvention (hur är det vanligt att religiösa grupper organiseras), men även av svenska lagar. I fråga om Aksaa islamutbildning rör detta bland annat regler för hur en ekonomisk förening (Det Yttersta Trädet) får vara organiserad. Mer intressant är att ett projekt som Fredsagenterna, vilket är drivet av två studieförbund, måste följa vissa principer (Förordningen om statsbidrag till folkbildningen) som ligger till grund för alla studieförbunds verksamhet, exempelvis att verka för demokrati.

Lokala begränsningar rör även vilka andra verksamheter som vill ”informera” om islam och föra muslimers talan i det svenska samhället, samt hur de kan påverka vad som är accepterat att säga om religionen. Jonas Otterbeck skriver i *Islam på svenska; tidskriften Salaam och islams globalisering* att ”även om islams institutionalisering är outvecklad i Sverige, finns det krafter som fungerar

²⁴⁰ Roy, 2004, s. 161

²⁴¹ Otterbeck, 2000, s. 247. Jfr. Utifrån Otterbecks resonemang.

²⁴² Roy, 2004, s. 205

disciplinerande”.²⁴³ Här syftar Otterbeck på när tidskriften Salaam fått påtryckningar av de aktiva inom SMR, SMF, FIFS och IFIS om till exempel positiva artiklar om sufism (vilket resulterade i Soumaya Pernilla Ouis avgång).²⁴⁴ Dessa (SMR, SMF, FIFS, IFIS) samarbetar antingen genom Ibn Rushd eller direkt med Fredsagenterna. Detta kan tala för att de skulle kunna ha samma makt vad gäller Fredsagenterna.²⁴⁵ Vad som talar emot är att projektet även har andra medlemsorganisationer, vilket borde jämna ut deras inflytande (som även innefattar verksamheter med en kristen grund).

Men Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna måste också förstås mot en bakgrund av hur muslimer diskuterar medialt i Sverige och även i andra länder, inte minst i Europa. Precis som jag tidigare tog upp bidrar många gånger icke-muslimer till en objektivisering, särskilt i tider av ”kris” när muslimer frågas ut om vad islam ”säger” i olika frågor. Det viktigaste är dock inte hur muslimer ”faktiskt” presenteras i media, utan att aktörerna upplever en medial missrepresentation.²⁴⁶ I denna kontext kommer Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna med svar som ska ”förklara” islam, men varför är svaren konstruerade så som de är och hur kan de bilda strategier i ett möte, eller ett tänkt möte, med icke-muslimer?

8.2 Globala diskurser – lokala strategier

I föregående kapitel tog jag upp förutsättningar, möjligheter samt begränsningar för diskurserna inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna. Går det att tala om strategi i förhållande till hur islam presenteras i Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna? Jag kommer i kapitlet dels att återknyta till det teoretiska ramverket, och dels till forskningen i ”Islam i Sverige” (bland annat), samt även till de muslimska verksamheter som presenterades i ”Muslimer organiserar sig i Sverige”.

²⁴³ Otterbeck, 2000, s. 247

²⁴⁴ ibid, s. 248

²⁴⁵ Det finns kritik riktad emot Ibn Rushd och Fredsagenterna skriven i Mahmoud Aldebess namn (ordförande i SMF) om att projektet endast stöds av få föreningar och moskéer. Kritiken finns som ett svar på handelsministern Ewa Björlings inlägg om ett möte med Fredsagenterna; e-länk: <http://frihandelsministern.wordpress.com/2009/05/07/fredsagenterna/> (Inlägget är ifrån 2009-05-07) hämtad 17/5-10. Det går dock inte att veta ifall det verkligen är Aldebe som skrivit inlägget. Men kritiken är ändå intressant eftersom det är det enda negativa gentemot Fredsagenterna (förutom högerextrema sidor) som jag kunnat finna (på internet).

²⁴⁶ Se fotnot 5.

8.2.1 Global objektifiering ger lokal strategi?

Kan objektifiering av islam skapa förutsättningar till lokala strategier ifråga om Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna? Eickelman och Piscatori skriver i *Muslim Politics*, ”objectification is the process by which questions come to the fore in the consciousness of large numbers of believers”.²⁴⁷ Den typ av frågor som ställs är exempelvis: ”Vad är islam?” och ”Varför är min tro viktig i mitt liv?”²⁴⁸ ”Islam” blir genom detta ett objekt som går att separera ifrån och tala om oberoende av historia och ”kultur”. Det blir något ”i sig” som inte berörs av mänsklig påverkan. Specifikt ifråga om diskurser inom Aksaa islamutbildnings och Fredsagenternas konstrueras skillnader mellan kultur och islam, och muslimer och islam. I ”Polarisering och sammansmältning” diskuterade jag hur utsagorna mycket kretsar kring att förklara ”missförstånd” om islam, och hur begreppet kultur i förhållande till religion konstrueras till något negativt. Eftersom problemen bland annat förläggs till att befinna sig ”i” kulturer kan islam ”i sig” skyddas ifrån negativa associationer och förhålla sig utom räckhåll för kritik. Att uppfatta islam som en objektiv verklighet utesluter därmed inte att kunna tala om en strategi.

Jonas Otterbeck tar upp att islam i tidskriften *Salaam* betraktas som något ”oföränderlig över tid och rum” och skiljt ifrån ”lokala kulturtraditioner” och att detta varit ett återkommande ”tema” sedan tidskriftens första nummer.²⁴⁹ Otterbeck pekar på att ”islam” behandlas som subjekt i *Salaam*, genom formuleringar som ”islam tycker” och ”islam säger”, men även i formuleringar som ”enligt islam” eller ”i islam”.²⁵⁰ I utsagor ifrån Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna tar även ”islam” formen som subjekt, bland annat i Mohammad Muslims uttalande om att det finns skillnader i ”vad islam *säger* som religion och hur muslimer lever”²⁵¹, eller i uttalanden ifrån Hasslert – ”islam *är* inte en, islam kan nog aldrig vara statsskick egentligen”.²⁵² Att islam behandlas som ett subjekt gör att den som talar döljs, det vill säga att inga tolkande människor finns synliga.

Otterbeck skriver att samma osynliggörande av vem som talar, som i fallet med ”islam”, sker med begreppet muslim i *Salaam*, ”skillnaden mellan de ideala och

²⁴⁷ Eickelman & Piscatori, 1996, s. 38

²⁴⁸ ibid

²⁴⁹ Otterbeck, 2000, s. 149

²⁵⁰ ibid, s. 156

²⁵¹ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

²⁵² Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

det faktiska sätter även spår i språkbruket. Ibland verkar det självklart för skribenterna att skriva t.ex. ”muslimerna vill” eller liknande formuleringar där ”muslimerna” är meningens subjekt. Det ger intrycket att alla muslimer vill samma sak.²⁵³ I dessa fall är det den ”goda troende” som åsyftas menar Otterbeck. Medan ”muslimerna” i sammanhang som rör det ”faktiska” används som en benämning på de som är troende, men enligt Salaams skribenter inte förstår vad islam egentligen går ut på. Otterbeck tar även upp ett tredje och ett fjärde sätt att använda begreppet på. Detta är dels som ett ”absolut stadium” (de som inte följer islams ”normer” bör inte få kallas muslimer), och dels som ett motsatsförhållande i form av en total inkludering av alla som uttalat vittnesbördet.²⁵⁴

Dessa uppdelningar är även återkommande i diskurserna inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna. Till exempel i Hasslerts uttalande, som liknar Otterbecks benämning den ”goda troende”, ”det är liksom en röd tråd att ständigt vilja bli bättre som troende och som människa – det är en muslim”.²⁵⁵ Medan muslim i Muslims uttalande främst berör handlande muslimer som inte vet vad islam går ut på. ”På nått sätt försöka ge en motbild till den bild som presenteras i media [...] som tyvärr också ibland muslimers handlande runt om i världen ger upphov till”.²⁵⁶ Till skillnad ifrån Salaam finns inte en tydligt uttalad polemik i utsagorna, i form av att personer som själva uppfattar sig vara muslimer men inte lever upp till ”islams normer” bör fråntas denna benämning.

Olika sammansättningar av begreppet muslim är knutet till hur islam konstrueras till en objektiv verklighet och någonting som går att separera ifrån människors handlingar. På detta sätt går det även här att tala om en strategi i förhållande till vilka som betraktas vara ”goda” muslimer och vilka som betraktas som religions-”förvirrade”, samt ifråga om länder där de muslimer som styr inte handlar ”äkta” islamiskt. Goda muslimer handlar efter det äkta islam medan de som är förvirrade (bland annat på grund av kultur) ska separeras ifrån en uppfattad religiös essens. Otterbeck vill inte tala om en strategi i förhållande till hur begreppen ”islam” och ”muslimer” behandlas i Salaam utan ser denna ”maktpraktik” snarare som en ”konvention”. Islam uppfattas som en objektiv verklighet, och det skribenterna

²⁵³ Otterbeck, 2000, s. 154

²⁵⁴ *ibid*, s. 155

²⁵⁵ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

²⁵⁶ Intervju med Mohammad Muslim 15/10-08, se bilaga.

författar om islam ses inte som åsikter om religionen utan det ”är islam” i deras ögon, menar Otterbeck.²⁵⁷ I likhet med Otterbeck anser jag att det inte finns någon poäng i att ifrågasätta att de ”aspekter” av islam som tas upp i Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna uppfattas vara det sanna islam. Däremot menar jag att det specifikt ifråga om dessa aktörer går att tala om strategier. Vad det kan ses som strategier för kommer att problematiseras i slutsatsen.

8.2.1.1 Fokus på individen

I uttalande om ”goda” muslimer finns ett fokus på tro, och den ”rätta” tron. Detta är mest förekommande i Andreas Hasslerts uttalanden, men finns även i Muslims fokus på ”den privata tron” som ett genomgående tema i utbildningen.

*Statsskick är konstanta och är ju ganska tröga rörelser. Islam är inte en, islam kan nog aldrig vara statsskick egentligen, det är ju en rörelse i hjärtat, sen så kan många muslimer gå samman och vilja driva samma frågor och då till slut, och blir man tillräckligt många så blir man en hel stat.*²⁵⁸

Citatet ifrån Hasslert stämmer med den negativa syn som han även i övrigt riktar emot religion i en institutionaliserad form. Det äkta islam finns inte i länders lagar som menar sig vara ”islamiska”, utan börjar som en ”rörelse i hjärtat”. Bakgrunden till dessa uttalanden kan förstås genom den individualiseringsprocess av religiositeten som ägt rum, samt den kris religionen har gått igenom ifråga om förlorad social auktoritet.²⁵⁹ Roy jämför detta med hur kristendomen har kommit att fokusera på tro (*faith* – ”individual reappropriation of religion, a return to the inner self and a direct, unmediated connection to religion”²⁶⁰) vilket numera är vanligt förekommande även inom diskurser om islam.²⁶¹ ”The definition of what it means to be a Muslim and the reconstruction of a Muslim community rest on the individual”.²⁶²

Likheten med kristnas diskurser går att se i ett jämförande med religionshistorikern Stefan Arvidssons resonemang i *Med Gudomlig Auktoritet; om religionens kraft i politiken* där han menar att distinktionen mellan äkta, inre religiositet, och religion som beklädnad för något annat går att finna redan under

²⁵⁷ Otterbeck, 2000, s. 159

²⁵⁸ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

²⁵⁹ Roy, 2004, s. 9

²⁶⁰ *ibid*, s. 185

²⁶¹ *ibid*, s. 149

²⁶² *ibid*, s. 148f

reformationens kritik av påvedömet, eller upplysningens kritik av kyrkans monopol. Även romantikens försvar för religionen, emot naturvetenskapen, och den sekulära filosofi som växte fram gick i samma fotspår och hävdade att tron bör finnas i hjärtat och inte i dogmer, institutioner eller ritualer. Arvidsson pekar även på att det var samma synsätt som utvecklades i den kristna liberalteologin, där synen att "den äkta religionen bor i den enskildes hjärta" blev vedertagen.²⁶³

Tro eller *iman* på arabiska har dock alltid varit en del av diskurser om islam, men har inte betonats på det vis som globala muslimer gör.²⁶⁴ Den schweizfödde Tariq Ramadan figurerar vid ett flertal tillfällen²⁶⁵ när det gäller Roys diskussioner om betydelsefulla muslimers framhållning av tron som central inom islam.²⁶⁶ Hos globala muslimer finns det även en oro över att styrkan i tron ska ge vika, vilket tidigare varit karaktäristiskt för en kristen hållning.²⁶⁷ Här går återigen att se paralleller till Hasslerts definition av muslim.²⁶⁸

*Ständigt är jag på tå: hur är jag? hur uppfattar andra människor mig? har jag skadat dem? har jag inte skadat dem? Och så vill jag be om förlåtelse för det jag har gjort fel, och ber om att stärka mig i det som jag har gjort bra. Det är liksom en röd tråd att ständigt vilja bli bättre som troende och som människa – det är en muslim.*²⁶⁹

8.2.2 Fokus på inom- så väl som utom-religiös dialog

Hos Olivier Roy är dialog främst ett begrepp ifråga om en "interreligiös" dialog mellan kristna och muslimer, vilken Roy menar uppstår där de i västerländska länder uppfattar sig ha mer gemensamt med varandra än med det övriga "ateistiska" samhället.²⁷⁰ Denna uppdelning är inte en polarisering som är tydlig i diskurserna inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna, förmodligen på grund av att utbildningen enligt dem ska leda till en dialog med icke-muslimer (som inte

²⁶³ Hammer & Raudvere (red.), s. 12

²⁶⁴ Roy, 2004, s. 185.

²⁶⁵ *ibid*, se s. 134, 150, 157, 170, 185, 189, 194, 210, 217, 233, 333.

²⁶⁶ *ibid*, s. 185

²⁶⁷ *ibid*

²⁶⁸ Ramadans bok *Att vara europeisk muslim* är obligatorisk läsning för alla utbildare inom projektet, som Andreas. Se Fredsagenterna, e-länk:

<http://fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=259&subMenuItem=264> hämtad 16/4-10.

²⁶⁹ Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

²⁷⁰ Roy, 2004, s. 36

nödvändigtvis är "troende"). Inom Aksaa islamutbildning bildar dock "religionsdialogen" ett betydelsefullt begrepp, men inte i ett motsatsförhållande till det övriga samhället utan som en del av det.

Att begreppet dialog med icke-muslimer förekommer inom diskurserna i Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna är inget unikt för dessa aktörer. I en svensk kontext är dialog, både mellan samfund och mellan samfund och övriga invånare i Sverige, ett vanligt förekommande begrepp hos de sunnitiska organisationer som jag tog upp i avsnittet "Vilka är de framträdande muslimska verksamheterna i Sverige idag?". Detta går att finna hos bland andra Islamiska Förbundet i Sverige vad avser skilda åsikter mellan muslimer: "att följa de lärdas motto i meningsskiljaktigheter: att samarbeta i det som vi har gemensamt med varandra, och ge förlåtelse åt varandra i det som skiljer oss."²⁷¹, men även när det gäller dialog med icke-muslimer: "att vi tror på dialog, idéutbyte och samarbete med alla, så länge detta inte strider med Islamiska tron". Hos Sveriges Unga Muslimer (SUM) finns ett liknande citat angående dialogskapande, "möten, dialog och samarbete är för oss eftersträlvade metoder om man vill åstadkomma respekt och samexistens"²⁷².

8.2.3 Västerländsk terminologi ger lokal strategi?

Olivier Roy tar upp hur västerländska "themes and ideas" inkorporeras i diskurser om islam.²⁷³ Han skriver att, "the language in which opposition to the West is expressed is often Western",²⁷⁴ och syftar till begrepp som "civilt samhälle" ("civil society"), demokrati, pluralism och mänskliga rättigheter.²⁷⁵ Ett exempel på detta är *Universal Islamic Declaration of Human Rights* (1981) som Roy menar är ett tecken på hur konservativa muslimer gärna anammar västerländska begrepp som mänskliga rättigheter.²⁷⁶ Dessa globala tendenser går att finna även i Aksaa islamutbildnings och Fredsagenternas diskurser om islam, även om de på ett lokalt plan inte uttrycks i ett avståndstagande till Sverige eller "väst" utan snarare uttalar en önskan om att möta

²⁷¹ Islamiska Förbundet i Sverige, e-länk: <http://islamiskaforbundet.se/sv/om-ifis/verksamhet.html> hämtad 14/5-10.

²⁷² Sveriges Unga Muslimer, e-länk: http://www.ungamuslimer.se/index.php?option=com_content&view=article&id=173&Itemid=912 hämtad 14/5-10.

²⁷³ Roy, 2004, s. 32

²⁷⁴ ibid

²⁷⁵ ibid

²⁷⁶ ibid

det som uppfattas vara svenskt. På detta sätt blir pluralism inkorporerat i utsagor om en utökad ”svenskhet” (om ”pluralism” i detta fall betyder att en ”svenskhet” ska kunna expandera och även innehålla exempelvis ”muslim”).

På liknande sätt förs debatter om *sharia*, kvinnor och straffrätt så att de ska passa ”modern Western concerns”.²⁷⁷ Här går det att se en parallell till utsagor ifrån Abdulkarim där hon talar om de ämnen som är viktiga att föreläsa och diskutera med fredsagenterna om, till exempel kvinnors situation och straffrätt.

*Hur kan man tillämpa islamiska regler här i det här Sverige, vad ska jag ta bort som passar inte svenskar och vad är det som jag ska hålla fast för att jag är muslim [...] Det viktigaste att du anpassar den [islam] till allt, till samhället på väldigt klokt sätt utan att vara emot dina plikter och dina viktigaste grunder i islam.*²⁷⁸

Enligt Roy ska dock inte dessa västerländska ”kategorier” ses som endast ”taktik” eller ”bekvämlighet”. ”Nor is it only a matter of convenience and tactics: these Western categories are deeply entrenched even among fundamentalists”.²⁷⁹ Jag anser dock att det ifråga om utsagorna ifrån Abdulkarim definitivt går att tala om en strategi. Språket som fredsagenterna ska använda i samtal med icke-muslimer ska anpassas till en uppfattning om målgruppen och deras ”behov”. Enligt Abdulkarim vill exempelvis inte ”svenskar” ha ”traditionella” svar som endast refererar till guds auktoritet utan istället individuella förklaringar om varför en kvinna exempelvis bär *hijab*.

Abdulkarims uttalanden går att jämföra med Islamiska informationsföreningen som Pernilla Ouis skriver om i *Muslim i Sverige*.²⁸⁰ Ouis menar att de inom Islamiska informationsföreningen (när hon var aktiv där) alltid undvek att ge spirituella eller mystiska förklaringar till frågor om varför islam praktiseras som det gör, utan istället försökte ge svar som ansågs rationella. Istället för att referera till Koranen exempelvis i fråga om förbudet mot att äta griskött (där det står ett uttryckligt förbud) togs istället förklaringar som hänvisade till en god hälsa och hygien upp. Anledningen till detta

²⁷⁷ Roy, 2004, s. 33

²⁷⁸ Intervju med Amna Ismail Abdulkarim 1/11-08, se bilaga.

²⁷⁹ Roy, 2004, s. 33

²⁸⁰ Islamiska informationsföreningen har den verksamhet som kan sägas vara närmast Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna eftersom de uttalat erbjuder föreläsningar mot skolor, myndigheter och så vidare, e-länk: <http://islamiska.net/> hämtad 19/5-10.

var både för deras egen skull och för förmedlingen av islam menar Ouis. Det skapades en förståelse för konvertiternas val av islam genom den rationella synen och ett enklare sätt att presentera tron därför att "svenskar oftare är mottagliga för rationella svar på sina frågor", skriver Ouis.²⁸¹

Att tala om ett miljöengagemang som en central del av religionen, vilket Andreas gör inom ramen för Fredsagenterna, säger även något om uppfattningen av en "svenskhets" där miljö- och naturintresse är betydelsefulla komponenter. "Jag tror att svensken i gemen har ett ganska stort såhär miljö-tänk [...] Svensken tycker om sin natur och svensken tycker om att vi har allemansrätten [...] Det finns många naturliga bryggor mellan islam och att vara svensk [...] Så därför tog jag detta [...] som ett väldigt tydligt exempel på att här kan islam och svenskhet vara samma sak."²⁸² Tanken om en "islamisk ekoteologi" är vidare spridd i en svensk kontext där konvertiter, främst i forumet för tidskriften Salaam, etablerat diskursen.²⁸³ Otterbeck menar att Salaams skribenter ser engagemanget för miljö och natur som en positiv del av majoritetssamhället, samt förenligt men något som uppfattas vara islamiskt.²⁸⁴ I *Blågul islam? Muslimer i Sverige* i kapitlet *Islamisk ekoteologi – en ny grön rörelse?* skriver Pernilla Ouis om att islam i en svensk kontext tenderar att bli mer "grönt" än i många andra länder. Miljömedvetenheten växer ibland svenska muslimer, som genom sitt miljöengagemang kan finna gemensamma nämnare med "svenskars" miljö- och naturintresse menar Ouis. Ouis poängterar dock att svenska muslimer även påverkas av den globala islamismen, vilken har influerats av ett globalt (icke-islamiskt) miljöengagemang.²⁸⁵

Att spekulera i ifall ett miljöengagemang verkligen är en mötespunkt för muslimer och icke-muslimer i Sverige är dock inte mitt fokus, utan att detta kan betraktas som en strategi specifikt gällande Fredsagenternas utbildning. Otterbeck talar inte om en strategi i förhållande till att en "islamisk ekoteologi" betonas i Salaam. I likhet med vad jag tog upp i "Global objektifiering ger lokal strategi?" menar jag dock att en uppfattning om någonting som en objektiv verklighet inte behöver utesluta att tala om en strategi i detta specifika sammanhang.

²⁸¹ Svanberg & Westerlund (red.), s. 307

²⁸² Intervju med Andreas Hasslert 1/11-08, se bilaga.

²⁸³ Pernilla Ouis påpekar i *Blågul islam? Muslimer i Sverige* att Salaam som till större delen består av konvertiter varit bärande i introduktionen av en "islamisk ekoteologi" i Sverige (s. 236).

²⁸⁴ Otterbeck, 2000, s. 165

²⁸⁵ Svanberg & Westerlund (red.) s. 245. Kopplingen mellan ett miljöengagemang och globala islamistiska diskurser har jag dock inte kunnat finna att Roy tar upp.

9 Slutsats

”[S]ince 9/11 the debate on Islam has become more confused than ever [...] one element of the debate seems as widely known and accepted as it is irrelevant [...] I am referring to the culturalist approach which states: Islam is the issue”.²⁸⁶ Roy menar att icke-muslimer i västerländska länder är mer benägna att lyssna till konservativa och fundamentalistiska muslimer än liberala, vilket innebär att vissa muslimer på så vis blir företrädare för alla.²⁸⁷ Anledningen till detta är att de är mest benägna att svara på frågan: ”Vad är islam?” Medan konservativa och fundamentalister ger definitiva svar på frågan hävdar Roy är det svårare för ”a sufi, a spiritualist or a lay Muslim to do”.²⁸⁸

Mot denna bakgrund har jag ringat in Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna som aktörer i en svensk kontext med svar på frågan om vad islam ”är”. Detta har dock inte varit med ambitionen att ringa in dem som konservativa, fundamentalister eller tillhörande någon annan ”inriktning”.²⁸⁹ Däremot ger aktörerna svar till icke-muslimer som konstrueras efter uppfattningen om att vad icke-muslimer kan och vill ”ta till sig”.²⁹⁰ Jag har även visat på att dessa svar inte går att begränsa till en svensk kontext utan är produkter av globala strömningar. Likheterna mellan diskurser inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenternas kan förstås mot bakgrunden att de dels delar förutsättningar och diskurser med ett globalt ursprung, och att de dels har uppstått i en specifik lokal kontext där det finns ett uppfattat behov av icke-muslimers utbildning i islam.

Det faktum att de ”nyckelpersoner” jag har intervjuat inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna i två av tre fall är konvertiter, är en förutsättning

²⁸⁶ Roy, 2004, s. 9

²⁸⁷ *ibid*, s. 54

²⁸⁸ *ibid*, s. 154

²⁸⁹ Som jag tog upp i teorikapitlet har jag valt att inte fokusera på särdrag mellan olika ”inriktningar inom islam”, eller försöka att placera Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna inom någon sådan. Jag har istället tagit fasta på likheter mellan diskurser inom vad Roy tar upp som ”globaliserad islam”.

²⁹⁰ Mohammad Muslim väljer till exempel att inte betona ”sufismen” i kursutbudet, trots att han uttrycker att det är centralt för honom själv, eftersom det inte ger kunskap som deltagarna kan ha ”nytta” av.

för en del av de lokala strategier jag har lyft fram i analysen. När Andreas Hasslert framhåller ett miljö- och naturintresse som en betydande del av islam, och som förenbart med en ”svenskhet”, gör han det i egenskap av konvertit. Samma sak gäller Aksaa islamutbildning där diskurser inom verksamheten ska förstås mot bakgrunden att Mohammad Muslim är konvertit. I forskning om muslimer i Sverige lyfts ofta konvertiter fram som en länk mellan muslimer och majoritetssamhället.²⁹¹ För mig är det intressanta att Andreas Hasslert och Mohammad Muslim bägge talar om *upplevelsen* av att vara en länk mellan något ”islamiskt” och en ”svenskhet”, eftersom det formar diskurserna inom Aksaa islamutbildning och Fredsagenterna.

Otterbeck visar på att det genom tidskriften Salaam går att förstå hur ett lokalt forum utan globala anspråk, samtidigt är dominerat av tolkningar av islam som är i linje med “islamiska rörelsens globala islamflöde”.²⁹² Av det (begränsade) material jag har haft att utgå ifrån är det svårt att peka mot någon annan slutsats än att det inte finns något typiskt för ett “svenskt islam” ifråga om diskursiva “flöden”. Däremot går det gällande Fredsagenterna att stämma in i vad Pernilla Ouis påpekar i *Blågul islam? Muslimer i Sverige*; att islam i en svensk kontext tenderar att bli mer “grönt” än i många andra länder.²⁹³

Däremot kan muslimers organisation och därmed även strategier för denna organisation formas efter lokala förutsättningar. “If we compare how Muslims organise themselves in different Western countries we may conclude that they express more the dynamics of the host country than Islamic traditions”, som Roy poängterar. På detta sätt kan även Aksaa islamutbildnings och Fredsagenternas utbildning av icke-muslimer, samt de unga muslimer vilka senare ska “företräda” islam inför icke-muslimer, förstås som uttryck för någonting lokalt. Att presentera islam som konstituerad av en fredlig “essens” vilken kan separeras ifrån kultur och människors handlingar, samt att knyta an till aspekter som uppfattas vara svenska (som ett miljöengagemang), utgör även en lokal strategi i förhållande till en upplevd kritisk hållning mot islam ifrån majoritetssamhället.

Men hur ska begreppet strategi förstås i min argumentation, vilka är strategierna och för vad? Här skulle själva utbildningsverksamheten kunna ses som en strategi för att etablera diskurser om islam som synonyma med begreppet “islam” i en

²⁹¹ Se bland annat resonemang utifrån Göran Larsson, 2004, s. 13.

²⁹² Otterbeck, 2000, s. 251

²⁹³ Svanberg & Westerlund (red.) s. 245

svensk kontext, vilket det finns möjligheter men även restriktioner för att göra på grund av andra aktörer som är villiga till samma sak. Med andra ord kampen om religiös auktoritet, med ett tänkbart perspektiv på aktörerna som missionerande verksamheter (särskilt Fredsagenterna). Det skulle även gå att följa den logik som finns i kategoriseringen av materialet: islam som presenteras som en avskalad fredlig religiös essens ger dialog med icke-muslimer vilket i sin tur ger integration, och ett expanderande av innebörden i att vara svensk. Här befinner sig tonvikten på att tala om islam på ett sätt som möjliggör en dialog mellan två parter där båda kan förstå den andres val av levnadssätt, acceptera detta, och därmed leva sida vid sida. Dessa behöver naturligtvis inte utesluta varandra, och möjligheterna till att förstå vad som är strategier och för vad i detta fall kan säkerligen uppfattas på en mängd andra sätt, beroende på vem som beskådar och samtidigt är med och konstruerar innebörden av det beskådade.

10 Diskussion

Jag vill kort diskutera och problematisera företeelsen “konfessionell utbildning i islam mot icke-muslimer” utifrån tesen att det kan öka integrationsmöjligheterna för muslimer i Sverige. Det finns nämligen flera antaganden bakom en sådan logik vilken är intressant att lyfta fram. Ett är att religion i form av en “religiositet” är enklare att integrera än något som uppfattas vara en lokal “kultur”. Detta bygger på bilden att islam är evigt och anpassningsbar, medan kultur är bundet till specifika geografiska kontexter och svårt att integrera i nya samhällen. Ett annat antagande är att kunskap om denna religiositet är avgörande för att kunna förstå människors levnadssätt, som kommer ifrån skilda delar av världen och på något sätt uppfattar sig själva som muslimer. Men vad händer med förståelsen för muslimer som är “kulturella”? Eller människor som andra benämner muslimer men som själva har en ganska sval relation till detta? Här hamnar jag i ett ifrågasättande av logiken i följden; utbildning – dialog – integration. Att utbilda om det som inom de egna diskurserna *är* islam kommer aldrig att handla om alla “muslimers” val av levnadssätt. Hur ska en icke-muslim kunna föra en dialog med muslimer som inte följer den bild av islam som Aksaa islamutbildning eller Fredsagenterna sagt är den “rätta”? Kommer detta leda till en ökad förståelse eller de facto till fler missuppfattningar?

11 Referenser

11.1 Tryckta källor

1. Aksaa islamutbildning (2009) *En introduktion till islam och muslimsk kultur*.
2. Denscombe, Martyn (2009) *Forskningshandboken; för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
3. Eickelman, Dale F. & Piscatori, James (1996) *Muslim Politics*. Oxford, Princeton: Princeton University Press.
4. Ghersetti, Marina & Levin, Anna (2002) *Muslimerna och islam i svenska nyhetsmedier; om rapporteringen av terrorattackerna i USA den 11 september*. Integrationsverkets skriftserie III.
5. Hammer, Olov & Raudvere, Catharina (2004) *Med Gudomlig Auktoritet; om religionens kraft i politiken*. Riga: Makadam förlag.
6. Hjärpe, Jan (2002) *Islam och tradition; religion i förändring*. Stockholm: Förlaget Trädet.
7. Klausen, Jytte (2005) *The Islamic Challenge; Politics and Religion in Western Europe*. New York: Oxford University Press Inc.
8. Kraft, Siv Ellen & Natviq, Richard J. (red.) (2006) *Metode i religionsvitenskapen*. Norge: Pax forlag
9. Larsson, Göran (red.) (2003) *Talande tro; ungdomar, religion och identitet*. Lund: Studentlitteratur.
10. Larsson, Göran (2004) *Islam och muslimer i Sverige; en kommenterad bibliografi* Göteborg ; Stockholm: Makadam.
11. Larsson, Göran & Sander, Åke (2008) *Islam and muslims in Sweden; integration or fragmentation?; a contextual study*. Berlin: Lit.
12. Mandaville, Peter (2007) *Global Political Islam*. London, New York: Routledge.
13. Minganti Karlsson, Pia (2007) *Muslima; islamisk väckelse och unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige*. Stockholm: Carlssons förlag.

14. Mohammadi Ali (red.) (2002) *Islam Encountering Globalization*. London, New York: RoutledgeCurzon.
15. Otterbeck, Jonas (2000) *Islam på svenska; tidskriften Salaam och islams globalisering*. Lund.
16. Otterbeck, Jonas & Hallin, Peter (2010) *Samtidsislam; unga muslimer i Malmö och Köpenhamn*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
17. Ouis, Pernilla & Roald, Anne Sofie (2003) *Muslim i Sverige*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
18. Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and Social Psychology*. London: Sage Publications.
19. Roy Olivier (2004) *Globalized Islam; The Search for a New Ummah*. New York: Columbia University Press.
20. Said, Edward (1978) *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.
21. Schaebler, Birgit & Stenberg, Leif (red.) (2004) *Globalization and the Muslim world; Culture, Religion and Modernity*. Syracuse, N.Y: Syracuse University Press.
22. Svanberg, Ingvar & Westerlund, David (red.) (1999) *Blågul islam? Muslimer i Sverige*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.

11.2 Otryckta källor

11.2.1 Internet

23. Aksaa islamutbildning, e-länk: <http://www.islamutbildning.se/index.html> hämtad 16/3-10.
24. Aksaa islamutbildning, *Beställare av anpassade kurser för större grupper*, e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/REFERENSER/Referenser_vara_kunder_anpassade_kurser.html hämtad 16/4-10.
25. Aksaa islamutbildning, *Våra genomförda kurser*, e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/REFERENSER/Referenser-historik_genomforda_kurser.html hämtade 16/4-10.
26. Aksaa Islamutbildning, *Om oss och vår verksamhet*, e-länk: http://www.islamutbildning.se/Sidor/Om_Aksaa-main.html hämtad 17/5-10.
27. Bolagsfakta, *Engelskalärare från Malmö reser som Fredsagent till Bryssel*, e-länk:

- http://www.bolagsfakta.se/index.php?option=com_compressrelease&id=59226
hämtad 17/5-10.
28. Det Yttersta Trädet, *Det Yttersta Trädet ekonomisk förening*, e-länk: www.dyt.se
hämtad 16/4-10.
29. European University Institute, *Olivier Roy*, e-länk:
<http://www.eui.eu/DepartmentsAndCentres/PoliticalAndSocialSciences/People/Professors/Profiles/OlivierRoy.aspx> hämtad 20/4-10.
30. Folkbildningsrådet, *Folkbildning*, e-länk:
<http://www.folkbildning.se/Folkbildning/> hämtad 19/4-10.
31. Fredsagenterna, *Bidragsgivare*, e-länk:
<http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=260> hämtad 16/4-10.
32. Fredsagenterna, *Fredsprojektet*, e-länk:
<http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=259> hämtad 16/4-10.
33. Fredsagenterna, e-länk: *Nu tar Fredsagenterna klivet ut i Europa*, e-länk:
<http://fredsagenterna.se/default.asp?extEvent=getNews&newsItem=148> hämtad
19/4-10.
34. Fredsagenterna, e-länk: *Ny bok om krig, fred och islam*, e-länk:
<http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=259&subMenuItem=263>
hämtad 16/4-10.
35. Fredsagenterna, *Samarbetsparternas*, e-länk:
<http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=261> hämtad 16/4-10.
36. Fredsagenterna, *Träffa oss*, e-länk:
<http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=609> hämtad 17/5-10.
37. Fredsagenterna, *Utbildningen*, e-länk:
<http://www.fredsagenterna.se/default.asp?menuItem=259&subMenuItem=264>
hämtad 16/4-10.
38. Fredsagenterna, *Välkommen till Fredsagenterna!*, e-länk:
<http://www.fredsagenterna.se/default.asp> hämtad 17/5-10.
39. Förenade Islamiska Föreningar i Sverige, *Styrelsen*, e-länk:
http://www.fifs.se/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=25
hämtad 19/4-10.
40. IBN Rushd, *För allmänheten*, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?s=foer-allmaenheten> hämtad 16/4-10.
41. IBN Rushd, *Kontakt Södra Sverige*, e-länk:
http://www.ibnrushd.se/index.php?s=ss_kontakt hämtad 11/5-10.

42. IBN Rushd, *Medlemsorganisationer*, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?s=medlemsorganisationer> hämtad 16/4-10.
43. IBN Rushd, *Målsättning*, e-länk: <http://ibnrushd.se/index.php?s=malsattning> hämtad 12/3-10.
44. IBN Rushd, *Nyhetsarkiv*, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?id=22> hämtad 16/4-10.
45. IBN Rushd, *Om Ibn Rushd*, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?s=omibnrushd> hämtad 16/4-10.
46. IBN Rushd, *Välkommen till oss*, e-länk: <http://www.ibnrushd.se/index.php?s=start> hämtad 10/5-10.
47. Islamic Philosophy Online, *Ibn Rushd (Averroes)*, e-länk: <http://www.muslimphilosophy.com/ir/> 16/4-10.
48. Islamiska Förbundet i Sverige, *Kort om oss*, e-länk: <http://islamiskaforbundet.se/sv/om-ifis/verksamhet.html> hämtad 14/5-10.
49. Islamiska Informationsföreningen, *Om IIF*, e-länk: <http://islamiska.net/> hämtad 19/5-10.
50. Masjid Aysha, e-länk: <http://www.aysha.se/> hämtad 11/5-10.
51. Muslimska Kvinnoföreningen i Stockholm, e-länk: <http://www.ifis.se/stockholm/mkf/> hämtad 20/9-10.
52. Nämnden för statligt stöd till trossamfund, *Bidragsberättigade trossamfund*, e-länk: <http://www.sst.a.se/bidrag/bidragsberattigadetrossamfund.4.34203c0511c3ec0b58580004962.html> hämtad 19/4-10.
53. Nämnden för statligt stöd till trossamfund, *Islamiska samarbetsrådets (IS) samfundsadresser*, e-länk: <http://www.sst.a.se/samfundsadresser/islamiskasamarbetsradet.4.3e8d58c211f8378233080009304.html> hämtad 19/4-10.
54. Sveriges Muslimska Råd, *Kontakt*, e-länk: <http://www.sverigesmuslimskarad.se/index.php?subpage=12> hämtad 19/4-10.
55. Sveriges Muslimska Råd, *SMRs verksamhet*, e-länk: <http://www.sverigesmuslimskarad.se/index.php?subpage=38> hämtad 19/4-10.
56. Sensus, e-länk: <http://www.sensus.se/> hämtad 16/4-10.
57. Sensus, *Medarbetare*, e-länk: <http://www.sensus.se/Kontaktooss1/Forbundskansliet1/Verksamhetsenheten/Medarbetare/> hämtad 16/4-10.

58. Sensus, *Mångfald*, e-länk: <http://www.sensus.se/Start/-Amnesgrupper-2--/Mangfald/> hämtad 19/4-10.
59. Sensus, *Sensus historia*, e-länk: <http://www.sensus.se/Om-Sensus1/Sensus-historia/> hämtad 16/4-10.
60. Sydsvenskan (2005-06-07), *Islamic Center återinvigdes*, e-länk: <http://sydsvenskan.se/malmo/article107546.ece> hämtad 17/5-10.
61. Sveriges Unga Muslimer, *Om oss*, e-länk: http://www.ungamuslimer.se/index.php?option=com_content&view=article&id=173&Itemid=912 hämtad 14/5-10.
62. Trelleborgsallehanda (2005-10-29), *Att vara muslim innebär ansvar*, e-länk: http://www.trelleborgsallehanda.se/apps/pbcs.dll/article?AID=/20051029/TRELL_EBORG/110290800/1077 hämtad 17/5-10.
63. Wordpress; Frihandelsministern, (2009-05-07), *Fredsagenterna*, e-länk: <http://frihandelsministern.wordpress.com/2009/05/07/fredsagenterna/> hämtad 17/5-10.

11.2.2 Fältstudier

64. Intervju; Amna Ismail Abdulkarim (2008-11-1).
65. Intervju och fältanteckningar; Andreas Hasslert (2008-11-1).
66. Intervju och fältanteckningar; Mohammad Muslim (2008-10-15).

12 Bilaga 1 – Intervju med Mohammad Muslim

(M- Madlene Roth, Mu-Mohammad Muslim, Ma-Max Dahlstrand)

M: Ja men då sätter vi väl igång då.

Mu: Okej.

M: Men [paus] du kan väl börja och berätta litegrann om vad som gjorde dig intresserad av islamutbildning och så där.

Mu: Vad som...?

M: Vad var det som fick dig att börja med det här?

Mu: Om islamutbildning?

M: Mm [instämmer]

Mu: Då menar du att utbilda om man säger så då, eller?

M: Ja precis alltså islamutbildning, alltså själva, jag vet inte riktigt vad man ska kalla det, ska man liksom kalla det organisation eller vad ska man kalla det för [otydligt]?

Mu: Ja [paus] det är svårt att säga, det är en verksamhet...[otydligt]

M: Ja precis det är svårt [instämmer]

M: Det är ett [otydligt] begrepp [syftar till verksamhet] [Mu talar samtidigt som mig och detta gör det svårt att höra].

Mu: Utan jag kom ju i kontakt med den här typen av utbildning då va [otydligt] utbildningen riktade framförallt [otydligt] till dom som möter muslimer i arbetslivet då om islamorienterande [otydligt] utbildning om [otydligt] i Storbritannien då. (M: Mm.) Under namnet "Education Islam" (M: Mm). Som den här typen av utbildning då eller som den här utbildningen är baserad på kan man säga (M: Mm.) Drevs, drevs under namnet "Education Islam" innan då "Akksa Limited" skapades [otydligt] för att driva den här utbildningen, andra saker med, men framförallt den här utbildningen då i Storbritannien då. Och det var väl ungefär 2003, 2004 kanske som en, jag blev inblandad kan man säga i dom här kurserna först eftersom jag var imam i en moské i en liten stad som heter Dewsbury i Yorkshire i Storbritannien, äh [paus] och den man som var ordförande i den här moskén då, han var alltså den personen som grundade den här kursverksamheten då i Storbritannien (M:Mm), och han brukade då fråga mig tillråds litegrann och sådär i min egenskap av imam i hans moské, så att säga då, och jag försökte uppmuntra honom och stötta honom och säga att det här var liksom någonting positivt och det här behövs och så för jag kände väl att det fanns en viss misstänksamhet bland den muslimska äh liksom [tvekande] gruppen. Alltså muslimer är på många ställen i Storbritannien har, inte minst i Dewsbury, är väldigt väldigt enkelspåriga kan man säga och har svårt att tänka sig nya initiativ och sånt och är ofta väldigt misstänksamma mot sånt som man inte har gjort förut och så (M:Mm). Så det här var någonting nytt och någonting lite annorlunda och så det var svårt för honom tror jag i början [otydligt] att få gehör för det han ville göra ibland muslimer i gemen i sin omgivning (M:Mm). Så jag stödde i alla fall honom väldigt mycket och uppmuntrade honom och sådär och sen så småningom blev det också aktuellt då med hans utbildning [otydligt] blivit populära och de behövde kursledare [otydligt] så han frågade mig om jag ville hålla sådana här kurser då (M:Mm) Så det var väl där egentligen det började då, jag började som kursledare helt enkelt och sen [otydligt] för att hålla just de här kurserna, i stort sätt identiska men den här fast på engelska då och då var så jag kom in på det (M:Mm). Innan dess har jag naturligtvis föreläst om islam även under tiden som imam i Uppsala till exempel åren 91 till 96 blev jag ibland ombedd att föreläsa på utbildningsdagar om islam som ordnades av Uppsala universitet eller [otydligt] vuxenskolan och så vidare som höll i sådana här då (M:Mm). Så att utbilda [otydligt] islam det har jag alltid varit intresserad av så länge

jag har varit muslim (M:Mm) Men just den här specifika äh utbildningsinitiativet då [otydligt] har jag fem år ungefär [otydligt] (M:Mm)

M: Äh ja jag har ju redan fått reda på liksom litegrann alltså. Jag har ju redan fått reda på hur det kom till och liksom. Ja till och med, jag har ju läst, jag har ju läst en del på hemsidan också vad det står och såhär äh äh [tvekande, osäker], vilken år det kom till och du har ju berättat innan och sådär också så att jag tror inte att det är så mycket frågetecken kring just det praktiska så, men lite mer kanske varför, liksom vad kan du känna liksom, vad kan du känna är syftet och liksom varför du (Mu:Mm), liksom varför du, alltså varför ska det här finnas liksom?

Mu: Ah å då är det för mig då är det några saker då som jag så att säga [äh..suck] är drivkraften bakom varför jag anser att det här är en viktig utbildning och jag tycker det är någonting som är värt (M:Mm) att ta till Sverige, importera hit så att säga (M:Mm), det är ett koncept då. Då är det ju framförallt, mer än någonting annat kanske att jag känner ett angeläget och kanske litegrann som ett [äh...paus] ja ett ansvar helt enkelt som muslim att förklara mig, eller förklara min religion litegrann och på nått sätt försöka ge en motbild till den bild som presenteras i media och som tyvärr också kanske ibland muslimers handlande runt om i världen ger upphov till och tala om vad islam egentligen går ut på så att säga och kunna ge då [otydligt]. Så det är en anledning till att jag tycker det är väldigt angeläget. En annan anledning är att, jag tror att när det nu finns många människor med muslimsk bakgrund som bor här i väst och inte minst i Sverige, så är det väldigt viktigt att dom som möter dessa människor och ska [harkling] utveckla kanske olika former av policy för att, vad ska jag säga, äh, ja, göra plats för dom så att säga [skratt] i samhället och så (M:Mm) har förståelse av själva religionen som en slags bakgrund, äh, för att skaffa sig en förståelse om [paus] ja, how muslims tick? (*tickar, fungerar?*), om man säger så (M:Mm) [otydligt] det är det som känns som det är viktigt. Dels för att jobba bort fördomar och missförstånd om religionen islam men också att ge, en så objektiv som jag kan, som muslim själv då, jag är ju naturligtvis subjektiv eftersom jag är muslim, men så objektiv som jag kan själv, vill jag beskriva religionen islam för att folk kan bilda sig en egen uppfattning om vad dom tycker om religionen och också då att man kan understryka det som går som en röd tråd genom våra utbildningsdagar, det här med att det finns skillnader på vad islam säger som religion och hur muslimer lever och handlar som

till större delen kan vara betingat av kultur, det här att lära sig skillnaden på kultur och religion (M:Mm). Det kanske är det viktigaste då.

M: Men, ähm, vad tror du då att dom här personerna som går på kursen, vad, vad får dom med sig liksom alltså. Känner du att, tror du att den här vad ska man säga kunskapen som dom får, vad, vad liksom hjälper det till i samhället eller hjälper det till någonting?

Mu: Ja det hoppas jag ju naturligtvis att det går och om, vi har ju, alla våra deltagare, äh, vi ber ju alla våra deltagare att fylla i ett utbildningsformulär (M:Mm) och där får vi ju lite information [otydligt]. Och någonting som nästan alla skriver det är ju just det att dom har fått [äh paus] lära sig att det är skillnad på islam som religion och på kulturen. Att det är skillnad på religion och kultur (M:Mm) så det är en sak. Och många säger att dom har fått tillfälle eller att, att revidera många förutfattade meningar man haft och så (M:Mm), lägga många fördomar på hyllan och sånt och det är ju en annan fördel naturligtvis. Att kunna arbeta bort fördomar och missförstånd måste ju alltid vara av godo, att få en ökad förståelse. Och då i ett större perspektiv att bidra egentligen till ökad integration (M:Mm) Och jag tycker att det finns, jag brukar tala om integration i tre stadium, eller tre scenario. Det finns segregation, det finns assimilation och det finns integration. Segregation, brukar jag säga, det är en katastrof som väntar på att hända. Det är ju som man har, ah som jag har sett mycket i Storbritannien och där jag har en ganska stor erfarenhet av att muslimer isolerar sig och lever litegrann som en slags oas [otydligt] det stora samhället och det ser man ju inte minst hur dom här hemskheterna som hände i juli och sjunde juli och sånt här (M:Mm) i London. Det är ju inget bra läge liksom, det leder till en katastrof någonstans i framtiden. Assimilation det är en katastrof i sig och då återstår bara integration, men vad är integration och hur ska vi kunna arbeta för integration. Jag tror att man måste ha en grundläggande förståelse och vi måste ha, känna till, mera kunskap om varandra och mitt bidrag som muslim kan ju bli att ge mitt folk, svenskarna, en ökad förståelse om religionen islam. För att mera effektivt arbeta med integration för att kunna ha den grundläggande kunskap, den plattform, eller dom verktyg som behövs för att kunna på ett effektivt sätt hitta vägar för att jobba för integration, jag tror det är väldigt viktigt (M:Mm). Och litegrann som du har ett citat här som du [skratt, pekar på väggen där citatet finns på en plansch som hängt bakom

kurspresentationen hela tiden] bakom dig här ” ingen fred i världen utan fred mellan religioner, ingen fred mellan religioner utan religionsdialog och ingen religionsdialog utan grundläggande kunskap om religionerna” (M:Mm). Det är liksom någonting där också för att ha en effektiv dialog, för att kunna lära oss att förstå varandra. Så mitt bidrag blir alltså att jag försöker, äh, ah, ökad förståelse för och kunskap om islam och muslimer i det här landet och sen får andra jobba på andra områden, att försöka ge muslimerna en ökad kunskap om Sverige (M:Mm) och svenskarna. Det jobbar jag gärna med också men jag måste ju ändå på nått sätt koncentrera mig på det jag känner att jag är bra på då (M:Mm).

M: Men känner du också att detta påverkar liksom, vad är du intresserad av att liksom vad ska man säga, trycka på liksom i äh [tvekande] om religionen, alltså vilka sidor av islam äh [tvekande] liksom om man säger för du, du berättade innan att du har liksom, du känner ju ändå att det finns ett äh, att du måste försvara dig som muslim, att du vill ändå visa att, att religionen är inte såhär som det framställs i media. Påverkar det också dig i vad du berättar om religionen, vad du väljer för någonting liksom, vilka, vilka [paus]. Förstår du frågan, vad jag menar?

Mu: Ja det gör jag ju naturligtvis, inte minst omedvetet säkert [otydligt]. Jag inser ju att jag omedvetet naturligtvis gör väldigt många val och urval i det jag säger. Medvetet däremot så är jag inte riktigt lika övertygad om att jag gör det, utan att jag försöker nog, jag försöker vara så objektiv jag kan. Det betyder ju inte däremot [otydligt] nödvändigt att jag lyckas och det är heller inte helt klart att jag pratar mest om det aspekter av islam som ligger mig varmast om hjärtat. Då skulle jag nog prata uteslutande om sufismen egentligen (M:Mm). Utan jag försöker ge en bred bild, för att det ska vara [otydligt] (M:Mm), alltså jag försöker framställa det på ett sätt, är det, är det, vad ska jag säga [tvekande, paus] tillhandahålla en sån kunskap som ska va behjälplig helt enkelt, som man ska ha nytta av (M:Mm). Det är väl egentligen mitt största val sen om det [otydligt] mina syften eller inte det får bli en andrahandsfråga i sånt fall.

M: Men finns det någon uppföljning på liksom, dom som har varit till exempel på kursen här då att dom kan komma sen då och säga att vad det här faktiskt har hjälpt

dom, på arbetsplatsen, alltså kommer dom tillbaka på andra kurser och så, är det vanligt eller?

Mu: Det är inte så vanligt, eftersom vi erbjuder ju en fortsättningskurs fast det är inte så väldigt många som har, som har tagit upp det (M:nej, instämmande). Lika ofta har det, lika ofta har det varit att man lägger det som en tvådagars kurs som har [otydligt] och fortsättningskursen dan efter varandra, då har man ju inte knappast hunnit (M:Mm) sätta något i praktiken [skratt] (M:nej, instämmer). Utan det är ju mera lite sporadiskt man kan ha, fått höra rent spontant av någon kanske senare som har gått kursen vid ett tidigare tillfälle att, jag har haft nytta av det här och så vidare då (M:Mm). Äh, men vi har ingen, ingen organiserad form av uppföljning på det sättet, det kanske vi borde ha.

M: Jo men det är ju intressant om, om kunskap faktiskt, alltså liksom att lära sig om islam faktiskt bidrar till äh, också bidrar till, att det faktiskt hjälper till om man säger i dom här praktiska situationerna. För att som jag har förstått det som så, så, i alla fall vad jag har läst på hemsidan och så, så riktar sig dom här kurserna till offentliga sektorn alltså att (Mu:Mm) det är där som, men det finns även andra. Det var ju dom som var egen företagare och så där.

Mu: Ja vi har väl, vi vill ju gärna naturligtvis nå ut till privata sektorn också (M:Mm) men vi har inte riktigt börjat med det ännu (M:nej, instämmer) om man säger så. Det känns rätt, man måste nog va, ja jag kan tänka mig att det finns lite högre krav på specialanpassning inom privata sektorn. Vi måste ha ett kursutbud som, som äh, äh kanske är större, vad ska jag säga som är mera specialanpassat till varje enskild kund. I offentliga sektorn så är det ändå ganska lika ut överallt (M:Mm). Vi kan ha ett kursutbud som med ganska små variationer passar till ganska stora delar av den offentliga sektorn men i privata sektorn kanske anledningen att man vill ha kursen och dom specifika behoven är så mycket mera (M:Mm) skiljer, skiljer sig mera ifrån företag till företag och situation till situation (M:Mm). Man måste ha en kapacitet för kursutveckling som vi kanske inte har haft och därför har vi inte vågat, vågat ge oss på den privata sektorn än (M:nej, instämmer).

M: Men vad är det ofta för, vad är det ofta för situationer alltså som liksom [otydligt]. Dom som kommer, alltså dom som, dom som går på kurser och så, vad är dom, vad är det för problem som dom liksom, skulle du ringa (Mu: Ja) in ett problemområde [skratt]?

Mu: Det är en intressant skillnad i anledningen att man går dom här kurserna mellan Storbritannien och Sverige (M: Ja, okej). Och det är att i Storbritannien så går dom allra flesta som går våra kurser, dom går våra kurser för att försäkra att man uppfyller kraven på äh [tvekande] att man har satt system, man har liksom initierat ett system för att undvika diskriminering (M:Mm). Det finns en väldigt stark, liksom, äh, strävan att uppfylla förväntningar eller det finns till och med lagstadgade krav på äh initiativ mot diskriminering som gör att man går dom här kurserna (M:Mm). Det är väldigt sällsynt i Sverige, eftersom vi i Sverige lever i någon slags, numera ganska förlegad, föreställning om att vi är världsledande på att undvika diskriminering och sånt och behöver inte bry oss om de direktiv som kommer ifrån EU och så vidare. Vi är så vana vid att ligga före resten av världen på något sätt litegrann. Att vi inte lyckats, vad ska jag säga, ähm [tvekande]. Vi kan, vi kan inte förstå att vi kanske egentligen också behöver faktiskt titta på dom här [otydligt]. Utan dom som går kursen är mera, av ett mera, verkar som mer genuint intresse, verkligen vill veta just om islam och ofta kanske, ja man säger att det ju här är intressant och inte minst av personligt intresse och så vidare, och jag möter mycket muslimer och känner att jag vill förstå dom bättre och så vidare. Det är mera ett genuint behov som ligger bakom än nån slags (M:Mm) ähm, att man måste uppfylla nån slags förväntan någonstans ifrån (M:Mm) och det känns ju bra (M:Mm). På sätt och vis även om det skulle va...[jag bryter in].

M: Det är ju intressant med skillnaden där, just liksom att det finns, om det finns det typen av föreställningar i Sverige också liksom att man ska på nått sätt ha, ha viss kunskap till exempel om islam liksom att äh att det anses eftersträvas värt eller så. Men du har upplevt det som att det inte är så mycket så i Sverige eller utan mer? [Mu bryter in]

Mu: Jaaa, det känns som man har något ärligare uppsåt på kurserna här än i Storbritannien [skratt] (M:ja). Det var mycket vara frågan, ofta vara frågan att man måste bara fylla i, man... tick the box, liksom (M:ja). Man måste kunna säga, det här

har vi gjort, (M:ja). Vad har ni gjort, jo vi har gått en kurs i kulturkompetens om islam och muslimsk kultur. Okej, ja då är det bra, då har ni gjort det ni skulle ungefär då (M:Mm). I Sverige känns det som det är en väldigt liten, det är ingen stor anledning liksom. [otydligt] Det är mera morot här än piska om man säger så kanske.

[Sitter på ett bord längre bort och har lyssnat på vårt samtal en liten stund och infliker] Ma: Men det kommer bli det ganska snart.

Mu: Ja fram till årsskiftet blir det lite mer piska ja, det stämmer [otydligt].

M: Men vad händer då da?

Mu: Det kommer att bli mycket dyrare att diskriminera i Sverige, det kommer att bli hårdare kontroll på att man efterlever antidiskrimineringslagarna (M:Mm). Och då kommer det säkert att komma ut, äh, i samband med det, olika direktiv och sådär [otydligt, jag flikar in].

M: Och då är eran...?[syftar till utbildningen]

Mu: [fortsätter]... Det är mera tydligt att man måste ha ett system kanske mot diskriminering och då finns det ju ett, äh [tvekande], då får vi ju ett litet försäljningsargument där ja [skratt].

M: Ja precis. Då kommer era, äh, då kanske era kurser kommer bli allt tätare [skratt] och mera folk [skratt].

Mu: [otydligt] Det troliga är väl att vi kommer få fler konkurrenter [otydligt] (M:ja). När det är tydligare att det faktiskt finns ett sug eller behov efter det här. Det har vi ju inget emot egentligen. Det viktigaste för oss är att vi kan få ut budskapet om man säger så (M:Mm) och att öka förståelse och få bort missförstånd och så. Sen om vi kan leva på det är det ju bekvämt och bra för oss men egentligen är det ändå inte det som är huvudsyftet utan vi gör väl ändå ett ganska [otydligt] syfte genom att engagera oss i det här.

Ma: Ja vi kan inte leva på det nu (Mu:nej, instämmer), det går inte runt.

M: nej...

Ma: Det hoppas....[jag infliker]

M: Ähm...Ja [paus, funderar på om jag har något mer att fråga om] jag hade väl mest [otydligt], det var ju liksom. Jag har fått svar rätt mycket på dom här grejjerna under tiden litegrann då va (Mu:Mm), det blir lite sådär, blir lite svårt att veta vad man ska fråga om nu. Vi har ändå, du har ändå pratat en hel del om, om saker som jag har tyckte varit väldigt intressanta och så. Annars var det väl lite grejer såhär på hemsidan och sånt som jag, som jag läste, som talade liksom ganska tydligt om syfte (Mu:Mm) och liksom med, sånt som jag tänkte just. Äh jag läste att det stod om ”svensk muslimsk kultur” och ”integrerad muslimsk kultur i Sverige” [läser ifrån mina anteckningar vad som stått på hemsidan] alltså liksom att det är på nått vis, är ett syfte också (Mu:Mm) [otydligt]

Mu: Jo. Och det är ju hela, inte bara med kursen utan hela den, den organisation under vilken vi driver dom här kurserna i Sverige då (M:Mm) som heter Det yttersta trädet (M:Mm) som är en svensk förening då där dess syfte, äh ja i den mån man nu får ha nått syfte med en ekonomisk förening annat än att främja dom medlemmarnas ekonomiska intressen, som det egentligen heter då [skratt] (M:Mm) [otydligt] enligt stadgorna. Men så är då att man ska, att vi vill föra fram, presentera islam kan man säga för befolkningen i det här landet på ett sätt som är lätt att ta till sig (M:Mm) och då är det här ett led så att säga i det här då (M:Mm). Äh men där är det ju också då, ingår, ingår det också att, att jag åker runt och tillhandahåller föreläsningar om sufismen och såna saker [otydligt] (M:Mm). Det känns för mig som väldigt viktiga, viktiga aspekter av islam som tyvärr kommer i skymundan. Men det talar vi inte speciellt mycket om på dom här kurserna, ofta blir det inte alls så [otydligt] att man överhuvudtaget nämner det.

M: nej...[instämmer]. Sufism presenteras ju ofta som sån här, liksom nån, litegrann som du sa liksom, också en inriktning. Jag, jag tycker inte det [otydligt] liksom äh i mina studier. Jag har läst en del om sufism och så och det är det ju också liksom äh,

det blir aldrig riktigt klart vad sufism är för någonting liksom, tycker jag, i förhållande till islam alltså. Jag skulle nog säga, en del av islam och liksom, men ibland blir det lite som en inriktning nästan ibland (Mu:ja) så blir det bara, en del som några råkar praktisera lite mer då. Nä men det är ju lite så, det är lite oklart.

Mu: Jo absolut och så är det, så är många muslimers förhållande till sufismen också (M:Mm). För många muslimer är det säkert en avart (M:Mm) [otydligt] inte många som är [tvekande] är uttalat sufier men kanske inte så uttalat muslimer också, som typ [ett mansnamn?] (M:Mm) som är mer sufimuslim om man säger så (M:Mm) Och andra som kanske till och med skulle säga att dom inte är muslimer men ändå är sufier om man säger så (M:Mm). För mig är sufismen utan tvekan en aspekt av religionen islam mer än någonting annat (M:Mm). Men nu kom vi bort ifrån ämnet.

M: Ja, vad är ämnet [skratt].

Mu: Ja det är en bra fråga [skratt].

M: Det vet du inte än [skratt].

Mu: Ämnet är...[otydligt]?

M: Äh, ja, svårt att veta så här nu. Jag är liksom väldigt ovan vid, vid liksom intervjusituation, det är som sagt min första, första intervju, så det är svårt att veta liksom följdfrågor och liksom [skratt gör det otydligt].

Mu: [skratt] Det måste du väl veta...

M: Jo precis men det är inte alltid så lätt som man kan tro liksom men det, jag tycker egentligen, jag har ju berättat ganska mycket av vad jag liksom ville veta eller vad man ska säga. Äh, det enda jag kan komma att tänka på också om jag bara, nu har vi redan pratat om det här men jag kan ju citera en grej ifrån, ifrån hemsidan som jag hade tänkt och om du har något mer att tillägga kan du få göra det. Jag tyckte det var väldigt intressant då och, [läser ifrån mina anteckningar som jag citerat ifrån hemsidan]”Men ökad kunskap blir det lättare att förstå varandra och man kan undvika

stora och små missförstånd som ofta leder till frustration, ineffektivitet i arbetet och i värsta fall diskriminering. Kurserna ger insikt i islams grunder samt kunskaper om olika vanligt förekommande sätt som muslimer förhåller sig till sin tro samt verktyg för att bemöta dessa.” Och att äh, detta citatet tycker jag verkligen är, ja men det ringar ju in väldigt mycket av, liksom syfte, och liksom vad det här i praktiken ska ge för nånting. Men om du har någonting mer du ville...? [skratt]. Om du vill prata nått mer om det här så, om du har nått såhär, jag vet inte riktigt exakt vilken fråga jag ska ställa, men däremot [otydligt], vad du tycker om det...?[paus].

Mu: Ja [otydligt], ibland så blir jag nog lite besviken kan man säga på hur nonchalanta vi kan vara som människor när det gäller att försöka lära oss om varandras, inte bara religioner, men kulturer, traditioner, värderingar, uppfattningar, sånt som vi alla behöver för att förstå varandra bättre på nått sätt. Det finns väl en tendens [otydligt], hos alla människor, att jag överskattar värdet av sin egen uppfattning och underskattar vikten av att sätta sig in i andra människors perspektiv på saker och ting och på världen i stort för den delen (M:Mm). Och där tror jag det är väldigt viktigt, som ett led i, för att öka sin förmåga helt enkelt att förstå (M:Mm). Att man sätter sig in i det, som på nått sätt bildar just bakgrunden till dom flesta muslimers sätt leva och [otydligt] religionen islam, och det gäller i stort sätt alla muslimer eller människor med muslimsk bakgrund oavsett hur mycket eller lite praktiserande dom är. Jag skulle till och med vilja säga att det gäller dom som har tagit avstånd ifrån islam, för även dom har ju då tagit avstånd till detta islam, vad är det då dom har tagit avstånd ifrån, även där finns det ju faktiskt (M:Mm) ett värde att sätta sig in i vad religionen islam går ut på, för att kunna förstå deras avståndstagande. Så i alla fall så tror jag det hjälper för oss att förstå. Men vi har ju ganska bra [otydligt], det har vi kanske egentligen inte, men på nått sätt har vi en, en någonstans en förståelse för det som bildar bakgrund till våra svenska traditioner och svenska kultur och så (M:Mm). Kanske inte så mycket som vi egentligen borde, det är en sak, men i alla fall sådär, och vi kan koderna och vi vet, uttalade reglerna som gäller, det känner vi till sådär [otydligt], att förstå och sätta oss in i och även kanske när det gäller många andra kulturer som har antingen kristendom som religion eller religiös bakgrund gemensamt eller västerländsk levnadssätt eller vad man ska säga som gemensamt eller vi kanske till och med kan förstå ja, hur människor ifrån Ryssland fungerar och tänker i lite lättare än i alla fall muslimer som kommer ifrån vilt skilda delar av världen eller vitt

skilda delar ska jag säga och annorlunda både kultur och också annorlunda slags, vad ska man kalla det för, en slags [jag säger något, otydligt]. Ja det är alltså inte bara frågan om kultur (M:nej) utan det är frågan om en mentalitet kanske, man har ofta en annan underliggande mentalitet, ett annat sätt att tänka och ett annat sätt att fungera på och för att då kunna ha någon chans att förstå en sån [otydligt] person eller för att ge sig själv en chans att förstå en sån person så är ju mer man kan lära sig om den personens, det som, det som bidrar till att skapa den personens identitet (M:Mm) äh, desto större chans ger man sig. Och just religionen islam är ju någonting som man ganska lätt [otydligt] kan sätta sig in i. Specifika kulturella yttringar eller så att säga, vad ska man kalla det för, någon slags äh ogripbar anda som råder i den del av världen där dom växt upp, måste man ju nästan åka dit och vara där i långa tider för att kunna sätta sig in eller få någon slags förnimmelse av. Men religionen är ju ändå någonting som är ganska lätt att sätta sig in i, jämförelsevis då i alla fall [skratt] (M:Mm). Man får, man får ett övertag helt enkelt, dessutom uppskattas det ju ofta väldigt mycket av muslimer, när man kan vissa, tecken på att man har besvärat sig att sätta sig in i deras religion, då har man en direkt pluspoäng där som bara kan främja, befrämja god relationer (M:Mm).

M: Vad liksom är din, vad ska man säga äh,[otydligt], vad kan du känna liksom skulle vara skillnaden om till exempel dom här personerna som var här skulle tagit en kurs liksom på universitetet till exempel om islam eller någonting liknande som du går nu eller [skratt] [otydligt] om dom hade tagit en grundkurs?

Mu: Det som jag känner att vi erbjuder med den här kursen då som är speciellt eller mer eller mindre unikt, det är att vi dels erbjuder ett inifrånperspektiv på islam (M:Mm) genom att jag som kursledare och dom som utvecklade kursen och så vidare är muslimer, så är det ett perspektiv på islam från insidan som vi erbjuder men ändå med förståelse för varifrån dom människor kommer ifrån som ska tillgodogöra sig den här kursen. Så det är inte muslimer som talar om islam till andra muslimer heller, utan det är människor, jag själv som svensk som växt upp i Sverige som talar med människor med samma bakgrund som jag själv, om en religion som jag själv är, både bekänner mig till och har så att säga studerat ifrån insidan så det kan ge ett inifrånperspektiv (M:Mm) som kan vara svårt för andra. Sen håller vi ju ofta våra kurser antingen i en kurslokal i anslutning till en moskée eller i närheten av en

moskéer och våra kurser brukar också innehålla ett moskéebesök och en möjlighet att se den muslimska bönen utföras som många upplever som en väldigt positiv, positivt inslag i kursen, [otydligt] jag tycker också vi har någonting att erbjuda som inte vanligtvis brukar erbjudas i alla fall (M:Mm).

M: Kan du se någonting, skulle du kunna se någonting som skulle vara negativt med att äh liksom att, att personer som kommer hit, just att det här är ett inifrånperspektiv som erbjuds eller så?

Mu: Ja, det ju hände eller det skulle kunna tänkas, att man ifrågasätter trovärdigheten (M:Mm). Om jag som muslim talar om islam så har jag naturligtvis, jag är inte opartisk (M:Mm), men å andra sidan utger jag mig inte för att vara opartisk (M:nej). Det är inte frågan om att jag ska, eftersom jag på inte nått sätt förväntar mig att dom som kommer till den här kursen ska köpa min inställning till islam eller ska, eller ska, jag försöker inte, eller jag hoppas inte det framstår som att jag försöker övertala människor att det här är rätt eller det här ska man tro på eller det här är bra och så vidare utan jag presenterar det som jag ser det och sen får man bilda sin egen uppfattning om det (M:Mm), äh men man skulle ju kunna tänka så att det klart att du kommer prata positivt om islam, du är ju muslim (M:Mm). Och jag tror kanske att människor, innan dom kommer till kursen [syftar på att de ändrar uppfattning efter kursen] [bandet bryts].

13 Bilaga 2 – Intervju med Andreas Hasslert

(M: Madlene Roth, A: Andreas Hasslert)

M: Men, du kan väl berätta lite mer bara om vad du är intresserad av med Ibn Rushd och Fredsagenterna så här.

A: Äh alltså hela projektet Ibn Rushd är ju ett enormt projekt och en enorm möjlighet för (M:mm) muslimerna i Sverige som kommunikationsmedel och som utbildningsmedel. Dels internutbildning och dels utbildning av samhället, om vad, vad är islam, vem är muslimerna? Ähm, och det, det insåg jag ju redan när jag var på första mötet, här finns en uppgift, muslimerna har givits en chans och tar vi inte till vara på den och visar att vi kan hantera det så kommer inte chansen att komma tillbaka på trettio år och få bilda ett nytt studieförbund (M:mm). Så [otyddigt] i år är första året som Ibn Rushd står på egna ben (M:mm). Innan dess har vi varit i en lång provoperiod och vi har fått mycket hjälp ifrån studieförbundet Sensus, hur fungerar ett studieförbund, hur bygger man upp det? Så äh, så jag ser det framför allt som en enorm möjlighet och en tvåvägskommunikation, det, det är ju vad Ibn Rushd presenterar på en samhällsnivå. Fredsagenterna specifikt, ähm, är ju när man tar ner alltihopa på en, på en mer, på en individnivå, så är det exakt samma sak. Vi äh utbildar, vi utbildar unga människor som också kommer att vara, dels företrädare för sin grupp inåt och dels utåt. Så det är ju det, det de handlar och det är ju det som är [tvekande] nyckeln till muslimerna kan bo i Sverige och tillsammans med alla andra som inte är muslimer.

M: Du sa det här med tvåvägskommunikation. Kan du utveckla det lite mera?

A: Ähm, dels att, om vi går tillbaka till studieförbunds-nivån (M:mm), studieförbunden har två, två ben att stå på, det ena är att; ett studieförbund är aldrig större än sina medlemsföreningar (M:mm), äh så mycket verksamhet bedrivs mellan

studieförbundet och dess olika medlemsföreningar. Det är en kommunikation helt och hållet tät, eller inte helt och hållet tät, vem som helst kan ju vara med i medlem i en förening så att säga och därmed få tillgång till kommunikationen. Äh, och dels driver studieförbunden ett öppet utbud, ett, ett slutet utbud och ett öppet utbud (M:mm), och det öppna utbudet är, är det som är, Ibn Rushd är inte tillräckligt stort ännu men vi kommer att komma dit till att man ger ut en katalog, [otydligt] man får ibland hem i brevlådan, du erbjuds kurser (M:mm) av medborgarskolan och vuxenförbundet (M:mm) och ABF och blablabla. Dom har en lång lista av kurser du kan gå, det är deras öppna utbud, där dom erbjuder (M:mm) det bästa dom har att ge eller en del av sitt engagemang (M:mm). Dit vill ju vi också nå (M:mm) äh, på studieförbunds nivå då, och tittar man på Fredsagenterna så vill ju Fredsagenterna nå dit så till vida att deras äh, deras uppdrag är ju att vända sig till skolor och myndigheter, att kunna vara en, att kunna bjuda in sig själva eller vara den som när någon i en position någonstans vill, vill bjuda in en muslim till att tala om någonting kring en aspekt av sin verksamhet, så, så kommer dom att tänka på Fredsagenterna. Det är ju så vi vill, vi vill komma dit (M:mm), ”jaha då ringer vi Fredsagenterna”, och så kommer det en av våra ungdomar och pratar om islam så att dom förstår det på ett, en svenska och med ett synsätt som gör att det kan föras en dialog där det slutar med att alla har förstått varandra (M:mm). Sen behöver man inte tycka allt lika om allting men det är viktigt att förstå din, den andre, (M:mm) för att kunna säga; ”ja ja man kan göra så också, jag föredrar att göra det på ett annat sätt men okej” (M:mm). Så vi kommer till en låt-gå i Sverige, idag är vi ju inte riktigt på en låt-gå, det finns ganska många som tycker bara ”skicka hem dom!” (M:mm), jag nämner inga kategoriseringar men (M:mm)... [paus]. Det är ju vår, det är ju den, vi måste ju komma dit så att den försvinner (M:mm).

M: Ähm [paus och harkling], tänkte på två olika saker till, nu har vi ju inte så långt tid på oss [skratt] [syftar på att Andreas var tvungen att vara tillbaks när workshopen var slut för kursdeltagarna], så jag tänkte litegrann på den här miljöaspekten just för att det är någonting du har riktat in dig på inom det här. Va eller (A: ähm, jag...[otydligt]) ähm, [paus] varför, varför är det viktigt för dig och hur tänker du att ähm vad ska jag säga, vad det kan, vad det kan göra för projektet i stort eller så [otydligt]?

A: Mm ähm, ja som jag nämnde på föreläsningen, jag tycker inte att frågan är tillräckligt belyst för den muslimska gruppen (M:mm). Den interna diskussionen handlar, handlar väldigt sällan om detta, om aldrig, ähm därför är det väldigt viktigt att lyfta upp den så att [otydigt]. Eftersom jag nu talar med en grupp människor som ska företräda oss och så som, som, företräda oss som muslimer på nått sätt, är det ju också viktigt att dom har med den, dels att dom tänker på det själva i sitt liv, och dels att dom tar med det i vad islam faktiskt är för att ett av problemen i samhället är ju att ingen, ingen inom parentes, vet vad islam är (M:mm) ähm, men man har en massa föreställningar om vad det är. Om, om gruppen inte, om gruppen då till exempel själva inte har riktig koll på att detta faktiskt är islam så kommer dom ju inte kunna företräda det heller (M:nej), det var ju en av mina aspekter ähm [suck]. Sen, sen har jag ju, jag tror att svensken i gemen har ett ganska stort såhär miljööö..tänk liksom egentligen, svensken tycker om sin natur och svensken tycker om att vi har allemansrätten, någonting som inte finns någon annanstans i Europa så vitt jag vet ähm kanske på planeten. Det gör ju att, jag är ju född svensk, jag har ju levt med det hela livet, personerna där inne [syftar till kursdeltagarna], det är ju ingen som är född svensk tror jag ähm, så dom har ju inte det med sig och det är svårt för dom att se att det här, det finns många naturliga bryggor mellan islam och att vara, vara svensk som det inte talas tillräckligt mycket om och det är viktigt att ta upp dom frågorna på agendan, så därför tog jag detta som ett exempel på, jag kunde hållit föreläsning på andra ämnen (M:mm), men jag tog detta som ett väldigt tydligt exempel på att här kan islam och svenskhet vara samma sak (M:mm).

M: Du ser det som en, ett bra sätt att skapa dialog på, på något sätt, men...?[otydigt, Andreas börjar prata].

A: Ja, här kan man ju jobba sida vid sida utan å blinka, du behöver inte fundera på vad den andra tror eller tycker i, om varför vi gör det utan bara, vi gör exakt samma sak (M:mm) det är bara å samarbeta (M:mm).

M: Du var inne lite grann på vad, vad du anser att islam är och så vad känner du, vad är islam för dig? I [otydigt, jag börjar skratta för vi vet båda att det är svårt att summera det och Andreas visar det med ansiktsuttryck], kort [skrattar]. Om du bara

vill, vill, om du har någonting att, att som du vill lägga till mer än det du har sagt, vad känner du att, vad ska man säga, hur skulle du, hur skulle du definiera det?

A: Alltså islam är i första hand, ähm, en, en, ett mänskligt vad ska jag säga, ett andligt system för att förbättra människan. För att hålla människan på en hög nivå av, av moral och en hög nivå på handlingar som inte skadar någon annan och inte skadar dig själv. Dit strävar islam, dit, där, den, så skickades, därför skickades profeten för att få oss att vakna och bli bättre människor. Det är islam för mig (M:mm). Sen så finns det miljoner underkategorier, olika ämnen, och detta var ett (M:mm,mm).

M: Äh, [paus], jag tänkte på en sak till bara, det blir mycket det här om då, just som du pratade om det här med miljön till exempel, att det finns väldigt många länder där personer i och för sig är muslimer men inte lever på det här sättet. Känner du att, att, vem, vem är liksom muslim för dig? Om du skulle, om du skulle definiera vem som är muslim, skulle du säga att det bara är dom som, som lever på det sättet eller dom som, dom som själva anser sig vara det eller både och, eller alla på nått vis eller? Om du har nån reflektion kring det.

A: Mm, där tror jag mitt svar är att den är muslim som, som vet att islam är ett bra sätt, ett bra och tydligt sätt att göra mig bättre som människa och som ständigt försöker att förnya det, eller vad ska jag säga, förnya sig själv för att nå det. Det är ständigt en, en introspektion över var är jag, var är jag på väg, var är jag, var är jag på väg, var är jag, var är jag på väg, hela tiden varje dag. Vi stannar upp som muslimer varje dag i bön fem gånger om dagen och, och blir tvungna, tvingade, tvungna att reflektera över våra liv, över dom handlingar jag gjorde mellan den bönen och den bönen. Ständigt är jag på, på tå, hur är jag, hur uppfattar andra människor mig, har jag skadat dom har jag inte skadat dom och så vill jag be om förlåtelse för det jag har gjort fel och ber om att stärka mig i det som jag har gjort bra. Det är liksom en röd tråd att ständigt vilja bli bättre som troende och som människa, det är en muslim. Sen så kan du ju börja ifrån noll, jag började ju ifrån noll, jag konverterade och visste, visste förvisso ganska mycket men mina handlingar (M:mm), men jag stod ju på noll för handlingarnas del (M:mm). Ständigt får jag jobba mig uppåt och ständigt får alla jobba sig uppåt, den som uppfattar det som att jag ständigt måste jobba och jag blir aldrig färdig (M:mm), det är en muslim (M:mm). Sen, sen finns det jättemånga som

sätter sig ner på gumpen och tycker att dom är färdiga och sen har dom (M:mm) bara nått en kvart liksom (M:mm). Men det, det jag specifikt relaterade till där äh när jag sa att; det finns inga muslimska länder, men det finns många muslimer som bor i olika länder, [Andreas syftar till det han sa under kursen] (M:mm), äh någonting sånt sa jag.

M: Ja det finns inga islamiska, du sa någonting med islamiska länder tror jag?

A: Det är islamiska...[otydligt].

M: Ja precis, ja.

A: Ja det gör det ju inte ähm, så att säga, det finns inget statsskick som, som uppfyller kriterierna som jag nyss nämnde (M:nej). Statsskick är konstanta och gör ju ganska tröga rörelser. Islam är inte en, islam kan nog aldrig vara statsskick egentligen, det är ju en rörelse i hjärtat ähm, sen så kan många muslimer gå samman och vilja driva samma frågor och då till slut (M:mm) och blir man tillräckligt många så blir man en helt stat liksom men äh, men äh, i dags läget så tror jag ju majoriteten av muslimerna håller på att det inte finns några islamiska länder, alla islam [otydligt], alla länder där det bor muslimer besitts av en ledare eller några ledare som ofta inte upplever kriterierna för att vara islamiska (M:mm). För muslimernas del, en tråkig sanning, men det finns ju inga kristna länder heller, om jag ska vara helt ärlig (M:mm). Så som jag uppfattar Jesus, som i, den, en av de bästa allra bästa som har någonsin har funnits, jag ser inga sådana länder, alla som kallar sig kristna uppfyller inte vad han säger. Så de kristna sitter i samma båt (M:mm), och alla andra religiösa definitioner på ett land, sitter i samma båt. Det är inget underligt (M:mm).

M: Mmmm... jaha vad är klockan? Har vi någon mer tid eller ska vi?

A: Vi har sju minuter till innan dom andra är...[syftar till fredsagenterna som snart är klara med workshopen]

M: Ja, jag tror jag stänger av här lite, jag ska bara ta en liten...[måste tänka ut någon mer fråga och stänger av i en halv minut ungefär].

M: Då fortsätter vi, jag har funderat lite på hur du tycker som kursledare att vad, du har ju redan varit inne litegrann på det men, men om du ville säga någonting mer om, vad är det viktigt för dom här fredsagenterna att dom får lära sig och dom får med sig i den här utbildningen?

A: Ja ähm, ja tror, som jag inledde med där att, min högst personliga åsikt förvisso men, jag känner att muslimerna pratar om fem procent av dom viktiga frågorna med nittiofem procent av sin energi (M:mm). Ähm, jag vill att dom lär sig att själva föra talan istället för hela tiden svara på frågor, som att dom själva kan prata om vad islam är istället för att, svara på arga tillhugg liksom, ifrån ähm [paus] företrädare som ibland omedvetet ibland medvetet har för syfte att undergräva och vilja missförstå ähm. Syftet kan vara, inte för att svensken, eller syftet är inte att överbrygga skillnader utan att splittra, splittra ännu mer, förstår du? (M:mm). Jag vill att fredsagenterna ska kunna bli sådana personer som ständigt kan se vart samtalet är på väg och komma till punkten att vi överbrygger... [en person ifrån fredsagenterna kommer in på kontoret där vi sitter och ska hämta något, så jag stänger av diktafonen kort]... (M: Ja) jag vill att de ska bli sådana personer som kan se vart samtalet är på gång och själv def [säger inte klart ordet], och själv leda samtalet istället för att bli ledda utan riktning och ställa sig i försvarsställning, hela tiden. För där, så är mediebilden idag tycker jag (M:mm). Det är ju muslimernas problem i mediabilden.

M: Och hur kommer det in då just det här att, att lära sig om islam, för att på nått vis vara, trygg i själv eller...?

A: Ja, det är ju en del av Fredsagenternas och utbildarnas och Yasins uppdrag är ju att få dom här hundra som utbildar sig i år, sjuttiofem, att känna sig trygga i att vara svenska och muslimer, att kunna vara en levande brygga och kunna prata om det, å, å se det naturligt (M:mm), så naturligt som det någonsin kan bli. Det, det är ett uppdrag, det är ju uppdraget inåt, för Fredsagenternas del (M:mm), uppdraget utåt är att kunna förmedla.

M: Mm, ja, okej, men jag tror vi stannar där. Tack så mycket.

A: Okej, tack så mycket.

14 Bilaga 3 – Intervju med Amna Ismail Abdulkarim

(M: Madlene Roth, Am: Amna Ismael Abdulkarim)

Am: Ska jag berätta om mig själv eller?

M: Ja du kan bara berätta lite, lite kort om vad, varför du kom in på det här med Fredsagenterna och, och äh...

Am: Äh, alltså jag heter Amna Ismael Abdulkari och jag har blivit antagen till det här Fredsagenter, äh som utbildare, för jag tyckte det var väldigt, väldigt intressant äh... Jag ville ta en sån plats för jag måste ta roll, större roll, än vad jag, vad jag gör nu som muslimsk kvinna, som utbildare, muslimsk kvinna. Jag valde å jobba med det här fredsagenter och utbilda dom eftersom jag tycker att jag hör till den här gruppen, som en utbildare [av, min notering] muslimer, eller dom som följer medelvägen, islam, medelväg, medelvägens [otydligt]. Det finns dom som är fanatister, dom som är exempel traditionella, men jag är inte varken dom eller dom, jag hör inte till, till båda grupper utan jag hör till den här medelvägen, gruppen, som, som ser på islam som fredlig religion och ser på islam som religion som passar alla människor och passar alla tider, dom som tror att det finns svar på alla problem, inom islam menar jag (M:mm). Så och jag såg på, på massa ungdomar här i Sverige som gick vilse och dom vet, vet, dom har problem med identitet och ”är vi svenskar är vi muslimer, är vi, hör vi till så”, dom här frågorna intresserade mig jättemycket och jag ville fördjupa mig i det här å därför jag tackade ja när dom sa vi väljer dig å [som, min notering] utbildare (M:mm), plus att dom valde mig för andra faktorer; att jag har engelska till exempel, att jag har utbildat också, och jag är mamma också så, å jag har jobbat med ungdomar också i mitt land (M:mm), så många andra faktorer faktiskt dom valde mig och jag tackade ja, alltså gärna, stort, stort [otydligt]...

M: Mmm, va roligt [skratt]!

Am: Ja det är det faktiskt [instämmer]

M: Ja, men vilka, när du har dina då presentationer och så, vad berör det för någonting, är det nån, har du särskilt inriktat dig någonting eller som du har fått, vad ska man säga [skratt], fått tilldelat att du ska inrikta dig på inom, inom projektet eller inom aspekter av islam eller?

Am: Alltså det var allmänt det här utbildning som vi fick som utbildare, var allmän utbildning (M:mm). Äh, vi var alla där för att vi fick samma liksom, vi har varit i samma föreläsningar, äh samma lektioner, samma resa också (M:mm). Så vi har ställt olika frågor och det beror på, du vet vi är, är olika, vi är tio styckna som utbildare, dom som är fött här i Sverige, å dom kan inte så bra arabiska, du vet islam bygger sig på arabiska språket (M:mm), äh Koranen om man jämför överhuvudtaget. Så för mig till exempel jag brukar ställa såna frågor som är brinnande frågor, som har mycket med våra ungdomar att göra här i Sverige, amen till exempel ta vetenskapliga saker å koppla den till islam å sånt. För mig var det alltså massa frågor när det gäller kvinnor faktiskt (M:mm), äh, ”varför har de till exempel det här sätt att klä på sig? till exempel (M:mm). Jag, jag typ försöker hitta, hitta svar så att jag kan förmedla detta svaret till, till våra ungdomar ifall att dom konfronteras eller bemöta såna frågor, frågor (M:mm) av, av svenskarna. Så kvinnofrågor var (M:mm) mitt, alltså mitt intresse plus massa andra frågor faktiskt, när det gäller till exempel straff i islam, om, hur kan man tillämpa den, äh, hur svenskar tar emot den eftersom dom har ett helt [betonar] annat sätt å tänka, andra uppfattningar. Just när det gäller straff till exempel så äh, jag, jag har tagit det här som man tycker att en skillnad punkter mellan oss som muslimer och äh svenskar som ett har ett annat, helt [betonar] [annat, mitt tillägg] sätt å leva, förstår du? (M:mm). Hur kan man tillämpa islamiska regler här i det här Sverige, vad ska jag ta bort som passar inte svenskar och vad är det som jag ska hålla [betonar] fast för att jag är muslim och det är min identitet oavsett vad befinner jag mig (M:mm). Så såna frågor faktiskt, å jag är riktigt nyfiken även om jag är muslim, jag är uppfostrad som muslim, jag har väldigt religiös familj. Men jag är typ väldigt öppen kvinna, jag, jag vill gärna att, att kvinnan måste utbilda sig, tänker inte att; nej jag, jag ska sitta hemma och det är haram och det är halal, förstår du vad dom två

begrepp betyder? (M:mm, ja). Så nej [betonar] du måste gå vidare, ha dina [otydligt] rötter som muslim, kvinna, behöll din liksom, dom här viktiga saker i islam ingenting annat, annat kopplas med, med det här samhället tycker jag (M:mm). Äh, det viktigaste för mig, hur kan man bemöta deras frågor, du vet svenskar till exempel, ställer såna frågor när det gäller gud, dom har ingenting som äh helig, jag menar när det gäller gud, gud för oss till exempel, heligaste (M:mm), och sen Koranen och sen profeten till exempel och sen resten av, av reglerna i islam äh. Som när dom till exempel kommer till mig och säger; ”vad är gud?”, ”jag tror inte på gud”, ”gud är ingenting”, ”gud alltså straffar oss”, ”gud gör ingenting”, ”kriget på grund av religion”, såna frågor hur kan man bemöta utan att bli irriterad, utan att svara hård, utan försöka hitta dialog, försöka å oavsett, även om vi inte överens, det viktigaste för mig är att, att visa dom att jag typ person som, som äh [tvekande] lugnar sig, som försöker liksom å nå sitt mål i lugnande [otydligt] dialog (M:mm), är nog det bästa medel eller bästa väg att använda för att nå. Det är också en del av, av mitt intresse faktiskt, inte bara vad jag pratar om, vad jag tänker, utan hur [betonar] kan jag nå det här (M:mm) om du, om jag är klar jag vet inte? (M:mm)

M: Mm, jo men jag, jag förstår. Och det är det du hoppas att, att fredsagenterna, dom som du utbildar då, och det är det här är du fokuserar på väldigt mycket på i dina, när du pratar inför fredsagenterna, så är det här som du precis har berättat om då, som du, som du fokuserar på?, du sa ju att...

Am: Ja. Det är viktigt att dom tänker att, ta det lugnt när du, när dom, för att, att svenskarna väldigt välutbildade i massa saker men just om islam dom har jättestor, stor, stor okunskap (M:mm). Alltså jag har läst massa böcker och jag har träffat absolut massa, jag lever i Sverige och vad, vem kommer jag träffa, absolut svenskar, jag jobbar med svenskar. Så jag ser på dom, deras sätt att ställa frågor visar att dom har okunskap om islam men samtidigt dom är väldigt nyfikna äh och dom vill ha det bra svaret som, som tillfredställer deras behov, förstår du?, vad kan man säga, att svara deras frågor (M:mm). Men det går inte liksom bara säga - , ”varför har du till exempel det här sätt att klä på dig?” ”varför har du sjal på dig?”, - därför att Koranen sa det, därför att Allah, gud sa det. Jag vill inte ha det, jag vill att du förklara till dom [fredsagenterna ska förklara när svenskar stället frågor, min notering], dom också vill, så jag vill gärna lära våra fredsagenter att svara inte den här traditionella sätt att svara

på att Koranen sa det, för att gud sa det, och då ”vad säger du själv?” [svenskar säger, min notering], förstår du? (M:mm). Så för att Koranen jo sa det, och profeten, fred vare med honom, sa också det, men han sa också massa verser i Koranen tänk, tänk, tänk [betonar] (M:mm). Alltså det är viktigaste i islam, så det här, men så samtidigt mycket mer än det här, tänk [betonar], dom som tänker, dom som tänker, dom som har förstånd. Förstår du? Men vi bara tar texten och det tycker jag inte riktigt rätt (M:mm), jag ville inte säga det är fel, men det är inte riktigt fel [menar nog *rätt* här, min notering]. Det viktigaste att du anpassar den (M:mm), till allt, till, till samhället på väldigt klokt sätt utan att, att vara emot dina, dina, dina plikter och dina viktigaste [betonar] grunder i islam (M:mm).

M: Jag tror faktiskt att du har nästan diskuterat alla dom frågor jag hade tänkt att ställa av dig själv [skratt]. Jag tror inte det var så jättemycket mer jag ville veta faktiskt, ähm, jag tror att det blir rätt så bra såhär kanske och inte allt för långt heller, vi ska gå tillbaka till dom andra också, så (Am: Ja) tack så mycket.

Am: Varsågod.